



מראי מקומות

מס' 57
חודש אלול תשע"א

או"ח הלכות פסח סימן תנא סעיפים יח-כט, סימן תנב
יו"ד סימן קכא



לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף יח

מקור הדין של נפה הוא בדברי הכלבו שהביא הב"י, ונקט השו"ע בדבריו שהנפה ניתרת ע"י שפשוף היטב במים.¹ והרמ"א כתב שנהגו שלא להשתמש בנפה של כל השנה אף אחרי שפשוף היטב והגעלה, ומקורו במהרי"ל.

וכתב הפמ"ג [א"א ס"ק לד'] שאסור להשהות בביתו נפה של חמץ משום שיש בה משהו קמח חמץ. כתב המשנה ברורה [ס"ק צח] שהשו"ע התיר רק באופן שניקו ושפשוף את הנפה מתחילה בלי מים ורק אח"כ שפשוף במים, אך אם מתחילה נתנו מים ע"מ לנקותה אין לה תקנה להשתמש בה בפסח.²

הדין בדיעבר

אם ניפה את הקמח בנפה של חמץ:

- א. אם לא ניקה את הנפה היטב אסורים הקמח והמצות אף בדיעבר, דחיישינן שנתערב פירור חמץ בקמח.³
- ב. אם בדיעבר השתמש בנפה לאחר שניקה אותה היטב משמע במג"א [ס"ק לה] דבדיעבר אין אוסרים את הקמח, וכן כתב בחק יעקב [ס"ק נא] ובפמ"ג [א"א ס"ק לד'], וכ"כ המשנ"ב [ס"ק ק]

נפה של פסח שניקה אותה במים אחר הפסח של שנה שעברה, כתב החק יעקב שאם ניפה בה יש להתיר בדיעבר, כיון שגם אם נתערב פירור חמץ אין זה אלא חמץ נוקשה ובטל.

במקום שאין נפה חדשה לפסח

הפוסקים נחלקו בדעת הרמ"א מה יעשה כשאין לו נפה חדשה לפסח:

- א. המג"א [ס"ק לו] כתב שעדיף לאפות בלי ניפוי, משום שבשעת הניפוי עלול להתערב משהו חמץ מנקבי הנפה [אף שניקו אותה היטב].
- ב. החק יעקב [ס"ק נא] כתב שלא ידע מקור לדברי המג"א הנ"ל שהרי אפשר שימצא בקמח חיטים שלימות או שבורות, ואם לא ינפה יחמיצו חיטים אלו כאשר תבוא המצה במים, ולכן כתב הח"י שבשעת הדחק דהוי בדיעבר סומך אף לכתחילה על ניקוי הנפה.

וכתב הפמ"ג [א"א ס"ק לד'] שהא"ר נקט כהמג"א שעדיף שלא לנפות בנפה, וכן נראה, וכן כתב המשנ"ב [ס"ק קא].

[וכתב המשנ"ב דחיינו אפילו בנפה שלא באו עליה מים, דאפ"ה חיישינן למשהו קמח חמץ].

אמנם כשירדע שיש חטים בקמח כתב המשנ"ב דאפשר שיש לפסוק כהחק יעקב לסמוך על ניקוי הנפה, וישפשוף היטב ואח"כ יגעיל, דהוי כחליטה.⁴

ביאורים והערות

1. ולא כתב השו"ע שמגעילין את הנפה, דהכלבו עצמו שהזכיר מנהג להגעיל, כתב שההגעלה אינה עיקר כיון שלא שגשגו בה בחמץ, וגם הב"י כתב שלא ראה מי שנהג הגעלה בנפה.
2. וזה כשיטת הפוסקים המובאים במג"א [סי' תמב ס"ק י'] דכל בצק שאינו עשוי לחזק אסור להשהותו אף אם אין בין כל חתיכות הבצק כזית.
3. אם ניפה בפסח, חמץ בפסח אוסר במשהו, ואם ניפה קודם הפסח הרי זה חוזר וניעור בפסח, כיון שזו תערוכת יבש ביבש.
4. מה שכתב המשנ"ב דהוי כחליטה, הכוונה דמים רותחים בבואם על החיטה יבשלו אותה מיד ולא תבוא לידי חימוץ, וכמבואר בסי'

קנין הלכה

מראי מקומות

ובאופן שאינו יכול לנקות את הנפה כתב המשנ"ב שלא ינפה בנפה שאינה נקייה, ויקפיד שלא לערב את המצה במים ולא יבשלנה, שאם יהיו בה חיטים לא יחמיצו.

ריב אייזן [מגדרת]

לגבי ריב אייזן שפיררו עליו חמץ [או קריין שנחתך בסכין של חמץ ונבלע בו חמץ] כתבו הפוסקים שא"א לנקרו, ואף כדיעבד שניקרו ופירר עליו מצה כתב בא"ר שצ"ע אם יש להתיר.⁵

ובמקרה שפירר עליו מצה לפני פסח כתב בשעה"צ [ס"ק קפז] שאם נתערב פירור חמץ במצה המפוררת הרי הוא חוזר וניעור בפסח, כדין תערובת יבש ביבש, אך אם נתערב פירור קריין שנבלע בו טעם חמץ כתב החיי אדם שאין הוא חוזר וניעור בפסח, כיון שאין כאן אלא טעם בעלמא.⁶

שימוש בשקים ישנים

כתב הרמ"א ששקים ישנים שהניחו בהם קמח חמץ במשך השנה אין להשתמש בהם בפסח אלא אם יתיר את התפירות ויכבסם. וכתבו הפוסקים דהיינו כיבוס גמור באפר [פירוש בחומרי ניקוי] ובחביטה, וגם הצריכו לגרור בסכין את החמץ שנמצא במקום התפירות.

ואף אם נתן בהם רק קמח לפסח ובא עכשיו לכבסם צריך להתיר התפירות שלא יחמיץ הקמח הנמצא שם בזמן הכיבוס. וכתב המשנ"ב [סי' תנב ס"ק לב] בשם האחרונים שלכתחילה יותר טוב לקנות שקים חדשים, דאף שהתיר את השק קשה לכבסו היטב באופן שלא ישאר מעט חמץ בנקבי האריגה.

ולענין דיעבד כתבו החק יעקב [סוס"ק נג] והגר"ז והחיי"א [הובא במשנ"ב סי' תנג ס"ק לב] שאם כיבס את השקים בלי התרת התפירות ונתן בהם קמח של פסח אין לאסור. אמנם כתב החיי אדם שאם נמצא בתוך התפירות כמין עיסה שנתייבשה ה"ז אוסר אף כדיעבד, ואפילו נתערב קודם הפסח חוזר וניעור בפסח דהוי כתערובת יבש ביבש.

סעיף ימ

בדין הכשר הרחת [מרדה שנותנין בה פת ועוגות לתנור ורודים בה] נחלקו הפוסקים:

א. הכלבו כתב שנהגו בהגעלה והוסיף דאפשר שאם ימרקנה היטב ויחממנה הרבה בתנור תוכשר, דכבולעו כך פולטו.

[אפשר שסובר שחמץ נחשב היתירא בלע ולכן סגי לו בהגעלה, א"נ אפשר שסובר שמרדה אינו נחשב בולע ע"י

האור כיון שמוציא אותו מיד מהתנור, וכדלקמן בשם הא"ר].

ביאורים והערות

תנב, עיי"ש דבעלמא לא סמכינן על חליטה, ומדברים אלה משמע שהשפשוף נעשה בלי מים, דאם משפשוף במים [כלשון הכלבו והשו"ע] א"כ אין זו חליטה, וצ"ע.

5. אמנם אם אינו חמץ גמור רק מצה כפולה וכיו"ב כתב הא"ר שבדיעבד אם ניקר את הריב אייזן יש להקל.

6. אמנם להלן [סעיף יט] מביא המשנ"ב [ס"ק קיא] שנחלקו הפוסקים בכגון זה [במצה שבלוע בה טעם חמץ שנתערבה בשאר מצות]: הפרי"ח והחק יעקב כתבו שאין זה נידון כטעם בעלמא, שהרי התערובת היא בין המצות והוי כשאר תערובות יבש ביבש וחוזר וניעור בפסח, והמג"א נקט דכיון שאינו אלא טעם אינו חוזר וניעור, ולכאורה החיי אדם אזיל בשיטת המג"א.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. בהגהות מיימוניות [ד"ק פ"ה הכ"ג] כתבו דאין תקנה בהגעלה כיון שבלע ע"י האור, וכ"כ התה"ד [ח"א סי' קל]. והשו"ע הביא את הדיעה המחמירה דלא סגי בהגעלה, ואויל בזה לשיטתו [לעיל סעיף ד] דחמץ לא נקרא היתירא בלע [והצריך ליבון בשיפור].

וכתב התה"ד שגם קילוף בכלי אומנות ואח"כ הגעלה לא מהני, וכתב הפמ"ג [א"א ס"ק לז] שהטעם משום שהאור מבליע את החמץ במרדה מעבר לעבר.

בדיעבד

אם הגעיל את המרדה ואח"כ השתמש בו בפסח כתב הא"ר שיש להתיר בדיעבד מחמת שני צירופים:

(א) י"א דחמץ נקרא היתירא בלע וסגי בהגעלה אף בתשמישו ע"י האור.

(ב) אפשר שמרדה אינו נקרא בולע ע"י האור כיון ששוהה זמן מועט בתנור ומיד מוציאים אותו. והמשנ"ב [ס"ק קל] הביא את דברי הא"ר הנ"ל.⁷

בדברי המגן אברהם ס"ק לז

המג"א מביא תשובת מהר"ם בנידון מצה שהונחה ע"ג מרדה של חמץ שלא נתקנה, וכתב המהר"ם שהתירו בקליפה, וכן כתב הלבוש. ועיין פמ"ג [א"א ס"ק לז] שהכוונה לכדי נטילה ולא סגי בקליפה, דהכי קי"ל ביו"ד [סי' קה] דצלי ואפייה אוסרין כדי נטילה, וכן מבואר במג"א עצמו בהמשך הדברים.

[אמנם מש"כ המג"א (בהמשך הדברים) שהבלוע בכלי אוסר רק כדי קליפה גם אם הוא שמן, שם הכוונה כדי קליפה ממש ולא כדי נטילה כדמוכח מדבריו, וכ"כ בשעה"צ [ס"ק קלו] בשם הרבה אחרונים ודלא כהמקור חיים והחיי אדם שכתבו דאוסר כדי נטילה].

ומש"כ המג"א דאם אפו עוגות עם שומן מפעפע החמץ בכלול, הכוונה שהשומן מפטם את החמץ ומוליכו בכל המצה. והחזו"א [סי' קכ ס"ק יא ד"ה כתב] כתב שעיקר דין זה שההיתר מפטם לאיסור שנוי במחלוקת, ויש להקל כהגר"א [יו"ד סי' קה ס"ק נה] שנקט שהיתר אינו מפטם את האיסור.

וכתב המג"א שבלוע בכלי אף אם הוא שמן, אינו מפעפע להיתר שנוגע בו אלא כדי קליפה. וכ"כ הפר"ח [יו"ד סי' קה], והחק יעקב [ס"ק נד], וכתב רע"א שזה דלא כהש"ך [יו"ד סי' קה ס"ק כג] שהחמיר שבלוע שמן בכלי אוסר כולו. וכתב בשעה"צ [ס"ק קלו] שבנידון דחמץ מודה הש"ך שאוסר רק כדי קליפה, כיון שהחמץ עצמו כחוש ורק מכח השומן הוא מתפטם, ואין בכח השומן הבלוע בכלי לפטם את החמץ.

מצה שבלעה מעם חמץ שנתערבה בשאר מצות

כתב המג"א [ס"ק לז] בשם האפי רב רבי שאם אחת המצות החמיצה ורדו אותה מן התנור במרדה, ואח"כ רדו שאר מצות במרדה זה, במצה הראשונה שרדו אחרי מצת החמץ נתערבה ממשות החמץ שנשארה על המרדה מהמצה שהחמיצה, וכבר נתקנחה

ביאורים והערות

7. ולעיל [ס"ק לב] לא היקל המשנ"ב [בשם הא"ר] בדיעבד אלא במקום הפסד מרובה או מניעת שמחת יו"ט, [ודוקא באינו בן יומו, פמ"ג] משום ששם מיירי בשיפור שכל צד הקולא שלו היא הא דהיתירא בלע, והכא במרדה יש צירוף נוסף שאינו שווה בתנור.

קנין הלכה

מראי מקומות

ועיין חזו"א [סי' קכב ס"ק י ד"ה הא] שכתב שאנו מקילין שלא לאסור את המרדה כיון שהכפולות מצויות, וכמו שמקילין שלא לאסור את התנור.

סעיף ב

חשש האיסור בשולחנות

הטור והשו"ע כתבו שחשש האיסור בשולחנות הוא משום שלפעמים נשפך עליהם מרק רותח והווי עירווי מכ"ר, ולכן מכשירין אותן בעירווי.

והב"י הביא הגהות מיימוניות שהוסיפו דלפעמים נופלת שם פשמידא. ועיין חק יעקב [ס"ק נה] שהביא דמהרי"ו כתב שהואיל ולפעמים שמים שם פשמידא שדינה ככ"ר, אינה ניתרת בעירווי רק באבן מלובנת.

ולענין דיעבד, אם הכשיר את השולחנות בעירווי בלי אבן מלובנת והניח בפסח מאכל חם על השולחן כתב המשנ"ב [ס"ק קיד] דמותר, והטעם משום שלענין דיעבד אזלינן בתר רוב תשמישו [כמבואר במשנ"ב לעיל ס"ק מז] והכא אין רוב תשמישו בפשמידא.¹³

סעיף בא

הטור מביא מחלוקת בחביות של חרם שנתנו בהן שכר בימות השנה:

א. רבינו יואל התיר אותן בהגעלה או במילוי ועירווי ג' ימים.¹⁴ ואף שכלי חרם אינו נותר בהגעלה היינו דוקא כשבלע

בחמין אך כשבלע בצונן אפשר להתירו באופנים הנ"ל, וכדמצינו בין נכך.

ב. רב האי גאון כתב שאין הגעלה מועילה לכלי חרם אפילו נשתמש בהן בצונן.

והב"י [סי' תמוז ס"ה ד"ה כתב רבינו] תמה על רב האי למה אסר את כלי החרם והרי השכר ניתן בו בצונן וצונן אינו מבלע ואינו מפליט, ולכן כתב שאין הלכה כרב האי. והדרכי משה [שם ס"ק יב] כתב ליישב דברי רב האי דאירוי שהשכר היה בכלי למשך כד שעות דהו"ל כבוש, וכבוש כמבושל.¹⁵

והשו"ע פסק כרבינו יואל וגם הרמ"א הסכים לכך, וצ"ע למה לא חששו להא דכבוש כמבושל, ומצינו בזה כמה דרכים בפוסקים:

א. הד"מ [סי' תמוז סוס"ק יב] נקט שרבינו יואל לא חשש בחמין לדין כבוש כמבושל, [ואולי משום הסברא שכתב שם דחמין הוא בגדר היתירא בלע].

ב. הט"ז [כאן ס"ק כב] כתב דטעם ההיתר משום הצטרפות שני טעמים: א. השכר נבלע בצונן. ב. נותן טעם לפגם, דעד שהמשקה שניתן בחביות בפסח יבלע מהשכר הבלוע בחבית יעברו כד שעות, ואז כבר נפגם השכר הבלוע, וכיון שאין כאן איסור תורה הקלו חכמים להכשיר הכלי בהגעלה או במילוי ועירווי.

ביאורים והערות

13. והפמ"ג [א"א ס"ק לח] לא התיר בדיעבד [כשהכשיר השולחנות בעירווי] אלא במקום הפסד מרובה. [וע"ע בשעה"צ לעיל (ס"ק ג) שגם שם פקפק הפמ"ג לענין דיעבד בקולא זו דרוב תשמישו, וכשער הציון כתב שם שלענין אינו כן יומו בודאי אפשר להקל בדיעבד].

14. פירוש שממלא מים בחבית למשך כד שעות רצופות ואח"כ מריק המים, וחוזר על פעולה זו ג"פ. מקור ההיתר של מילוי ועירווי הוא בגמ' ע"ז [לג]. ובשו"ע יו"ד [סי' קלה סעיף ד וז].

15. ועי"ש בד"מ שדן אי אמרינן כבוש כמבושל בחמין שהוא בגדר היתירא בלע, וסיים שמסתבר דאף בזה אמרינן כבוש כמבושל. ושוב כתב שבטור [כאן] בדין חביות של שכר משמע שאין לחוש לכבוש כמבושל, וכונתו לשיטת רבינו יואל, והיינו דסובר הד"מ שרבינו יואל אינו חושש לדין כבוש כמבושל.

קנין הלכה

מראי מקומות

ג. גם הש"ך [יו"ד סי' קלה ס"ק לג] כתב דהטעם שהקלו בכלי חרס שבלע בצונן הוא משום דמיירי באינו בן יומו, והוסיף עוד די"ל דבחמץ הקלו טפי משום דהיתירא בלע.¹⁶

ועייין פמ"ג [א"א ס"ק לט] שביאר דברי הש"ך דמה שכתב דיש בחמץ קולא דהיתירא בלע, הכוונה דממילא הוי נ"ט בר נ"ט ולכן שרי בצירוף הא דבלע בצונן ודהוי אינו בן יומו.¹⁷

להשתמש בכלי בחמץ

כתב המשנ"ב [ס"ק קיז] דמסתימת הפוסקים משמע שאחרי שהגעילו את הכלי חרס הנ"ל שנכבש בתוכו שכר או שעשו בו מילוי ועירוי, מותר להשתמש בו גם בחמץ.¹⁸

להשתמש בכלי בעודו בן יומו

לפי מה שהובא לעיל מהמ"ז [ס"ק כב] ומהש"ך [יו"ד סי' קלה] אין להתיר להשתמש בפסח בכלי חרס הנ"ל שנכבש בו חמץ אלא לאחר שיהא אינו בן יומו.¹⁹
והמשנ"ב [ס"ק קיז] כתב בסתמא דאפשר ליתן המשקה בכלי אפילו בעודו בן יומו, ואפילו משקה חם, וציין מקורו להגר"ז,²⁰ ואח"כ כתב די"א שההיתר רק באינו בן יומו, וציין לדברי הש"ך ביו"ד.

נתינת חמץ בכלי

כתב הפמ"ג שאין ליתן בכלי בפסח חומץ ושאר משקים חריפים דכיון שההיתר על הא דהכלי אינו בן יומו [ועל הא דהוי נ"ט בר נ"ט], בדברים חריפים אין היתר זה.

ביאורים והערות

16. ולפי"ז בשאר איסורים שלא שייך לומר טעם זה דהיתירא בלע אין להתיר הגעלה או מלוי ועירוי בכלי חרס, וכן אין להתיר מילוי ועירוי בשאר כלים הניתרים בהגעלה, אף שבלעו בצונן, דלא הקלו אלא ביין משום דקים להו לחז"ל שהמים מקלישים את טעם היין, או בחמץ דאינו בן יומו והיתירא בלע. [ויש לעיין אם כלי יבלע יין של ערלה בצונן ע"י כבישה יהא נותר במילוי ועירוי, או דדוקא בסתם יינם הקלו].

לפי הש"ך הנ"ל נמצא שכלי חרס שבלע חלב או בשר בצונן ע"י כבישה אפשר להתירו ע"י מילוי ועירוי, כיון שהיתירא בלע.

17. דברי הפמ"ג לכאורה צ"ע דהא השו"ע מתיר ע"י הגעלה או מילוי ועירוי גם ליתן משקין בפסח, ובזה לא שייך היתר דנ"ט בר נ"ט. ואולי כוונת הפמ"ג דהוי כעין היתר דנ"ט בר נ"ט, והיינו דע"י ההגעלה או המילוי והעירוי נקלש הרבה טעם החמץ הבלוע בכלי כיון שבלע בצונן, ולכן כשמגיע הפסח לא חל עליו איסור חמץ ואין הוא אוסר את המשקין הניתנים בתוכו אפילו שהו כד שעות.

18. וכתב בשעה"צ [ס"ק קמו] דמהמ"ז משמע לכאורה דאינו מתיר רק בצונן, וסיים בצ"ע. וכוונתו להמ"ז [ס"ק כב] שכתב בפשיטות שההיתר מבוסס על זה שכאשר נותן משקה בפסח ושוהה כד שעות כבר נפגם השכר הבלוע בכלי, ואת"ל דשרי להשתמש גם בחמץ א"כ משכח"ל שעדיין לא נפגם, כגון שרוקן את השכר מהכלי בערב פסח והגעילו ובא להשתמש בו חמץ.

19. ואם נותן בפסח משקה צונן הוי אינו בן יומו בכל גווניו, אף אם נותן המשקה בכלי תוך כד שעות מהוצאת השכר, דעד שיעברו כד שעות על המשקה הזה כדי שיהא נכבש ויפלוט מהבלוע בכלי, כבר נפגם הבלוע, וכמ"ש הט"ז [ס"ק כו].

20. ובגר"ז לא נתפרש דשרי אף ליתן משקה חם בכלי בתוך כד שעות מבליעת השכר, דאפשר שלא התיר אלא משקה צונן שבזה אפשר שגם הש"ך מתיר, כיון שעד שיהא משקה זה כבוש בכלי ובלוע ממנו כבר נפגם הבלוע.

קנין הלכה

מראי מקומות

בדברי המ"ז ס"ק כג

כתב המ"ז [ס"ק כג] שבכלי חרס שבלע איסור ע"י חמין, שהתורה העידה עליו שאינו יוצא מדי דופיו לעולם ולא מהניא ליה הגעלה, היינו משום שע"י החום נבלע איסור מרובה בכלי, ואף שגם בהגעלה יש חום מרובה מ"מ אין להשהות את הכלי זמן ממושך במי ההגעלה כמבואר בס"י תנב, ואין הבלוע המרובה יוצא בזמן מועט.

והפמ"ג [מ"ז] תמה על המ"ז דהא דאסור להשהות את הכלי במי ההגעלה הוא רק כשהוא בן יומו ואין במים שישים נגדו, [שאו יש לחוש דכאשר יגמור הכלי לפלוט את הבלוע בו, יחזור ויבלע ממי ההגעלה שהאיסור מעורב בהן] אבל כשאין הכלי בן יומו או שיש ביורה שישים כנגדו יכול להשהות את הכלי במי ההגעלה, ומעולם לא שמענו שבכה"ג מהניא הגעלה בכלי חרס.

בדברי המנ"א ס"ק לפ

כתב המנ"א [ס"ק לפ] שיש להתיר ליתן משקין בפסח בחבית שהיו בה מי דבש במשך השנה [ע"י הגעלה] אף אם אותן מי דבש נתבשלו ביורה שנתבשל בה שכר, דמי הדבש עצמן אסורין בפסח משום שמבואר [בס"י תמו ס"ה] דאין אנו מקילין בנ"ט בר נ"ט בפסח, מ"מ החבית שלהם מותרת בהגעלה, וכתב רע"א שמן הדין מותרת החבית אף בלי הגעלה כיון שיש בה ג' נ"ט וב' כלים [פירוש מהשכר ליורה, מהיורה למי הדבש וממי הדבש לחבית] ובוה שרי כמבואר ברא"ש [פ"ב פסחים ס' י].

[גם הגר"ז כתב שמן הדין שרי אף בלי הגעלה אך למעשה יש להגעיל שמא מי הדבש עצמן הועמדו בשמרי שכר, או בשמרי מי דבש שהועמדו בשמרי שכר, והגעלה מהניא אם מי הדבש לא נתבשלו בחבית רק ניתנו בה צוננים, כמבואר בסעיף זה שהגעלה מהניא לכלי חרס שבלע בצונן].

בדברי הרמ"א בדין יין או דבש שניתנו בכלי הנ"ל בלי הגעלה

כתב הרמ"א שבדיעבד אם נתנו בכלי חרס הנ"ל שנכבש בהם שכר קודם הפסח בלא הגעלה מותר לשתות ממנו בפסח. מקור הדין הוא כמרדכי פסחים [ס"י תקסז], ועיי"ש שכתב דמעם ההיתר משום דאין משערין בכל עובי הכלי רק אומדין כמה חמין נפיק מיניה, ויש שישים נגדו, ואינו אלא משהו, ועוד דהוי נטל"פ.

וכתב המג"א [ס"ק מ] שבתה"ד [ס"י רא] כתב רק את הטעם שהוא נטל"פ, והוסיף דא"כ לפי מה שהחמיר הרמ"א לעיל [ס"י תמו ס"י] בנטל"פ בפסח אין להתיר אם שהו יין או מי דבש בפסח אלא רק אם הוריקו אותם מהכלי קודם הפסח, דבוה אמרינן דהוי אינו בן יומו ושרי. [ובמ"ז [ס"ק כה] משמע לכאורה שהתיר גם אם היין שהה בכלי בפסח, והפמ"ג תמה ע"ז דברמ"א [ס"י תמו ס"י] מפורש דאנו מחמירים גם בנטל"פ ומשהו אם נבלעו בפסח, והיינו דאף שאינו בן יומו ויש שישים נגדו מ"מ קי"ל להחמיר].

סעיף כב

מקור הדין של בית שאור בגמ' [דף ל:], וכבר הובאו יסודות דין זה לעיל [סעיף טז] בענין מדוכה, שלמדו הראשונים דינה מבית שאור.²¹

וכתבו הפוסקים שישנם שני איסורים שונים בבית שאור:

ביאורים והערות

21. ולא נתפרש כמה זמן נמצא השאור בכלי שעיי"ז חל בו דין בית שאור, ועיין רש"י [פסחים דף ל: ד"ה בית שאור] שכתב שהוא כלי שהאשה שורה ומנחת בו את השאור ונותנתו בעיסה ופעמים שהוא שוהה שם בלילה. ועיין שעה"צ [ס"ק קסז] שדייק מדברי העולת שבת, שאפילו לא שהה השאור בבית שאור מעת לעת מ"מ הוי בית שאור ואין ליתן בו חמין.

קנין הלכה

מראי מקומות

- א. אין ליתן בו מצות חמות או מאכלי פסח חמים שהחום מפליט את טעם החמץ הבלוע בבית שאור [דאף שהשתמשו בו שאור בצונן מ"מ משום חווק השאור נבלע בדפנות].
- ב. אין ללוש עיסת מצה בבית שאור, שחווק השאור עלול להחמיצה.

עוד נחלקו הראשונים בדין בית שאור:

- א. רש"י ועוד ראשונים המובאים ברא"ש סוברים דבית שאור אינו נותר אף בהגעלה.
- ב. הרא"ש, הרי"צ גיאת, הערוך והראב"ה סוברים דמהניא הגעלה.

השו"ע פוסק [בסעיף זה] דמהניא הגעלה לבית שאור [וכפי שפוסק גם [בסעיף טז] דמהניא הגעלה למדוכה]. והרמ"א לא השיג כאן על השו"ע, אף שלעיל [בסעיף טז] כתב הרמ"א דיש מחמירים דלא סגי בהגעלה ובעי ליבון וכן נוהגין. ונחלקו הט"ז והמג"א בביאור דעת הרמ"א:

- א. הט"ז [ס"ק כז] כתב שהרמ"א נקט לעיקר כדעת הראשונים הסוברים דמהניא הגעלה, אך במקום שאפשר ללבן את הכלי ראוי לעשות על צד היותר טוב וללבן, ולכן בסעיף טז דאיירי במדוכה של מתכת הצריך הרמ"א לכתחילה ליבון, משא"כ בסעיף דידן [סעיף כב] איירי בבית שאור העשוי עץ או בדיל שא"א ללבנו, ובוה מסכים הרמ"א שאפשר לסמוך לכתחילה על הגעלה.
- ב. המג"א [ס"ק מב] והחק יעקב [ס"ק ס] חולקים על הט"ז ונוקטים שהרמ"א סמך על מש"כ לעיל [סעיף טז] וסעיף יז גבי כלי לישה] שאין סומכין על הגעלה אף במקום שא"א ללבן, וכן נקט המשנ"ב [ס"ק קלא].

דין לישת העיסה אחרי הגעלה

הראשונים נחלקו בדעת הסוברים שהגעלה מועילה:

- א. הריטב"א ומהר"ם הלאווה סוברים שהגעלה מהניא בין להשתמש בה מצה בחמין ובין ללוש בה עיסה.
- ב. ר"י בר יו"ט [מובא ברא"ש פרק כ"ש] סובר שהגעלה אינה מתרת ללוש עיסת מצה בבית שאור, [כך הביא השע"ת"צ ס"ק קסז דמבואר בסמ"ג ובאו"ז].
- והמשנ"ב [ס"ק קלא] נקט כדעת המקילים בזה דכן משמע מלשון הטור והשו"ע.

הגעלה לבית שאור העשוי חרם

כתב השו"ע שלבית שאור העשוי חרם לא מהניא הגעלה, וכתב הגר"א [ס"ק סו] שדבריו אלו הם דלא כרבינו יואל שהובא בשו"ע [סכ"א] הסובר שכלי חרם שבלע שכר בצונן מהניא לו הגעלה, וה"ג האי בית שאור תועיל לו הגעלה, ולפי דבריו אלו נמצא שהשו"ע סותר דברי עצמו מהסעיף הקודם. והבה"ל [ד"ה אבל] כתב שלכאורה משמע מדעת שאר הפוסקים דבית שאור של חרם גרע מחביות של חרם, ולכן סבר השו"ע דלא מהני לו הגעלה, אף שלחבית של חרם מהניא הגעלה.

שימוש מצה בצונן בבית שאור של חרם

- א. לשון השו"ע, אבל של חרם [פירוש לבית שאור של חרם] לא מהניא הגעלה וכו', לא ישתמש בהן מצה אפילו בצונן, וכן הגרסא בכמה דפוסי שו"ע וכן נקטו הבאר הגולה והעולת שבת, וכן מצדד הגר"א, ולא פירשו את טעם האיסור. והנה מקור הדין הוא בשיטת הרי"ף [פ"ב פסחים דף ט.], ועיי"ש בר"ן [ד"ה אבל] שכתב דטעם האיסור הוא משום

קנין הלכה

מראי מקומות

דכיון שאין תקנה לכלי חרם שבלע בחמין א"נ שבלע בצונן בבית שאור, לכן אסור להשתמש בו אף בצונן גזירה שמא יטעה וישתמש בו בחמין.

ב. אמנם הב"ח והפר"ח מתקנים לשון השו"ע וכצ"ל לא ישתמש בהן מצה אלא בצונן, ונקטו דלא כהרי"ף הנ"ל, וכן כתב המשנ"ב [ס"ק קלב].

הנחת קדירות של פסח ע"ג תנור בית החורף

כתב הד"מ בשם מהרי"ו דתנור בית החורף דינו ככלי חרם ואין לו הכשר. וכתבו הט"ז והמג"א שבדיעבד אם היה התנור נקי והניח עליו קדירה בלי רוטב אין הקדירה נאסרת, שאין הבלוע יוצא מהתנור לקדירה כמו שתי קדירות הנוגעות זו בזו. 22 ולכתחילה אין להניח קדירות בלי דבר מפסיק, אמנם אם הניח על התנור אוכלין של פסח או מצות, אם התנור חם או שהאוכל חם נאסר האוכל כדי קליפה. 23

הניח קדירה שאינה מכוסה בתוך קאכלין מקורה שע"ג התנור

כתב המג"א שאם הניח קדירה בתוך קאכלין שיש בו קירוי מלמעלה ג"כ אינו נאסר, משום שהויעה של החמין המגיעה אל הקירוי אין בה חום שהים"ב ולכן אינה נבלעת בו. ורע"א תמה דכיון שהקירוי חם א"כ מקבל הוא את הויעה ונבלעת בו אף שהויעה אינה חמה, ומעתה כשנותן בפסח קדירה שאינה מכוסה עולה הויעה ופולטת מהקירוי את החמין וחוזרת ויורדת אל התבשיל, וכן כתבו החק יעקב ועוד אחרונים המובאים בשעה"צ [ס"ק קעט].

סעיף בג

מקור הדין בגמ' פסחים [דף ל:]: שמבואר דמאני דקוניא שמשמשין בהן חמין בחמין, אסור להשתמש בהן כשאר כלי חרם. ומהו מאני דקוניא, נחלקו בזה הראשונים, רש"י [פסחים שם] נקט שהוא כלי חרם מצופה באבר [עופרת], ור"ת [תום' ע"ז דף לג: ד"ה קוניא] והערך [מובא בתום' שם] והמרדכי [פסחים סי' תקסו] נקטו שהוא כלי חרם מצופה זכוכית. והשו"ע נקט את פירוש ר"ת דמירי בכלי חרם מצופין זכוכית.

מעם האיפור במאני דקוניא

להלן [סעיף כו] מביא השו"ע שכלי זכוכית אינם בולעים כלל אף אם משתמש בהן בחמין, ולפי זה צ"ע למה לא אמרין כן בכלים מצופים זכוכית שהזכוכית אינה בולעת. ונאמרו בזה שני טעמים:

- א. הרא"ש [פ"ב פסחים סי' ח] כתב דכיון שהזכוכית מחופה על החרם ונצרפה עמו בכבשן, לכן היא בולעת טפי.
- ב. תום' [ע"ז דף לג:]: כתבו הטעם משום שזה רק חיפוי על החרם ולא כלי זכוכית שלם [ולכאורה הכוונה ששכבת

ביאורים והערות

22. ועיין במג"א [ס"ק מד] שכתב שאם התנור לא היה נקי והיה על גביו חמץ בעין והניח עליו קדירה של פסח, נאסרת רק קליפת הקדירה אך התבשיל לא נאסר. ורע"א תמה על זה דהא קיי"ל דכל מה שנוגע בקדירה מבחוץ כנגד הרוטב הרי הוא כמקושר לתוך הקדירה ומפעפע לתוכה וחמץ בפסח אוסר במשהו. והפמ"ג תמה בסגנון אחר, דהא קיי"ל דחמץ בעין בצלי ובאפייה אוסר בכדי נטילה ונמצא שהחמץ נכנס לתוך התבשיל ואוסרו.

23. עיין לעיל [סעיף יט] ובמג"א [ס"ק לז] שהבלוע בכלי אינו יוצא בלי רוטב אלא לכדי קליפה של המאכל. ודעת המג"א שזה אף בבלוע שמן, וכ"כ הפר"ח [יו"ד סי' קה] והפמ"ג [שם] והחק יעקב [בסעיף זה], ועיין שעה"צ לעיל [ס"ק קלו] שהביא דעת הנה"ש והמקו"ח והחיי"א שבנ"ד שהחמץ עצמו כחוש אלא שנאפה עם שומן, כו"ע מודו להמג"א שאין מפעפע אלא כ"ק.

קנין הלכה

מראי מקומות

הזכוכית דקה מאד ולכן היא בולעת], ולפי"ז א"צ דוקא שיהא נצרף עמו בכבשן.²⁴

כלי חרס מצופים עופרת או בדיל

(א) כתב המרדכי [פסחים סי' תקפד] דכלי חרס המצופים בהיתוך עופרת מותרים בהגעלה, וכן כתב הסמ"ג והביא הב"י דבריהם. וכתב המג"א [ס"ק מה] דמייירי בחיפוי ממש, אבל מה שקורין גלוזיר"ט, אף שעושין מהיתוך עופרת אין זה אלא כצבע בעלמא ואינו נותר בהגעלה.

(ב) והב"ח והחק יעקב והפר"ח כתבו לאסור גם במחופה ממש בעופרת, דכיון שעופרת בולעת נבלע החמץ בחיפוי ובחרס, ואין החרס יוצא מידי דופיו לעולם והוא פולט מעט מעט חמץ דרך חיפוי העופרת, וכן נקט המשנ"ב [ס"ק קלח].

כלי קוניא שתשמישן בצונן

בגמ' [פסחים דף ל': וע"ז דף לג']: מבואר שטעם האיסור במאני דקוניא הוא משום שתשמישן בחמין, הא אם היה תשמישן בצונן היו מותרין, כמבואר בדין יין נסך. והיינו כשהם מקרקע לבנה או שחורה, שאז הדין שאם אין בקעים בציפוי די להם בשכשוך בעלמא,²⁵ ואם יש בו בקעים נותרים בהגעלה או במילוי ועירו ג' ימים כדלעיל [סעי' כא] בחביות של שכר, [ואם הם מקרקע ירוקה אסירי אף שתשמישן בצונן], וכן הביא המשנ"ב [ס"ק קלט] בשם המאמר מרדכי.

כלי חרס גליואר"ט חדשים

הרמ"א מביא את המהרי"ל שהביא שיש מחמירים שלא להשתמש בכלי חרס גליואר"ט אפילו הם חדשים, ומצינו שני טעמים למנהג זה:

א. המהרי"ל [הלכות פסח] כתב דחיישינן שמתקנין את הזיוג ע"י סובין שהן חמץ, וחמץ זה בלוע בזיוג ובכלי, וה"ז ככלי חרס שבלע חמץ.

ב. בתשובת מהרי"ל כתב הטעם משום שבכלים אלו לא ניכר אם הם חדשים ממש או שכבר השתמשו בהם הנכרי. שני הטעמים האלה הובאו בט"ז [ס"ק כט], ובמג"א [ס"ק מו], אמנם המשנ"ב נקט לדינא כטעם הראשון. ולכן כתב [בס"ק קמא] שגם במקומות שנהגו להחמיר, אם ידוע שהנכרי לא השתמש בסובין אין לאסור.²⁶

סעיף בר

מקור הדין הוא בדברי רב האי גאון המובאים ברא"ש [פ"ב פסחים סוף סי' ח], וטעמו משום שהציפוי מעכב את פליטת החמץ הבלוע בעיץ שלא תיפלט לגמרי ע"י הגעלה, והו"ל ככלי חרס שפולט מעט מעט ואוסר.

אמנם כתב הב"י בשם הארחת חיים דהיינו דוקא כשנשתמש בכלים אלו בחמין, אך אם נשתמש בצונן דינם ככלי חרס שנתבאר [בסעיף כא] דניתרים בהגעלה או במילוי ועירו ג' ימים.

ביאורים והערות

24. לשיטת הסוברים [להלן סעיף כו] שכלי זכוכית בולע ודינו כחרס וכפי שהחמיר הרמ"א [שם], צ"ע מאי קמ"ל שכלי חרס מצופים זכוכית אטורים, והרי הו"ו ככלי חרס רגילים.

25. ויש לעיין מה הדין בכלים כאלו שאין בהם בקעים ומכניסין לקיום, האם לענין צונן דיינינן להו ככלי זכוכית שלמים שנתבאר [בשו"ע יו"ד סי' קלה ס"ח] דאף במכניסין לקיום די להם בשכשוך בעלמא, או שגם לענין צונן דיינינן להו ככלי חרס ובעי הגעלה או מילוי ועירו.

26. ולפי הטעם השני כתב המ"א דאכתי יש לאסור, שמא כבר נשתמש הנכרי בכלי.

קנין הלכה

מראי מקומות

ומה שהביא הרמ"א שיש מקומות שהחמירו בכלי עץ צבועים ואפילו חדשים, וכן בכלים מחופים בדיל אפילו חדשים, הוא מחמת שני חששות:

- (א) שמא נשתמש בסובין בזמן הציפוי ונשאר מעם הסובין בכלי [מ"ז ס"ק כמ].
 (ב) הציפוי גורם לכך שא"א להבחין אם חדשים הם או ישנים וכבר בלעו חמץ.
 ועיין שעה"צ [ס"ק קצא] דהחמוד משה והגר"ז הקלו בכלים מחופין בדיל ע"י הגעלה, והפמ"ג [א"א ס"ק מה] כתב שאפשר שחיפוי הבדיל גורם לכך שלא יפלט כל הבלוע בכלי אף ע"י הגעלה.

אמנם כתב הרמ"א על שני חששות אלו שאין להחמיר בזה רק במקום שנהגו איסור.

סעיף בה

עיקר הדין שכלי השתייה סגי להו בהדחה מבואר במס' ע"ז [דף עה:].
 ובאופן שלפעמים משתמשים בכלים אלו ע"ג האור ומבשלים בהם, ואף נותנים בהם חמץ, תלוי דין זה במה שנתבאר לעיל [סעיף ו] אי אזלינן בתר רוב תשמישו. ועיי"ש שדעת הרשב"א [שו"ת ח"א סי' שעה] והר"ן [פרק כל שעה] דאזלינן בתר רוב תשמישו, ודעת התוס' [ע"ז דף עה: ד"ה דרב] והראב"ה [מובא במרדכי סי' תקעד] דלא אזלינן בתר רוב תשמישו.
 והשו"ע [לעיל סעיף ו] פסק דאזלינן אף לכתחילה בתר רוב תשמישו.²⁷ והרמ"א שם החמיר, אך לענין דיעבד אם כבר בישל בפסח בכלי זה שהכשירו לפי רוב תשמישו, גם הרמ"א היקל.

וכתב המשנ"ב [ס"ק קג] בשם הגר"ז דאפשר להכשיר את הכלי גם ע"י מילוי ועירוי, ולא דוקא ע"י הגעלה. וכתב בשעה"צ דאף שלענין שימוש בחמין לא מהני מילוי ועירוי מ"מ יש להקל הואיל ורוב תשמישו בצונן והוא אינו בן יומו. והחזו"א [סי' קכב ס"ק ד] תמה דמאי מהני מילוי ועירוי, דאי לא חיישינן למיעוט תשמישו בחמין א"כ סגי בהדחה גרידא, ואי חיישינן לא מהני מילוי ועירוי מדי.

סעיף כו

הראשונים נחלקו בכלי זכוכית:

- א. דעת רבינו יחיאל [מובא במרדכי פסחים סי' תקעד] שדין כלי זכוכית ככלי חרס, ואם נשתמש בהן חמץ בחמין או שנכבש בהן חומץ בשיעור מעת לעת אף בצונן הוי כרותח ואסורים, ואין הגעלה מועילה להן.
 ב. תוס' [ע"ז דף לג:] והרא"ש [פסחים פ"ב סי' ה] והרשב"א [שו"ת ח"א סי' רלג] והר"ן [פסחים דף ט.] והראב"ה כתבו שכלי זכוכית קשים הם ואינם בולעים.²⁸
 ולפי שיטה זו אפילו נשתמש בכלי בחמין בכלי ראשון אינו טעון שום הכשר רק הדחה בעלמא.
 ג. הריטב"א [פסחים דף ל.] בשם הרא"ה [הובא בשעה"צ ס"ק קצו] סובר דכלי זכוכית בולע, אך מעיקר הדין דינו ככלי

ביאורים והערות

27. ועיי"ש באחרונים שהביאו את דברי הרמ"ע מפאנו שההיתר של רוב תשמישו הוא רק בכלי שאינו בן יומו, דמדינא אין בו איסור ולכן הקלו בו, משא"כ בבן יומו.

28. והביאו הראשונים האלו ראייה מאבות דרבי נתן [פרק מו] דכלי זכוכית אינם בולעים. ועוד דימה זאת הראב"ה למה שאמרה הגמ' [פסחים דף עד:] לגבי לב, דליבא שיעא ולא בליע.

קנין הלכה

מראי מקומות

מתכות ומהניא ליה הגעלה [אלא דלמעשה כתב דלא סמכינן על הגעלה דחיישינן דלמא חיים עליה]. גם בשבלי הלקט [ח"ב סי' רז] כתב שבלי זכוכית ככלי מתכת דבלעי אך ניתרים בהגעלה.

להלכה: השו"ע פסק לקולא, דאף בנשתמש בו חמין א"צ שום הכשר, וכן כתב הפר"ח. והרמ"א פסק לכתחילה כהמחמירין, כמוכא בתה"ד [סי' קלב] שנהגו להחמיר, אמנם לענין דיעבד אם נשתמש בו בפסח אין הרמ"א אסור.

ונחלקו הט"ז והמג"א בביאור פסק הרמ"א בדיעבד:

- א. במ"ז [ס"ק ל] משמע דבדיעבד נקט הרמ"א כרוב הראשונים שבלי זכוכית אינו בולע כלל, ואפילו אם נשתמש בו חמין בחמין סגי לו בהדחה בעלמא.
- ב. המג"א [ס"ק מט] כתב שבדיעבד יש לסמוך על הגעלה, אך אם לא הגעיל אין להקל.²⁹ [ונסתפק הפמ"ג אם במקום הפסד מרובה וכלי שאינו בן יומו יהא מותר בדיעבד אף בלי הגעלה].³⁰

להלכה הא"ר, החק יעקב והפמ"ג [מ"ז ס"ק לא ד"ה כלי זכוכית] נוקטים כהמג"א, וכן פסק המשנ"ב [ס"ק קכה], [ורק במקום הפסד מרובה דין להקל אם נשתמשו בו בהם בלי הגעלה].

כלי זכוכית שנכבש בו חמין בצונן

כתב המג"א דאם נכבש החמין בכלי ע"י משקה בשיעור מעת לעת אף שהיה בצונן, אמרינן בזה דכבוש כמבושל ובעי הגעלה. והאחרונים הקשו דהא לעיל [סעיף כא] פסק השו"ע שאפילו כלי חרס שבלעו בצונן ע"י כבישה נכשרים במילוי ועירוי ג' ימים. והבית מאיר כתב דמה שהקילו [בסעיף כא] הוא רק בחביות שיש בזה הפסד מרובה, אך [בסעיף כא] בכלי שתייה החמירו להצריך דוקא הגעלה. אמנם המשנ"ב [ס"ק קכה] כתב בפשיטות שאם הכלי בלע ע"י כבישה בצונן הרי הוא נכשר במילוי ועירוי, ולא דוקא הגעלה.

כתב החיי אדם שבמקום שאין בנמצא כלי זכוכית וחסרים לו כוסות ושאר כלים, יכול להקל ולהכשיר את הכלים שמשתמשים בהם בכל השנה ע"י עירוי ג' ימים [אחרי שינקה אותם יפה יפה], והוכחו דבריו במשנ"ב [ס"ק קנו].

דין כלי זכוכית בשאר איסורים

המג"א [ס"ק מט] כתב דאף שביין נסך הקלו [יו"ד סי' קלה ס"ח] בכלי זכוכית, שאף במכניסו לקיום לא נאסר אף שנכבש בכלי מעת לעת, ואין צריך מילוי ועירוי ג' ימים, אך היינו דוקא ביין נסך שהקלו בו כמה קולות, אבל בחמין אם נכבש בכלי זכוכית

ביאורים והערות

29. והיינו כשרוב תשמישו בחמין, אבל בסתם כלי זכוכית שרוב תשמישו בצונן בלא"ה מיקל הרמ"א [לעיל סעיף ו וסעיף כג] שבדיעבד אזלינן בתר רוב תשמישו כשאנו בן יומו. [וכשהוא בן יומו אין היתר דרוב תשמישו קיים וכנ"ל סעיף ו].

ובעיקר שיטה זו של המג"א קצ"ע שבטור ובב"י ובגמ' לא הובאה דעת אחד הפוסקים שיסבור דכלי זכוכית ככלי מתכת דבלעי אך ניתרים בהגעלה, וקצ"ע שהמג"א יחדש שיטה אמצעית כזו בלי להביא לה מקור.

30. כלי זכוכית של חמין שלא הגעילו והשתמש בו בפסח ע"י ששיהו בתוכו משקה מעת לעת כתב הגר"ז שגם זה אסור, דכבוש כמבושל ופולט מהכלי את החמין הבלוע בו. והפמ"ג היקל במקום הפסד מרובה, כיון שלא נשתמש בחמין רק ע"י כבישה, והוכחו הדברים בשעה"צ [ס"ק קצז].

קנין הלכה

מראי מקומות

מעל"ע ה"ז כמבושל ולכתחילה דינו ככ"ח שאינו נותר אף בהגעלה. ומדייק מזה הפמ"ג שאין זה דין מיוחד לחמץ אלא לכל איסורין פרט ליין נסך, וכן נקט הפמ"ג לדינא. וכן נקט בשו"ת מהר"ם שיק [יו"ד סי' קמא] דגם בשאר איסורים אמרינן דכלי זכוכית שנכבש בו איסור נאסר, וכן נקטו עוד אחרונים דלכתחילה מחמירין בכלי זכוכית ככלי חרס. אמנם בשם הכנסת הגדולה הביא הפמ"ג שגם המחמירים בכלי זכוכית לא החמירו אלא בחמץ ולא בשאר איסורים, וכן כתב המנחת יעקב [כלל פה אות יב] שרק בחמץ החמירו, והובאו דבריו בהגהת רע"א [על המג"א] וכן נקטו אחרונים נוספים. וכן נקט המנחת יצחק [ח"א סי' פו] וכן מורה הגר"ש אלישיב שליט"א שלענין שאר איסורין מקילינן בכלי זכוכית דלא בלע כלל.

כלי כסף שיש בהם היתוך זכוכית

כתב הרמ"א שכלי כסף שיש בתוכם היתוך זכוכית דינם ככלי זכוכית, ולמאי דמחמירין בכלי זכוכית ככלי חרס, אף בכלים אלו לא מהניא הגעלה. אך אם היתוך הזכוכית הוא מבחוץ אין בזה חסרון. מקור הדברים בתרומת הדשן [סי' קלב], וביאר שם התה"ד דהא דהיתוך זכוכית מבחוץ אינו מזיק, הוא משום שהמרדכי נקט שאם בישל במקצת כלי אין הבליעה הולכת בכל הכלי. ובהגהות רע"א הקשה דער כמה שהיתוך הזכוכית צמוד לדופן הכלי מבחוץ אין זה ענין לסוגיא דבישל במקצת כלי, דהתם הנידון הוא שהרוטב אינו מפעפע בדופן הכלי כלפי מעלה במקום שאין רוטב, אבל פשוט שהרוטב מפעפע לכל עובי דופן הכלי וממילא הוא מגיע גם להיתוך הזכוכית. וכתב בביאור הגר"א [ס"ק פז] שהתה"ד מתכוין להיתוך זכוכית הנמצא ע"ג בית יד של הכלי [כמובא בתה"ד גופא], ולכאורה כוונתו לומר שלמקום זה אין הרוטב מפעפע.³¹ עוד הקשה רע"א על התה"ד דכיון שמבואר בדבריו שלא היו רגילים כלל לבישל בכלים אלו ע"ג האש, רק לפעמים היו מערין לתוך רותחין כפי שהביא המג"א, א"כ פשיטא שאין לחוש להיתוך הזכוכית שמבחוץ אף אם הוא דבוק לדופן הכלי עצמו, שהרי עירוי מבישל ומבליע רק כדי קליפה וממילא אינו מפעפע בכל עובי דופן הכלי.

כלים מצופים באמייל [ענאמל געשמעלצט]

האחרונים נסתפקו בדיון כלי מתכת מצופים באמייל [כפי שמצויים היום כלים כאלה, וגם רוב התנורים מצופים מכפנים באמייל], אם דין הציפוי כחרס וממילא אין לכלים אלו היתר בהגעלה, או שהציפוי הוא מתכת. עיקר הספק היה במציאות הדבר משום שהאומנים לא גילו את מהות החומר הזה. בשו"ת חתם סופר [יו"ד סי' קיג] כתב שמחמת הספק במציאות שמא חרס הוא אין לכלים אלו היתר בהגעלה [ורק התיר להכשירם ע"י מילוי גחלים]. ובשו"ת מהר"ם שיק [יו"ד סי' קמ] כתב שהוברר שציפוי זה חרס הוא ולכן אין להתירו בהגעלה. ובשו"ת מהרש"ם [ח"א סי' נג] כתב דכיון שהציפוי הוא משהו לכן הוי ככלי שתשמישו בשפע, ולדעת הרשב"א [המובא בטור יו"ד סי' קכא] ה"ז מותר. אמנם היתר זה שייך רק בשאר איסורים ולא בחמץ בפסח שאיסורו במשהו.

ביאורים והערות

31. ולכאורה רע"א לשיטתו [לעיל בסימן זה על המג"א ס"ק כד], עיי"ש שכתב שאם הבית יד של הכלי הוא מקשה אחת עם דופן הכלי [כגון שהולחם אליה] א"כ הרי זה בכלל עובי הדופן, והרוטב מפעפע בכל הבית יד, ואם הוא מחובר ביתידות א"כ הוי כשני כלים ואינו שייך כלל לסוגיא דבישל במקצת כלי.

עוד יש להוסיף שהתה"ד עוסק גם בהיתוך זכוכית שעל גבי מכסה הכלי, ולענין מכסה הכלי מבואר ברמ"א [יו"ד סי' צב ס"ז] שהוא נחשב כמו כנגד הרוטב, וא"כ במשך השנה בולע היתוך הזכוכית שע"ג המכסה מן החמץ שבכלי, ומבליע בפסח לתוך התבשיל.

קנין הלכה

מראי מקומות

ויש הוצאות של המשנה ברורה שנוסף בהם הגהה [מתחת לשער הצינן של סעיפים כה כו] שציין לשו"ת חת"ס [הנ"ל] דלא מהניא הגעלה לכלים אלה, ושוב הוסיף וז"ל אכן שמעתי שכמה גדולים נהגו להחמיר רק לענין איסור חמץ, אבל בכל השנה הקלו להגעילן אחר מעת לעת דהוא נותן טעם לפגם ומשהו מהמיה, עכ"ל.

סעיף בו

מקור הדין במרדכי [סי' תקכה]. וביאורו דבימות השנה מלחו בשר במלח שלא נבדק מחמץ [ולפעמים היה במלח פירורי לחם], ולהך צד שהיה במלח פירור חמץ נמצא שנבלע בבשר משהו טעם חמץ, אמנם אין זה אלא משהו, דאף אם היה שם פירור מ"מ היו שישים כנגדו, ואח"כ צלו את הבשר הזה בשיפוד ונבלע בשיפוד טעם הבשר שמעורב בו טעם משהו של חמץ, ומעתה כאשר בפסח צלו בשר באותו שיפוד אין אוסרין אותו כיון שטעם משהו חמץ שהיה בלוע בשיפוד כבר נתבטל בבשר.³² וכתב הב"י דמדברי המרדכי מבואר דס"ל שחמץ שנתבטל במשהו קודם הפסח אין חוזר וניעור. והבדק הבית הוסיף דאף המחמירים הסוברים דחוזר וניעור יודו כאן כיון שאין במלח חמץ ידוע רק שלא נבדק. והמג"א [ס"ק נא] מציין למה שכתב [לעיל סי' תמו ס"ק ז] והיינו שכאשר נתערב רק טעם חמץ ובטל בשישים מודו כו"ע דאין חוזר וניעור, ודלא כהב"י כאן.

שיפוד שנצלה בו משהו חמץ והגעילו קודם הפסח

כתב הפמ"ג [א"א סוס"ק נא] שאם צלו בשאר ימות השנה משהו חמץ ע"ג השיפוד ולא ליבנוהו קודם הפסח רק הגעילוהו, ה"ז אסור אף בדיעבד, אמנם במקום הפסד מרובה יש להקל. וכתב השע"צ [ס"ק רי] דהטעם משום שמצרפין את השימות שסוברות שחמץ הוא בנגד היתירא בלע וניתר בהגעלה, עם הא דלא נבלע בכלי אלא משהו [ובטל בשאר הבלוע שבכלי, ואף דקיי"ל שאין ביטול בבלוע בכלי מ"מ יש כאן צירוף לקולא], וכיון שהוא הפסד מרובה מקילין. וע"ע במשנ"ב [ס"ק קס] ובשע"צ [ס"ק ריא] שכתב שאם השיפוד אינו בן יומו יש כאן צירוף נוסף [א. הסוברים שחמץ מיקרי היתירא בלע וניתר בהגעלה. ב. נטל"פ. ג. דאין כאן אלא משהו] ואפשר להקל אף שלא במקום הפסד מרובה, וכתב דכן מבואר בפמ"ג [א"א ס"ק יא]. [ועיי"ש בפמ"ג שצירף גם את דעת השאלתות דס"ל דחמץ בפסח בטל בשישים].

ברזא של חבית שכר שנתערב בחבית מי דבש

כתב המשנ"ב [ס"ק סג] שאם לקח ברזא של חבית שכר ותחבו בחבית מי דבש ושהה מעת לעת אסורים המי דבש בשתייה ובהנאה, ואם אינו בן יומו יש להקל. ולכאורה צ"ע דכיון שהברזא בלוע מחמץ [ששהה זמן רב בחבית שכר] א"כ מה בכך שאינו בן יומו הרי קיי"ל [בסי' תמו ס"י] דנטל"פ אסור, ואף אם יש שישים במי דבש נגד הברזא מ"מ גם נטל"פ ומשהו יש להקל. ובפמ"ג שלפנינו כתובה ההלכה הזו באופן אחר, אם תחבו [ברזא] במי דבש ושהה מעת לעת אסור המי דבש בשתייה ובהנאה אם אינו בן יומו יש להקל, ולפי"ז מבואר דבשתייה אסור אף באינו בן יומו, ורק בהנאה יש להקל באינו בן יומו. [ועי' סי' תמו

ביאורים והערות

32. והמג"א [ס"ק נא] פירש שצלו את הבשר בימות השנה עם המלח שעליו ע"ג השיפוד, ובכה"ג יש לחוש שהיה פירור חמץ על השיפוד ונבלע הטעם באופן ישיר מהחמץ אל השיפוד, ולא היה טעם זה מעורב קודם שנבלע בשיפוד בשישים של היתר. ולפי ביאור זה צ"ל דמש"כ המרדכי שהחמץ נתבטל קודם הפסח היינו בתוך השיפוד, שנתערב בשאר ההיתר שהיה בלוע בשיפוד ונתבטל בו. והקשה המג"א דהא אנן קיי"ל שבכלי לא מבטלין איסור, דאין אנו יודעים כמה היתר בלוע בכלי, ותירץ דלא מחזקינן איסורא לחוש שמא היה על הכלי פירור חמץ. ועיינן משנ"ב [ס"ק קס] ושע"צ [ס"ק רז] שביאר כהמג"א, ולפי"ז צ"ל שהמרדכי התייחס לחשש שמא היה פירור חמץ על הבשר וע"ז כתב שכבר נתבטל קודם הפסח ואינו חוזר וניעור. והמג"א הוסיף שאם באנו לחוש שמא היה פירור על השיפוד עצמו לא היה כאן היתר של ביטול ברוב, אלא דלא חיישינן להכי, דלא מחזקינן איסורא לחוש כ"כ.

קנין הלכה

מראי מקומות

במשנ"ב ס"ק ק שנמל"פ ומשהו יש להתירו בהנאה כמבואר במג"א (סי' תנא ס"ק יב), ועוד הוסיף (שם) בשעה"צ (ס"ק קסא) דהשו"ע (סי' תסז סעיף י) פסק להתיר תערובת משהו בהנאה כיון שאין הנכרי משלם יותר ביוקר בשביל המשהו, רק שהרמ"א כתב שנהגו לאסור, ולכן הכא שהוא גם נמל"פ יש להקל].

סימן תנב

סעיף א

זמן שהיית הבלי

כתב הרי"ף [פסחים דף ח:]: וז"ל [אחר שכתב דכל כלי מוגעילו כדרך תשמישו, בכלי ראשון או בכלי שני] ומשהו להו כגוייהו עד דפלטן עכ"ל, ומבואר שצריך להשהות את הכלי בתוך הרוחחין כדי שיפלוט את כל הבלוע בו, וכן לשון הרמב"ם [פ"ה חמ"ז ומצה הכ"ג-כד]. וכן כתב הרשב"א [שו"ת סי' תעט] דמשער באומד הדעת כמה זמן צריך להשהות הכלי כמי שהגעלה. וכן הביא הב"י בשם הכלבו, שלא למהר ולהוציא מיד את הכלי הנגעל.

והטור כתב דמכנים ומוציא מיד, [ובסי' קכא האריך בזה הטור קצת וחלק על הרי"ף שהצריך שהייה, וסיים דקים להו לחז"ל שבהגעלה אחת פולט הכל ואין חילוק בין אם ישהנו בתוכו או יוציאנו מיד], וכן כתב המרדכי [סי' תקעט] בשם הראב"ה [זו"ל ראיתי בתשובת הגאון כשמגעילים צריך להשהות בו עד שתפלוט יפה וכן כתב האלפסי, ואנו רגילים למהר ולהציאם עכ"ד]. ועיין פר"ח [סוס"י תנב] שהביא דעת הרבה ראשונים שצריך להשהות הכלי עד שיפלוט, ואח"כ הביא את דברי הטור והמרדכי שהמנהג להכניס ולהוציא מיד, וסיים ע"ז ויראה שמנהגן של ישראל תורה היא.

אמנם הט"ז [ס"ק ב] כתב שלשון הטור שמוציא מיד אינה ברקא אלא צריך להשהות קצת, ³³ וכן כתב החק יעקב והמשנ"ב [ס"ק ג] דאין נכון להוציא הכלי מיד.

מי ההגעלה

כתב הטור בשם הרא"ש שאין להגעיל כלים אלא במים המעלים רתיחות, אך אם אין המים מעלים רתיחות אין ההגעלה מועילה. והטעם משום דאמרינן כבולעו כך פולטו, וכיון שהאיסור נבלע בקדירה בזמן הבישול כשעלו רתיחות, א"א להגעיל בכלי ראשון שאינו מעלה רתיחות, וכן כתב בתה"ד [סי' קלב], והוכחו דבריו בב"י.

ועיין לעיל [ס' תנא] שהבאנו שיש מהראשונים החלוקים בזה וסבורים דכל שיש למי ההגעלה דין כלי ראשון הכל חד, ואפשר להגעיל בכלי שבלע איסור בזמן הבישול ע"י עירוי, לר"ת דס"ל דעירוי ככ"ר, ומ"מ קי"ל להחמיר בזה ובעינן שיהא כבולעו כך פולטו.

ואם נבלע האיסור בכ"ר שאינו מעלה רתיחות אפשר להגעילו גם כשאין המים מעלים רתיחות. [וב"ש אם הכלי בלע איסור ע"י עירוי דאפשר להגעילו בכ"ר שאינו מעלה רתיחות, כ"כ המשנ"ב (ס"ק ח)].

ביאורים והערות

33. עיין גר"ז [סעיף ד] שכתב דהאי "להשהות קצת" שכתב הט"ז אינו כשיטת הרי"ף והרמב"ם והרשב"א, שהם הצריכו שהייה גמורה באומד הדעת ולא נהגו כן, ומנהגן של ישראל תורה, אלא הכוונה שטוב להשהותו במים מעט מזעיר, בכדי שיהא פנאי להרותחין להכנס לתוך עובי הכלי ולהפליט הגיעול משם, שאף שהפליטה נעשית כרגע מ"מ צריך קצת שהייה כדי כניסת הרוחחין לתוך עובי הכלי, וכדי יציאת הגיעול לחוץ.

קנין הלכה

מראי מקומות

ולענין דיעבד אם הנעיל כלי שבלע איסור ע"י רתיחות בכלי שאינו מעלה רתיחות, דעת הגר"ז [סעיף ג] דה"ז אסור אף בדיעבד. והמשנ"ב [ס"ק ח] הביא שהפמ"ג נסתפק בזה, וכתב המשנ"ב שאם הכלי אינו בן יומו יש לצדד להקל.

וראה להלן שאם הכנים את הכלי למי ההגעלה קודם שהעלו רתיחות והמתין עד שיעלו רתיחות הרי זו הגעלה מעליא, אמנם בב"י בשם הכלבו משמע שאין לעשות כן אחר זמן איסורו. והפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] תמה ע"ז, וכתב המשנ"ב [ס"ק ט] דמ"מ דעת השו"ע שאין נכון לעשות כן משום שהכלי בולע או ממי הגעלה, ואף שלבסוף יורתחו המים מ"מ אין נכון להוסיף בליעת חמוץ בכלי. [ועיין שעה"צ ס"ק ח שהביא שהרבה אחרונים פקפקו על הוראה זו של השו"ע].

הראשונים דנו על עיקר ההגעלה אמאי מהניא, והרי האיסור הנפלט מהכלי אל המים חוזר ונבלע בכלי, ונאמרו בזה כמה סברות אשר חלקן לא נתקבלו להלכה, וכפי שיבואר להלן, וכמו"כ יש בזה מציאויות שונות.

א. כשיש שישים במי ההגעלה כנגד האיסור

אם יש שישים במי ההגעלה כנגד הכלי שמגעיל ה"ז פשוט שההגעלה מועילה משום שהפליטה האסורה בטילה בשישים, ואף אם היא חוזרת ונבלעת אין בכך כלום דכבר הותרה. אמנם אם הכלי שצריך להגעילו הוא כלי גדול שאין במים שישים כנגדו אין זו עצה מספקת, וה"ה אם מגעיל כמה כלים בזה אחר זה עד שבהצטרפות כולם לא יהא במי ההגעלה שישים כנגד הפליטה, כתב המג"א [ס"ק ו] דאמרינן שהפליטה חוזרת וניעורה ונמצא שהכלי האחרון נאסר. כמו"כ אין עצה זו של שישים מועילה בפסח עצמו, דחמוץ בפסח במשהו.

ב. כאשר מגעיל כלי שאינו בן יומו

כתבו הראשונים [עיין תוס' חולין (דף קח:) סוד"ה שנפל] שאם הכלי האסור אינו בן יומו אפשר להגעילו אף כשאין שישים כנגדו, משום דהוי גוהי נותן טעם לפגם והפליטה בטילה במים, ואף שהיא חוזרת ונבלעת בכלי אין בכך כלום.³⁴

וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ב] דאם ישל חומץ או שאר משקה חריף בפסח בכלי זה [שהגעיל בהיותו אינו בן יומו] יאסר התבשיל, כיון שהחריפות מחליא לשבא את הטעם הבלוע.³⁵

עיין פמ"ג [א"א סוף ס"ק ו] שהביא את קושיית העולת שבת [ס"ק א] להסוברים דמשהו שנתבטל קודם הפסח חוזר וניעור,

ביאורים והערות

34. והט"ז [ס"ק ה] הקשה דהא נטל"פ אסור לכתחילה, דגזרו אינו בן יומו אטו בן יומו, וא"כ עדיין גזירה זו קיימת בכלי שחזר ובלע את הטעם שאינו בן יומו. אך כבר כתבו הראשונים [רשב"א שו"ת ח"א סי' תעט, ר"ן שם דף ח:]: דחז"ל גזרו שלא להשתמש בכלי שאינו בן יומו רק היכי שהאיסור נבלע בו בהיותו מושבח ואח"כ נפגם, אך בכה"ג שהאיסור נבלע בכלי בהיותו פגום לא גזרו, וכן הביא הפמ"ג שם בשם הראשונים.

וברא"ש [פסחים סי' ז] כתב דכאשר הכלי אינו בן יומו ה"ז דומה לנ"ט בר נ"ט, שנפלט הטעם מן הכלי אל המים וחוזר ונבלע בכלי וכולן היתר [דאף שהוא אחרי זמן איסורו, מ"מ כיון שאינו בן יומו ה"ז מותר והו"ל נ"ט בר נ"ט דהיתירא]. והפמ"ג [מ"ז ס"ק ה] תמה על טעם זה דהוי טעם ראשון באוכל וטעם שני בכלי, שהרי כל זמן שהחמץ היה בלוע בכלי עדיין לא הותר, ורק כשיצא אל האוכל הותר, ומאז נהיה היתירא, והטעם השני הוא בכלי הנגעל, שחוזר אליו הטעם ממי ההגעלה.

35. אמנם כתב הפמ"ג שאין זו קושיא על הטעם של נ"ט בר נ"ט המובא בסוף הערה הקודמת, דכיון שכבר נקלש הטעם קודם שבא לחריף אין החריף אוסר בזה, דדוקא כאשר הטעם השני נכנס לדבר חריף אמרינן שהחריף מושך אליו הרבה טעם וה"ז אסור.

קנין הלכה

מראי מקומות

וסוברים זאת גם בתערובת טעם בעלמא [כמבואר בתשובת הרשב"א סי' רסב בשם רב האי גאון] וגם סוברים דנטל"פ אסור בפסח, א"כ לא משכחת לה הגעלת כלים שתכשיר כלים לפסח, שהרי הכלי הנגעל חוזר ובלוע ממי ההגעלה, ואף אם היה בהם שישים הרי זה חוזר וניעור בפסח, ואף אם היה אינו בן יומו מ"מ הרי זה אסור בפסח למ"ד נטל"פ אסור בפסח. וכתב הפמ"ג דצ"ל דכיון שהוא קודם זמן איסורו, וגם יש שישים וה"ו משהו, וגם אינו בן יומו, לא החמירו בזה.³⁶

ג. נ"ט בר נ"ט

טעם גוסף להא דלא חששו שהכלי הנגעל חוזר ובלוע ממי ההגעלה, כתבו תוס' [חולין דף קח: סוד"ה שנפל] והרא"ש [פ"ב פסחים סי' ז] והמרדכי [פסחים סי' תקעו] דהוא משום דחמץ קודם זמן איסורו יש בו היתר דנ"ט בר נ"ט, והטעם נבלע תחילה בכלי ואח"כ נפלט למי ההגעלה, ושוב חוזר ונבלע בכלי, ולכך לא חל על הבלוע מעתה איסור חמץ כיון שכבר נקלש.

והוסיפו הראשונים הנ"ל דאף לריב"ן הסובר שלא נאמר דין נ"ט בר נ"ט היכי שנעשה בישול גמור בכלי, [ורק בדגים שעלו בקערה נאמר הדין, שבליעתן מועטת] מ"מ הכא שיש ג' נ"ט לכו"ע נקלש הטעם.³⁷

וכעין זה כתב המג"א [ס"ק א] דהוקשה לו דהכא נקטו השו"ע והרמ"א בפשיטות שיש בהגעלת כלים היתר דנ"ט בר נ"ט, ואילו לעיל [סי' תמוז ס"ה] החמיר הרמ"א בתבשיל שנתבשל קודם הפסח בכלי חמץ בן יומו, ולא סבר שיש בזה היתר דנ"ט בר נ"ט, משום דס"ל להפוסקים הנ"ל דחמץ שמו עליו [כך כתב הר"מ סי' תמוז סוס"ק יא]. וכתב המג"א ליישב דהיכא שיש ג' נ"ט קיל טפי.³⁸

והשו"ע והרמ"א [בסעיף זה] נקטו כשיטה זו שיסוד היתר ההגעלה הוא מדין נ"ט בר נ"ט, ולכן כתב השו"ע שכאשר מנעיל קודם זמן איסורו יכול להגעיל גם כלי בן יומו וגם כשאין שישים במים כנגד הכלי.

אמנם כבר הובא לעיל שהראשונים נחלקו אם חמץ נקרא היתירא בלע, ודעת הרמב"ן והרשב"א דאמרינן חמץ שמו עליו, ולעיל [סי' תנא ס"ד] נקט השו"ע בפשיטות כשיטת הר"ף והרמב"ם והרמב"ן ששיפורד ואסכלא אינם ניתרים בהגעלה אלא בליבון, ומזה מבואר דסברי דחמץ לא מיקרי היתירא בלע [דבגמ' (ע"ז דף עו) מבואר שבהיתירא בלע, כגון בשיפורד ואסכלא שבלעו טעם קדשים ואח"כ נעשה נותר, סגי בהגעלה]. ולפי שיטה זו כתבו הפר"ח והגר"א דאין היתר נ"ט בר נ"ט בהגעלת כלים. [והקשה הפר"ח דיש סתירה בשו"ע, דהכא נקט היתר נ"ט בר נ"ט אלמא מיקרי היתירא, ולעיל (סי' תנא ס"ד) הצריך ליבון אלמא לא מיקרי היתירא].

ביאורים והערות

36. ובמ"ז [ס"ק ב סוד"ה ראשונה] כתב הפמ"ג ביישוב קושיא זו דכיון שהוא נטל"פ וגם נ"ט בר נ"ט כולי האי לא החמירו.
37. והרא"ש כתב הטעם משום שיש לחלק בין טעם הנבלע באוכל, דאסור טפי, לבין טעם הנבלע בכלי דנקלש טפי. ועיין פמ"ג [א"א ס"ק ה] שכתב שאם יהיו ג' נ"ט ומהם שניים באוכל ורק אחד בכלי אין להתיר, ודוקא כששניים בכלי ואחד באוכל התיירו.
38. ולכאורה צ"ע דהניחא להרא"ש דס"ל דחמץ הוי היתירא, אלא דהוקשה לו דלשיטת הריב"ן בנתבשלו נבלע הרבה טעם באוכל ואין הקלשה דנ"ט בר נ"ט, ע"ז שפיר אמרינן שבריבוי טעמים א"נ בב' כלים ה"ז נקלש לכו"ע אף בכישול. אבל בנידון קושיית המג"א מהרמ"א [סי' תמוז ס"ה] שם חיישינן למאן דס"ל דחמץ שמו עליו ולא מיקרי היתירא בלע, א"כ מאי נפק"מ בין ב' טעמים לג' טעמים. וצ"ל דכיון שמן הדין גם הרמ"א [בסי' תמוז] נקט דיש בזה דין נ"ט בר נ"ט דהיתירא אלא דלכתחילה מחמרינן, לכן שפיר י"ל דלא החמירו כשיש הרבה נ"ט.

קנין הלכה

מראי מקומות

ומכח זה כתבו האחרונים האלו דאף כאשר מגעיל קודם זמן איסורו יש להקפיד שיהא הכלי אינו בן יומו או שיהא שישים נגדו.³⁹

והחזו"א [סי' קיט ס"ק יד] כתב שגם הרי"ף והר"מ והרמב"ן הסוברים ששיפור של חמץ אינו נכשר בהגעלה משום שאינו דומה לנותר, יכולים לסבור שפיר שלענין נ"ט בר נ"ט מיקרי החמץ היתר. דלענין שיפור כיון שנבלע החמץ ע"י האור אין די בהגעלה המקלישה אותו לבטל שמו, ונהי דלענין נותר משעה שהגעיל את השיפור אין כאן חשיבות של בשר קודש שיחול עליו שם נותר, מ"מ לענין חלות איסור חמץ א"צ חשיבות, וכיון שטעם החמץ נמצא בתוך השיפור הרי הוא אסור. אך נ"ט בר נ"ט גרע טפי, וטעמו קלוש טפי, ולא חל בו איסור חמץ. והדבר מוכח מהרא"ש ורבינו ירוחם שפסקו דשיפור צריך ליבון, ומאידיך פסקו שכאשר מגעיל קודם זמן איסורו מיקרי נ"ט בר נ"ט, וכן הוא בטור וכן משמע בר"ן. [אמנם כתב החזו"א דברשב"א (בתורת הבית בית ד שער ד) מצינו איפכא, שלענין הגעלה פסק דאף קודם זמן איסורו לא מיקרי נ"ט בר נ"ט דהיתירא משום דחמץ שמו עליו, ואילו לענין הכשרת השיפור הביא את שיטת ר"ת והראב"ד דסגי בהגעלה].

וסיים החזו"א דנראה דהמיקל קודם ה שעות בנ"ט בר נ"ט לא הפסיד, וכמש"כ בשעה"צ [סי' תמוז ס"ק פז] בשם הפמ"ג. [עיי"ש דלא איירי השעה"צ לענין היתר התבשיל עצמו שנתבשל בכלי חמץ אלא לענין היתר תערובתו, שנתערבו תבשיל זה בתבשיל של פסח, והפמ"ג דן להקל אף באופן שהכלי של החמץ שבו נתבשל התבשיל היה בן יומו, ובשעה"צ נטה להקל כמותו עכ"פ כשיש שישים בתבשיל השני כנגד התבשיל הראשון].

מלבד טענת הפר"ח והעו"ש והגר"א הנ"ל [שיש לחוש לשיטות דחמץ לא מיקרי היתירא, ואין בו היתר נ"ט בר נ"ט], הביא המשנ"ב [ס"ק יג] שלכתחילה יש להקפיד אף קודם זמן איסורו בכל הדברים שמקפידים אחר זמן האיסור.⁴⁰

זמן איסור לענין הגעלת כלים

כתב המשנ"ב [ס"ק יג] בשם האחרונים דמתחילת שעה חמישית שנאסר החמץ מדרבנן באכילה כבר לא מיקרי נ"ט בר נ"ט דהיתירא. ולפי"ז מה שנקט הרמ"א בלשונו הגעלה לאחר שש אינו בדוקא.

אמנם בשם החק יעקב כתב המשנ"ב דיש נפק"מ גם בזמן שלאחר שש, דיש שיטות בפוסקים דלאחר שש אוסר חמץ במשהו וגם נטל"פ אסור ונכון לחוש להן, ונמצא דכאשר מגעיל אחר שש ראוי לחוש לשאר הדברים שהזכיר השו"ע [שלא להשהות הכלי במים יותר מדאי וכו'], ולכתחילה אין די בזה שיהיו שישים במים או שהכלי יהא אינו כ"י, משא"כ בשעה החמישית ושישית.

ד. אידי דטריד למיפלט לא בלע

כתב הטור בשם אבי העזרי, מי יודע שיעור הפליטה [שהצריך הרי"ף להשהות הכלי בתוך המים], אולי ישם לתוכה וחוזרים ובולעים. ולהלן [בסוף הסימן] כתב הטור שאם משהה את הכלי בתוך מי ההגעלה עד שתגמר פליטתו חוזר הכלי ובולע ממי

ביאורים והערות

39. והוסיף הבה"ל [ד"ה שאין] שאם מגעילים הרבה כלים בזה אחר זה באופן דבצירוף כולם אין שישים במים כנגדם, אין כאן היתר של שישים כיון שהחמץ חוזר וניעור, ולכן יש להקפיד שלא להגעיל שום כלי אלא אם אינו בן יומו. [ויש מהדריין לפסוק מלהשתמש חמץ בכלים ג' ימים קודם ההגעלה, מהרי"ל, מט"מ].

40. וע"ע בט"ז [ס"ק יא] שכתב דכיון שקיי"ל שאין עושין נ"ט בר נ"ט לכתחילה לכן אם הכלים שהגעילו ביורה היו בני יומן, יש להגעיל את היורה אחרי שסיימו להגעיל בה כלים שאל"כ נמצא שמבליע בה נ"ט בר נ"ט של חמץ מהכלים. [ולגבי הכלים עצמן לא מיקרי עושה נ"ט בר נ"ט לכתחילה, גם כשמגעיל כלי שאינו בן יומו עם כלי בן יומו, דאפשר שאין הכלי בולע כלל כ"ז שטרוד לפלוט את הבלוע בו, משא"כ היורה שבודאי בולעת ממי ההגעלה הנמצאים בתוכה כל הזמן].

קנין הלכה

מראי מקומות

ההגעלה. ומבואר דס"ל דכל זמן שהכלי טרוד לפלוט מה שבתוכו אין הוא בולע ממי ההגעלה.⁴¹

אמנם בתוס' [חולין דף קח: סוד"ה שנפל], ובתשובת הרשב"א [סי' רסג] כתבו דלא קיי"ל כן, אלא הכלי בולע ממי ההגעלה אף קודם שגמר פליטת עצמו, וכן נקטו להלכה הפר"ח, המאמר מרדכי, המטה יהודה והגר"א, והובאו דבריהם בבב"ל [ד"ה כדו]. [ועיי"ש שכתבו שאין ללמוד מדברי השו"ע דנקט להלכה כהכלל הנ"ל, ורק לרווחא דמילתא כתב דכשמגעיל קודם שעה חמישית א"צ להזהר בכל אלו].

ה. בל זמן שהמים רותחים אין הכלים בולעים

כתב הב"י בשם הארחות חיים בשם הראב"ד [תמים דעים סי' כה, ובהמשך הדברים גם בשם הכלבו] דיש פוסקים שכתבו שצריך להזהר שלא תנוח היורה הגדולה מרתיחה בעוד שהכלים בתוכה, שלא יחזרו ויבלעו מה שפלטו⁴² [וכל זה כשמגעיל אחר זמן איסור].⁴³

ולכאורה סובר הראב"ד בשיטה זו דכל זמן שהמים רותחים הכלי פולט מה שבתוכו ואינו בולע כלל ממי ההגעלה, וכן הביא הר"ן [חולין דף מד.]. בשם הרמב"ן וראה הערה.⁴⁴

ביאורים והערות

41. וכן מובא ברא"ש [פ"ב פסחים סי' ז] בשם הראב"ה, ושם מבואר דכל זמן שהכלי טרוד לפלוט אין הוא בולע ממי ההגעלה כלל, וגם פליטת כלים אחרים שיש במי ההגעלה אינה נבלעת בכלים [ולא רק שאינו חוזר ובלוע מה שהוא עצמו פלט]. ועיי"ן תוס' [חולין דף קח: ד"ה שנפל].

42. תיבת "מה שפלטו" הן לשון הראב"ד שם וכן הוא בב"י בשם הכלבו.

43. הראב"ד מוסיף "שאו החמץ במשהו" ומבואר דקאי גם על תוך הפסח, דס"ל דאפשר להגעיל כלים בתוך הפסח אם יקפיד שלא ינוחו המים מרתיחתם [ולא קיי"ל כן וכדלקמן].

44. ולכאורה זו גם כוונת המשנ"ב [ס"ק ה] דכל זמן שהם [המים] רותחים, טרידי [הכלים] למיפלט ולא בלעי ממי ההגעלה, וכשנחו [המים] מרתיחתן בלעי [הכלים]. ולכאורה יש להקשות דאטו אם יתחוב כף חולבת תוך מרק בשר רותח לא תיאסר הכף. עיי"ן ר"ן חולין [דף מד בדפי הרי"ף] שהביא שיטת הרמב"ן שמים רותחים מפליטין מהכלי ואין מבליעין בו, וכתב שאין להקשות מקדירה שמתבשל בה בשר שמבליעה מכף הניתנת בה, דהתם כיון שיש בה ציר ורוטב של בשר הרבה אין כח המים במקומו להפליט, והציר והרוטב מבליעין הן.

והנה המג"א [ס"ק ג] כתב לבאר את לשון השו"ע וכתב בתוך הדברים "דלאחר זמן איסורו אם נחו המים מרתיחתן אסור להרתחן פעם שנית דכל זמן שהם רותחים לא בלעו ממי ההגעלה, ואם נחו מרתיחתן בלעי". והדברים צ"ב דמה בכך שהכלים בולעים מהמים בזמן שנחו מרתיחתן, מ"מ אחר כך הרתחן ושוב נפלט הבלוע והוכשרו הכלים. וכתב רע"א שהדיעה הזו שבשו"ע [שלכאורה היא דעת הראב"ד בשם י"מ] סוברת כסברא שהזכרה בתוס' [חולין דף קח: אלא שתוס' דחאוה], ששורש הדין אינו בכלים אלא במי ההגעלה, דכל זמן שמי ההגעלה רותחים [נפולטים את הבלוע בכלים] אין הם מבליעין בכלים את מה שפלטו עתה, אבל מבליעין הם בכלים את מה שבלעו מרתיחה קודמת, ולכן אם לא נחו המים מרתיחתן הוגעלו כל הכלים שניתנו בהם, ולא חזרו ונאסרו כיון שמי ההגעלה לא פלטו מעצמם מה שבלעו ברתיחה זו. אבל אם הגעיל כלים במים רותחים ואח"כ נחו המים מרתיחתן, בולעים הכלים מהמים האלו גם אחרי שיחזור וירתיחם, כיון שלגבי הרתיחה השנית נחשבת הרתיחה הראשונה כרתיחה אחרת, ומים רותחים פולטים אל הכלים מה שבלעו ברתיחה האחרת. ומ"מ אין סברא זו מתקבלת להלכה, וכמש"כ הפמ"ג [א"א ס"ק ו].

והמחצית השקל ביאר את דברי המג"א באופן אחר דכוונתו שבזמן שהמים נחים מרתיחתן בולעים הכלים, ואף שהמים האלו אינם אסורים כיון שהיו שישים כנגד הכלי וגם הכלי היה אינו בן יומו מ"מ לכתחילה היכי דאפשר אין לסמוך על זה. ואף שאח"כ בדעתו לחזור ולהרתח את המים ואז יוגעלו הכלים שנית, מ"מ אין לסמוך ע"ז במקום שאין צורך, גם יש לחוש שלא ידקדק להרתח שנית כדין כיון שידע שכבר הורתחו פעם אחת.

קנין הלכה

מראי מקומות

אמנם להלכה כתבו הפוסקים שאין מקילים כלל כשיטה זו, אלא גם בזמן שהמים רותחים יכולים הכלים לבלוע מהם, ולכן לאחר זמן איסורו א"א להגעיל כלים אלא אם הכלי אינו בן יומו או שיש שישים במים כנגד הכלים שהגעילו בה, [דאז אפשר להגעיל עד שיכנס הפסח].

ו. הגעלה ע"י עירוב אפר [לו יג]

אופן נוסף של הגעלה שהובא בפוסקים דמהני [עכ"פ בדיעבד, וכדלקמן] לגבי כלי בן יומו כשאין במים שישים נגדו, הוא לערב במים אפר או שאר המרים הפוסלים אותם משתיית אדם, ומעתה אין חשש בזה שפליטת הכלים חוזרת ונבלעת בהם, דכאשר נתערבה הפליטה במים האלו נפסלה גם היא מאכילה ופקע איסורה.⁴⁵ אמנם כתב הב"י, והובא במג"א [להלן ס"ק י], שדין הגעלה זו כהגעלה בשאר משקין, שאין מוגעילין בהן לכתחילה. וכתב הפמ"ג [א"א ס"ק י] דמשמע במג"א שבדיעבד מהניא ההגעלה כשם שהיא מועילה בשאר משקין בדיעבד [וכן כתבו הא"ר והמט"ה יהודה], וכן הביא המשנ"ב [להלן ס"ק כו].

ועיין חזו"א [סי' קכב פוס"ק ו] שכתב שמותר להגעיל כלים בני יומן במים המעורבים בחומרי ניקוי הפוסלים אותם מאכילה, וקצ"ע שלא הזכיר דברי הב"י והמג"א שדינם כשאר משקין ואסור לכתחילה.

הגעלת היורה קודם ההגעלה

במור ובכ"י הובאו דברי תשובת הגאונים והרשב"ם והריב"א שכתבו להגעיל את היורה מבליעת חמץ שבתוכה קודם שמוגעיל בה כלים. ורבינו ירוחם כתב שב"ר"ף וברמב"ם משמע שא"צ להגעיל היורה קודם ההגעלה. וכתבו הרא"ש [פ"ב פסחים סי' ז] והמור שאם מגעיל קודם שעה חמישית א"צ להגעיל היורה, כיון שהחמץ הנפלט ממנה ונבלע בכלים הוא נ"ט בר נ"ט. וכן אם מגעיל אחר ד שעות [עד הערב] אם היורה אינה בת יומה א"צ להגעילה כיון שהכלים אינם נאסרים ממנה. אמנם כתבו הב"ח והפ"ח שנוהגין להגעיל היורה קודם ההגעלה אף כשאינה בת יומה ואף כשמגעילה קודם זמן איסורה.⁴⁶

הגעלת היורה אחרי הגעלת כלים

כתב הב"י בשם הסמ"ג ובשם רבינו ירוחם שאם רוצה להשתמש ביורה בפסח צריך להגעילה אחרי שיגמור להגעיל בה את הכלים. וכתב הב"י דהיינו כשהגעיל כלי בן יומו ולא היו שישים נגדו, דאל"כ אין היורה נאסרת.⁴⁷ וכתב השו"ע שאם מגעיל קודם זמן איסורו א"צ להגעיל את היורה אחרי גמר ההגעלה כיון שהיא בלועה מנ"ט בר נ"ט. [והט"ז (ס"ק יא) כתב דלפי הסמ"ק שהובא ברמ"א (יו"ד סי' צה) שאין עושין נ"ט בר נ"ט לכתחילה, ה"נ יש להגעיל את היורה אם בא להשתמש בו בפסח גם אם הגעיל בה את הכלים קודם זמן האיסור].

ביאורים והערות

45. עיין שו"ע [יו"ד סי' צה] שכתב דנתינת אפר במים מועילה גם לשומן בעין שנמצא ע"ג הכלים, והש"ך והט"ז [שם] השיגו עליו.
 46. וכשמגעיל כלים אחר ד' שעות, אם היורה בת יומה צריך להגעילה תחילה ואח"כ ישפוך את מי ההגעלה לחוץ, דאסור להשתמש במי ההגעלה, ושוב ירתיח בה מים ויגעיל בהם כלים.
 47. קצ"ע דבאופן זה גם הכלי עצמו אינו נגעל כיון שחוזר ובלוע ממי ההגעלה.

קנין הלכה

מראי מקומות

הגעיל כמה כלים בזה אחר זה

עיי' מ"ז [ס"ק ה] ומג"א [ס"ק ו] שהביאו משו"ת הרשב"א [סי' רסב] שאם הגעיל כלים בזה אחר זה אחר זמן איסור חמץ [וכן הדין בשאר איסורים כגון כלים בלועים איסור נבילה] ובסך הכל אין שישים במים נגד כולם, אמרינן בזה דמעם החמץ חוזר וניעור והיורה נאסרת, וכן הכלים האחרונים אשר בצירוף הקודמים אין שישים נגדם. וכן כתב הש"ך [יו"ד סי' קכא ס"ק כ].
 ורע"א כתב להעיר על זה דלכאורה צריך להיות בזה היתר של נ"ט בר נ"ט, דאף שהכלי בלוע מאיסור מ"מ האיסור נתבטל בשישים, ומעתה אין שם איסור עליו [בין בחמץ ובין בשאר איסורין] וא"כ הו' נותן מעם דהיתר, ונמצא שהמעם נקלש בתחילה בכלי [אף שהיה עדיין מעם אסור] 48 ואח"כ מהכלי לאוכל, ומעתה הותר המעם וגם נקלש עד שלא שייך לעורר אותו ולצרפו עם מעם איסור של הכלי השני שיוגעל כיון שכבר נקלש בעודו היתר. 49
 [וכתב רע"א דלהסוברים דנ"ט בר נ"ט אינו מותר בבישול גמור א"ש, דכאן בבישול עסקינן] 50

עוד בדברי המג"א ס"ק ו

כתב המג"א דנראה שאם הגעיל שני כלים בזאח"ז וכלי אחד בלע בשר והשני דגים, דאין חוזר וניעור כיון שהם מעמים חלוקים, וכמבואר ביו"ד [סוס"י צח] שאם היו בקדירה נ"ט זיתי היתר, ונפלו לתוכם כוית חלב וכזית דם אין האיסורים מצטרפים, אלא אדרבה מתוך שהמעמים חלוקים אמרינן דאיסורין מבטלין זה את זה, ובטל כוית החלב בשישים [שיש בתוכם כוית אחד דם] וכן

ביאורים והערות

48. רע"א אזיל כאן לשיטתו [סי' קג ס"ב בהגהותיו לפמ"ג] דכף בלועה איסור נבילה מושבח שהגיס בה יין, והבשר נותן טעם לפגם ביין, חל היתר נ"ט בר נ"ט על טעם הבשר שביין דלא בעינן ששני הטעמים יהיו בהיתר אלא כל שטעם אחד בכלי וטעם אחד באוכל והשני הותר, ה"ז מותר, וכן דעת החות דעת [סי' צו ס"ק ד]. ובט"ז [סי' קג ס"ק ו] ובפמ"ג [מ"ז שם, וגם סי' צו מ"ז ס"ק ט] מבואר דס"ל דבעינן ששני הטעמים יהיו בהיתר.

49. ולפי טענה זו של רע"א לא אמרינן חוזר וניעור אלא כשגוף האיסור נימוח בהיתר ובטל בשישים ואח"כ נצטרף אליו איסור נוסף, אך כשיצא טעם איסור מכלי ובטל בשישים הו' נ"ט בר נ"ט.

50. תוספת עיון

וכתב רע"א ראייה לדבריו מהרמ"א [יו"ד סי' קג ס"ב] שכתב בשם האו"ה שאם יש תבשיל בכלי ונפל בתוכו איסור הפוגמו, כגון שבישל יין בקדירה ונפל בתוכה חלב שהוא פוגם את היין, ולכן אין היין נאסר, מ"מ הקדירה אסורה שבלוע בה טעם חלב, ונהי שטעם זה לא אסר את היין מ"מ אם יבשל בקדירה זו עתה תבשיל שאין החלב פוגם בו יאסר התבשיל, ולכן אסור לכתחילה לבשל בקדירה גם תבשיל שהחלב פוגם בו, ככל נטל"פ שאסור לכתחילה.

והוסיף הרמ"א דאם תחב כף באותה קדירה ונבלע בה מהיין, ואח"כ תחב את הכף הזו לקדירה אחרת שנתבשל גם בה יין, ויצא טעם החלב שבכף אל היין השני [ולא אסרו] וממנו לקדירה השנייה, אין הקדירה השנייה אסורה משום שיש בזה היתר דנ"ט בר נ"ט, דטעם החלב שבכף הוא היתר כיון שנבלע בתערובת ע"י יין, וממנו ליין השני, והכל היתר.

וכתב רע"א דחזינן דמשכח"ל היתר נ"ט בר נ"ט גם בחלב שהוא איסור, והטעם משום שהאיסור נתבטל ברוב [כיון שפגמו], וה"נ מתוך שנתבטל החמץ שבכלי הראשון בשישים נעשה היתר וה"ז נ"ט בר נ"ט להיתר.

והחזו"א [או"ח סי' קיט ס"ק ג] כתב דאם כדברי רע"א נמצא שהרשב"א שהוא מקור דברי המג"א שכתב שבהגעיל כלים בזאח"ז אמרינן חוזר וניעור כשאין שישים, והאו"ה [שברמ"א סי' קג ס"ד הנ"ל] פליגי אהדדי ולא היה לו לרמ"א לסתום [בסי' קג] דלא כהרשב"א, אלא כתב החזו"א דיש לחלק, דבסי' קג טעם החלב שבקדירה השנייה מותר, ואף שאם יבשל בה מעתה תבשיל שהאיסור אינו פוגמו יהא האיסור חוזר וניעור, מ"מ במצבו בלוע כעת בכף א"א לחול בו איסור, ולכן מיקרי נ"ט בר נ"ט דהיתירא, משא"כ כשהגעיל כלי ויש שישים במים, דנהי שכרגע מותר טעם החמץ שבמים, מ"מ עומד הוא להיאסר לכשיגעיל כלי נוסף ולא יהיה שישים נגד פליטת שני הכלים, לכן לא מיקרי היתירא ולא דיינינן ליה כנ"ט בר נ"ט.

קנין הלכה

מראי מקומות

כזית הדם בטל בשישים.⁵¹

ועיין מחצית השקל שמתבאר ממנו שכוונת המג"א שבסיר אחד בישל כזית חמץ וגם בשר ובסיר השני כזית חמץ עם דגים, דלא בעינן שיהיו במי ההגעלה ק"כ זיתים לבטל החמץ אלא די בשישים לבטל כל כזית בפ"ע. וכתב המחמה"ש שהחמיר משה תמה על המג"א דכיון ששני הכלים אסורים משום חמץ, מהיכ"ת לדמותו לכזית חלב ודם שהם איסורים חלוקים. וכתב המחמה"ש ליישב שגם גבי חלב ודם הביטול אינו נובע מחילוק האיסורים אלא מחילוק הטעמים, וכיון שטעם החמץ שנתבשל עם בשר שונה מטעם החמץ שנתבשל עם דגים לכן כל אחד בפ"ע בטל בשישים ואינם מצטרפים. ועיין בשעה"צ [ס"ק יד] שהביא את דברי המג"א הנ"ל וכתב שכמה אחרונים השיגו עליו וציין למחצית השקל שמיישבו.

הגעלת כלים בפסח

כתב הרמ"א [בסעיף זה] שבפסח א"א להגעיל כלים, והטעם משום שחמץ בפסח במשהו ופליטת החמץ אוסרת את המים, והם חוזרים ונבלעים בכלי. וגם אם לא היה הכלי בן יומו אסור, שהרי הרמ"א [סי' תמוז ס"י] כתב שנוהגין להחמיר בנטל"פ בפסח.⁵² אמנם לפי השו"ע שפסק [שם] שנטל"פ מותר בפסח אפשר להגעיל בפסח כלי שאינו בן יומו.⁵³ ועיין לעיל שהבאנו שאם נתן במים דבר הפוסל משתיית אדם כגון אפר או חומר ניקוי והגעיל בהם ה"ז מועיל בדיעבד, עכ"פ כהגעלה בשאר משקין, ולכאורה אם תהא שעת הדחק שדינה כדיעבד יוכל גם בפסח להגעיל במים שנפסלו משתיית אדם.⁵⁴

ולבין חמור מהני גם בפסח כיון שהוא שורף את הבלוע, כן כתב הפמ"ג [מ"ז סוף סי' תנב בדיני הגעלה הדין הא']. ולענין ליבון קל כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ד] שאין לעשותו בפסח, כיון שליבון זה אינו שורף את הבלוע רק מפליטו מהכלי, ויש לחוש שמא הכלי יחזור ויבלע ממנו, ואף שבליעה זו תהא בהיותו פגום ולא גזרו בעלמא אלא כשנבלע בהיותו משובח, פסח שאני שנטל"פ אסור בו.

סעיף ב

מקור הדין בסמ"ק [סוס"י רכב]. ומיירי במגעיל קודם זמן איסור חמץ ואין שישים במים נגד כל כלי בפ"ע, וגם הכלים בני יומן, ולכן כאשר תוחב את כלי הבשר והחלב יחד ביורה יש לחוש בזה לאיסור בשר בחלב, דהוי ממש כהיא דיו"ד [סי' צה ס"ג] במדיח כלי בשר וחלב ביחד בכלי ראשון, שהרמ"א אסר את הכלים בדיעבד.⁵⁵ וגם השו"ע שלא אסר בדיעבד מ"מ לכתחילה אסור.

ביאורים והערות

51. ועיין בהגהת רע"א שתמה על המג"א למה צייר דין זה באופן שהגעיל את הכלים בזאח"ז, דהא גבי כזית חלב ודם ההיתר הוא אפילו אם נפלו ביחד לקדירה, דסו"ס כלפי כל אחד מהן יש שישים.
52. ואין לומר שיתן הכלי במים עד שיפליט החמץ שבו ומיד יוציאנו באופן שלא יחזור ויבלע, דכתב הפמ"ג [א"א ס"ק ו] דלא קיי"ל כסברא זו, ועוד דאיך ידע לשער מתי כלתה פליטת החמץ מן הכלי. ומטעם זה אין היתר גם אם יתננו במים מעלים רתיחות ויוציאנו בעודם מעלין רתיחות, דלא סמכינן גם על זה לומר שאינו חוזר ובלוע חמץ מן המים.
53. וכן לפי השאלות הסובר דחמץ בפסח בטל בשישים כשאר איסורים פשוט שאפשר להגעיל כלים בפסח.
54. ועיין פמ"ג [מ"ז סק"ד] שכתב דלפי הט"ז [יו"ד סי' צב ס"ק טז] שכתב שתרי משהו לא נאסרו בפסח, לכאורה יש עצה להגעיל את הכלי ב' פעמים במים שיש בהם שישים נגדו, דבאופן זה כשחוזר הכלי ובלע אחר ההגעלה הראשונה הו"ל משהו, וכשחוזר ובלע אחר ההגעלה השנייה הו"ל תרי משהו, אך דחה הפמ"ג שבלח לא שייך תרי משהו רק בבלוע ביבש. ועוד דלפי הא"ר רק תרי משהו שנבלע באוכל אינו אסור דאין הוא יוצא בבישול, משא"כ תרי משהו הבלוע בכלי.
55. משום שטעם הבשר והחלב נפגשים ונאסרים קודם שנתבטלו במים, או מחשש שיגעו הכלים זה בזה ויפלטו מזה לזה שלא דרך המים, באופן דהוי טעם שני באיסור.

קנין הלכה

מראי מקומות

ואם אחד מהכלים אינו בן יומו אין בזה איסור, כיון שפליטתו אינה אוסרת את פליטת הכלי האחר, וממילא פליטות כל הכלי בפני עצמה ניתרת וכדין ג"ט בר נ"ט דהיתורא.

וכתב בתשובות חתם סופר [חיו"ד סי' ק, הובא בשעה"צ ס"ק כ] דאף שנהגו שלא להגעיל כלי מבשר לחלב או איפכא כמבואר במג"א [סי' תקטז], מ"מ אם מגעילו לצורך פסח מותר אח"כ להפכו מבשר לחלב.

כתב המג"א [ס"ק ט] שאפילו שולחנות הם בכלל המנהג שלא להגעיל בן יומו רק אינו בן יומו, ולכן ישפשף אותם יפה ואח"כ ישהה מעת לעת ואז יגעיל. והחק יעקב [ס"ק יד] כתב שאין נוהרין בזה בשולחנות, והטעם משום שרוב תשמישן בצונן, ולחוש שמא ישפשף ברותחין והכליע אז חמין שהיה דבוק על השולחן חששא רחוקא היא. אמנם אם ידוע שעירה עליו רותחין תוך מעל"ע, צריך המתנה של מעל"ע מוזמן העירו.

סעיף ג

מקור הדין במרדכי בשם הרוקח, וטעמו דכיון שנוגעין זה בזה אין הרתיחה נכנסת היטב ביניהם כדי לפלוט את הבלוע. ואף שלענין טבילה אין בזה איסור חציצה מ"מ לא מהני להגעלה.

ועיין רע"א שתמה שאם אלו כלים שיש להם בית קיבול ומשתמשים חמין בתוכם, מה בכך שנוגעים זה בזה כגבם והרי הגב אינו צריך הגעלה וסגי בהגעלה מבפנים וכדלהלן [סעיף ו]. [אמנם אפשר שהמרדכי איירי בכלים כגון סכינים ומזלגות הנוגעים זה בזה, א"נ בכלים הניתנים בתוך כלי אחר, שא"א להגעיל באופן זה].

סעיף ד

מקור הדין באגודה מסכת פסחים. וטעמו פשוט שבמקום אחיזת הצבת אין מי להגעלה נכנסים.

סעיף ה

מקור הדין שאין מגעילין בחמי טבריא הוא בארחות חיים [המוכא בב"י], והיינו דכיון שאינן חמי האור יש לחוש שאינם פולטין מה שנבלע באור, דכבולעו כך פולטו. אמנם פשוט דכלי שבלע בחמי טבריא אפשר להגעילו בחמי האור, דחמי האור עדיפי טפי [וכתב הא"ח שכלי שבלע בחמי טבריא אפשר להגעילו שפיר בחמי טבריא].

הגעלה במיקרוגל

אין להגעיל כלים במים שהורתחו במיקרוגל אלא אם בליעתן של הכלים האלו היתה ג"כ במה שנתחמם במיקרוגל, דגם מים שהורתחו במיקרוגל יש לחוש שאינם מתולדות האור ולכן יש לחוש שלא להגעיל בהן כלי שבלע בתולדות האור. כן כתב בספר שבות יצחק [על עניני מיקרוגל ועוד ספ"ט] בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א.

הגעלה בשאר משקין

הראשונים נחלקו בדין הגעלה בשאר משקין:

א. הרמב"ן [חולין דף קח:]: כתב שאפשר להגעיל כלים רק במים, שטבע המים שהם מפליטין את הבלוע בכלי ואין

מבליעין עצמן, משא"כ שאר משקין שיש להם טבע שונה.⁵⁶ והובאו דבריו בר"ן על הרי"ף [דף מד].

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. הרשב"א בתשובה [סי' תקנ] חלק על הרמב"ן וכתב שאפשר להגעיל גם בשאר משקין. והובאה המחלוקת בב"י [סוף סי' זה], והביא הב"י בשם הארחות חיים די"א שבדיעבד מותר לכל הדעות.

הרמ"א הביא את המחלוקת [בסעיף זה] וכתב בדריעבד מהניא הגעלה בכל משקה. 57.

ועיין שו"ת רע"א [סי' פג] שהביא מעשה בכנו הגר"ש איגר שהיה במלון בעיר ולא היו מים מצויים בלילה כיון שנסגרו שערי העיר, וניתז קילוח של בישול בשר טמא על קדירת מתכת של ישראל והיו צריכים להשתמש בקדירה והיה בגדר שעת הדחק, והורה הגר"ש איגר להגעיל בחלב, והסכים עמו הגרע"א שם משום דשעת הדחק כדעבד דמי.

בענין פסק הרמ"א שבדיעבד יש לסמוך על הגעלה בשאר משקין, כתב הפמ"ג [א"א ס"ק י] דהיינו שאם הגיע פסח וא"א להגעיל עכשיו רשאי לבשל בו לכתחילה. [אך אם עדיין לא הגיע הפסח משמע בפמ"ג דאפשר שצריך להגעילו עתה במים, והובא במשנ"ב [ס"ק כו], וכן דן רע"א [תשובה פג הנ"ל].

הגעיל הרבה כלים ונעשו המים כציר

כתב הרמ"א שאם הגעיל הרבה כלים עד שמרוב פליטת הכלים נעשו המים כציר אין להגעיל באותן מים. וכתב המשנ"ב [ס"ק כז] דאפשר דאף בדיעבד אסור, ודייק כן מלשון הפר"ח והמט"ה יהודה. 58.

סעיף ו

מקור הדין בגמ' [ע"ז דף עו]. דיורה גדולה מהדריגין לה גדנפא אפומא וממלאין אותה מים ומרתיחים אותה. ואמרו ע"ז בגמרא דטעם ההיתר הוא משום דכבולעו כך פולטו, מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות. ופירש"י שהנידון הוא כיצד להגעיל שפת הכלי מלמעלה, דמצוי הוא שרתיחת התבשיל עולה לשם, ואין זה ודאי שרתיחת ההגעלה תעלה לשם, וע"י הגדנפא ממלא את המים על השפה וממילא נגעלת כל השפה. 59.

וכתב החזו"א [סי' קכ ס"ק ד] שמוכח מהגמ' הוה שהגעלת הכלי מבפנים מועילה גם למה שנבלע בו מבחוץ ע"י שהתבשיל גולש

ביאורים והערות

56. וכמו שאמרו בחולין [דף קח:]: לגבי בשר שנפל ליורה של חלב שטבע החלב להבלע בבשר, אך אינו פולט טעם מהבשר.
57. ולכאורה מקורו של הרמ"א שבדיעבד מהני הוא בדברי הא"ח המוכאים בב"י [ובלשון הב"י נשמטה תיבת י"א וכתוב בפשיטות שהא"ח סובר שבדיעבד מותר]. אמנם הא"ר והנה"ש והגר"א והמשנ"ב [ס"ק כו] ביארו שהרמב"ן עצמו אסר גם בדיעבד, אלא שהרמ"א סמך על הרשב"א לענין דיעבד.

58. ואמנם היה מקום לומר שהר"ן כתב את הדברים לשיטתו [שם] שהעתיק את שיטת הרמב"ן שאין הגעלה אלא במים, שטבע המים להפליט ולא להבליע משא"כ שאר משקין, ולכן לשיטתו ה"ה דטבע הציר והרוטב של הבשר שונה מטבע המים, אך למאי דמקילינן בשאר משקין בדיעבד היה מקום לדון דה"ה במים אלו שנעשו כציר, ולזה נתכוין החק יעקב [ס"ק יח] שכתב שבדיעבד שרי, אמנם המשנ"ב הכריע כהפר"ח והמט"ה יהודה שנקטו שמה שנהפכו לציר גריעי טיפי דפסק כוחם.

59. ומה שאמרו בגמ' שזוהי פליטה רק ע"י ניצוצות ואין זו הגעלה גמורה, כתב המג"א [ס"ק יא] שהוא משום שהגדנפא אינה אטומה והמים זבים דרכה, ולכן אין למים שע"ג השפה בתוך הגדנפא דין של מי הגעלה רגילים השוכנים בתוך כלי, ומ"מ לא גריעי המים האלו מהניצוצות של הרתיחה האוסרים את שפת הכלי, דלכל הפחות יש למים אלו דין ניצוצות, וכבולעו כך פולטו. והחזו"א [סי' קכ ס"ק ד] כתב שהגדנפא עצמה אינה מחזיקה מים, אלא שאפשר למלא מעתה את הכלי כולו באופן שכאשר ירתחו המים תעלה הרתיחה על כל שפת הכלי.

קנין הלכה

מראי מקומות

ויורדים ניצוצות על פני הקדירה מבחוץ, שהרי דבר זה מצוי הוא ולמה לא חששו לזה בגמ', אלא שההגעלה מבפנים מועילה גם לזה, 60.

אמנם כתב המג"א [ס"ק יא] בשם מהרי"ל שהגעלה זו אינה מועילה למקרה שהכלי בלע מבחוץ ע"י ששאבו בו מקדירת איסור, וכתב החזו"א [שם ס"ק ח] שכוונתו לומר דכאשר הכלי בלע ע"י שאיבה מהאיסור נמצא שהאיסור נבלע בו ממים שוכנים וקבועים, ולא רק מפליטה של תבשיל הוב על גביו מבחוץ, ולענין זה לא סגי בהגעלה מבפנים, אלא בעינן שיוכנסו גם אחורי הכלי בתוך היורה של ההגעלה.

וכתב המג"א שה"ה אם כיסה קדירת תבשיל המין בקערה באופן שאחורי הקערה כלפי התבשיל, נמצא שזיעת התבשיל נבלעת באחורי הקערה כאילו היו נתונים בתוך התבשיל, ואין זה ע"י ניצוצות, ולא סגי לקערה זו בהגעלה מבפנים.

השו"ע התיר להגעיל יורה גדולה באופן נוסף, שירתיה מים ביורה ואח"כ יתן בתוכה אבן מלובנת או לפיד אש שירתיה את המים ויעלו על שפת הכלי. מקור הדין ברא"ש [פ"ב פסחים ס' ז] ובמרדכי [ס' תקפה], אמנם כתב המג"א שצריך למלא את הכלי מתחילה היטב במים כדי שכאשר יתן בו אבן מלובנת יעלו המים על כל שפתו.

בישל בכלי שהגעילו בלי גדנפא

כתב הפמ"ג [א"א ס"ק יא] שבדיעבד אם בישל בכלי בלי התיקון של הגדנפא ה"ז מותר, אם הוא במקום הפסד מרובה ושעת הדחק, כיון שיש שישים בתבשיל כנגד שפת הכלי, וציון ליו"ד [ס' צה ס"ז]. וכוונתו דשלא בהפסד מרובה חיישינן שהטיפה שנפלה על שפת הכלי מפעפעת בכלי ואוסרת עד שישים כנגדה בדופן הכלי, ומעתה יאסר התבשיל אם אין בו שישים פעמים שישים כנגד הטיפה הזו. אך במקום הפסד מרובה מקילינן לומר שאין חנ"ג בבלוע בדפני הכלי, וסגי בשישים כנגד הטיפה ולכן שרי בדיעבד.

סעיף ז

המנהג לשטוף הכלים בצונן אחר ההגעלה מובא בטור בשם רב האי גאון ובשם רש"י, וכן ברמב"ם [פ"ה מחמץ הכ"ג]. ובטעם השטיפה הזו נאמרו כמה טעמים:

א. תוס' [ע"ז דף עו. ד"ה מכאן] כתבו סמך למנהג בגמ' [זבחים דף צו:]: שאמרו שבקדשים בעינן שטיפה יתירתא משא"כ

ביאורים והערות

60. והנה המ"מ [פ"ה מחמץ הכ"ו] כתב וז"ל פירוש שאחורי הכלי שאינם נגעלין אלא ע"י המים, שמתוך רתיחתן נשפכים באחורי הכלי די להם בכך, שאף הן לא בלעו מן האיסור אלא ע"י ניצוצות האש שהיה מרתח הכלי ולא היתה בליעה זו חזקה ודי להם בפליטה זו עכ"ל. ולפום ריהטא משמע מלשונו שהגמ' התייחסה להדיא למה שנבלע באחורי הכלי בזמן שהתבשיל גלש, והגדנפא הועילה לגרום לכך שגם בזמן ההגעלה יזובו המים באחורי הכלי ויגעילו אותם, וכך ביאר הפר"ח את דברי המ"מ. אמנם הקשה החזו"א [ס' קכ ס"ק ה] דלא מסתבר שכל אחורי הכלי נתכסו במי הרתיחה שגלשו אף שעשו גדנפא, וגם לא משמע במ"מ שכוונתו לפרש פירוש שונה מרש"י, ולכן דן החזו"א לפרש גם במ"מ כרש"י, ולשפת הכלי קרי אחוריים, וכן דן הפמ"ג [א"א ס"ק יא] לפרש בדברי המ"מ. עיי"ש עוד בחזו"א [ס"ק ז] שצייין לשיטת הר"ש המובאת בבי" [ס' צב סעיף ה], דס"ל שטיפת חלב שנפלה על קדירה רותחת מבחוץ אינה מפעפעת אל תוך התבשיל, וא"כ ה"ה דלכאורה לא תועיל הגעלה מבפנים להתיר טיפה זו, ונפק"מ שלא יוכל לשאוב בקדירה הזו מתבשיל אחר, [אך תועיל הגעלה מבפנים להשתמש בתוך הקדירה ולבשל בה, כדמוכח בגמ' בסוגיא דגדנפא]. ועיי"ש עוד מש"כ בזה והניח בצ"ע.

קנין הלכה

מראי מקומות

בתרומה, משמע שגם בתרומה [ובחולין] שוטף את הכלי אחר ההגעלה, ובקדשים בעיני שתי שטיפות. ובשם רש"י הביאו תוס' והרא"ש שטעם השטיפה בצונן כדי שהכלי לא יהוויר ויבלע מפליטת האיסור שנמצאת על גביו.⁶¹ אמנם תמהו ע"ז תוס' והרא"ש דעד כמה שיש לחוש שהכלי בולע מה שפלט ה"ז אף קודם שהוציאו מן המים, ולכן כתבו שאין טעם לשטיפה זו אלא שנהגו כן.

יו"ד סימן קכא

סעיף א

כלים שתשמישן בצונן אינם צריכים הגעלה בחמין, ומ"מ כתב הר"ן בע"ז [דף לט:]: בשם הראב"ד דצריך לשפשפן היטב בידו בשעת ההדחה, ואח"כ שוטף במים. וזה ביאור לשון הגמ' [זבחים דף צו:]: בענין מריקה ושטיפה, מריקה כמריקת הכוס, שטיפה כשטיפת הכוס.

מה שכתב השו"ע דכורך תשמישו כן הכשירו, עיין באו"ח [סי' תנא סעיף ו] שהשו"ע פסק כהרשב"א [בתשובה סי' שעב] והר"ן [פרק כל שעה] דאוליין בטר רוב תשמישו.⁶² והרמ"א [שם] הביא את דעת המחמירים שחששו גם למיעוט תשמישו.

ועיין כמה פרטי דינים שכתבו בסימן תנא [סעיף ו].

בדברי הרמ"א בחביות שנסריהם מדובקים בחלב

מקור הדין בתשובת הריב"ש [סי' שמט] שהובאה בב"י [לעיל סוף סי' סד]. ושם כתב הריב"ש דמתחילה היה גוער בנוהגים ליתן חלב בין הנסרים, שהרי איסור הנוגע בהיתר מצריכו הדחה, אמנם כיון שראה שהכל נוהגים כן, וגם הראו לו שטבע החלב שאינו מתערב כלל עם היין כשמן או שומן אלא הוא נקשר ועומד בפ"ע, ה"ז כאילו אין כאן נגיעה כלל, כיון שיסוד איסור הנגיעה הוא משום דמשהו מן האיסור נדבק בהיתר, וכאן לא נדבק ממנו כלל ביין.⁶³

טעם נוסף להיתר כתב הריב"ש, שאף את"ל שמשוהו מהחלב נתערב ביין מ"מ בטל הוא בשישים, ואין זה כמבטל איסור לכתחילה, כיון שאין כוונתו לבטל את האיסור וליהנות מן החלב.

הב"י [סימן סד] והרמ"א [כאן] העתיקו את הטעם הראשון של הריב"ש, והפר"ח [סי' סד ס"ק כג] והפמ"ג [שם] והפרי תואר [סי' קכא ס"ק ב] הביאו את הטעם השני.

ביאורים והערות

61. בזבחים [דף צו: ד"ה ומשני] פירש שבתרומה [וה"ה בחולין] אין שוטפים כלל בצונן, ולשיטתו הוצרך ליתן טעם אחר למנהג השטיפה.
62. וכתבו כמה מגדולי האחרונים, [רמ"ע מפאנו סי' צו, מובא בפר"ח או"ח סי' תנ"א ס"ו, עולת שבת, א"ר] דדוקא בכלי שאינו בן יומו מקילין בזה.

63. בספר פרי תואר הקשה על הטעם הראשון של הריב"ש דהא חזינן שכאשר נופלת חתיכת חלב למשקה ניכרת שמנונית על פני המשקה. ועוד הקשה דכאשר היין שוהה בחבית מעל"ע הרי החלב נכבש בתוכו ומבליע טעמו, ומכח קושיות אלו כתב הפר"ח שאין להקל אלא מהטעם השני שכתב הריב"ש. וכתב הפמ"ג [מ"ז סי' סד ס"ק א ד"ה תשובה] דאפשר שהריב"ש סובר שכיון שהחלב רק מדובק בין הנסרים, לכן אינו נבלע ומתערב כלל ביין.

קנין הלכה

מראי מקומות

כתב הפמ"ג [סי' סד מ"ז ס"ק א] שהקולא של הריב"ש היא בכל משקה ולא רק בייין, והביאו בפת"ש כאן [ס"ק א].

סעיף ב

הראשונים נחלקו בקונה כלים אסורים מנכרי אם צריך להקדים את הכשר הכלי למבילתו או שאין קפידא בזה:

א. דעת הרשב"ם [הובא ברא"ש פ"ה ע"ז סי' לו] דקפדינן בדוקא שיגעיל או ילבן תחילה ורק אח"כ יטביל, דאם יטביל

קודם ה"ז כטובל ושרץ בידו. ומשמע שסובר שזה לעיכובא, ואם טבל קודם ההגעלה צריך לחזור ולטבול אחר ההגעלה.

וכן כתב בחידושי הרמב"ן [ע"ז דף עה:]: וכן משמע ברא"ה [בדק הבית בית ד שער א סוד"ה דמע"כ].

ב. הראב"ד [תמים דעים סוס"י קז] והרשב"א [תורת הבית בית ד ריש שער ד] והר"ן [פסחים דף ח:]: כתבו דלכתחילה

צריך להגעיל או ללבן קודם, וכמפורש בפסוק תעבירו באש [ליבון] וטהר [טבילה]. אמנם דיעבד מהניא הטבילה קודם

הכשר כיון שלא כתוב בפסוק עיכובא.

ג. תוס' [ע"ז דף עה: ד"ה מגעילין] והרא"ש [שם] סוברים דאף לכתחילה יכול לטבול את הכלי קודם הכשרתו, והטעם

משום שהטבילה נועדה להעלות את הכלי ממומאת עכו"ם לקדושת ישראל, ואין לזה קשר כלל למה שבלוע בכלי.

והשו"ע כתב בסתמא כדעת הראב"ד והרשב"א שבדיעבד מהניא הטבילה, ואת דעת הרשב"ם הביא כיש אומרים. וכתב הש"ך

[ס"ק ה] דנראה שצריך לחזור ולטבול בלי ברכה, וכן כתב החכמת אדם [כלל עג ס"א].⁶⁴

כלי שאינו מעוני הגעלה רק הרה

ברשב"א [תורת הבית שם] וכן בר"ן מבואר שגם הרהת הכלי צריכה להיעשות לפני טבילתו, ובתוס' וברא"ש לא כתבו אלא

בהגעלה וליבון, וכן השו"ע לא הביא דינים אלו לגבי הרהת.

כלי שאינו בן יומו

כתב הדגול מרכבה דנראה שכלי שאינו בן יומו יכול לכו"ע לטבולו קודם הכשרתו, שהרי אין זה כטובל ושרץ בידו, דאף מדרבנן

אין זה הכלי של איסור אלא שהאדם מוזהר שלא להשתמש בו גזירה אטו בן יומו, והובאו דבריו בפת"ש [ס"ק ג].

אמנם המקור חיים ושול"ת בית שלמה [ח"ב סי' קמח] כתבו שלא נראה כן מסתימת לשון הראשונים והפוסקים, וברא"ה [בבדק

הבית בית ה שער א סוד"ה דמעכ"ע] משמע להדיא שגם באינו בן יומו צריך להטביל קודם.

וכתב המקור חיים דיש להחמיר בזה אף בכלי שאינו בן יומו, וכן הביא הדרכי תשובה [ס"ק כח] בשם כמה אחרונים. ועיי"ש

שכתב בשם השערי דיעה שבדיעבד יש להקל בזה אם כבר טבל, אך לכתחילה יש להקפיד להקדים ההגעלה גם באינו בן יומו.

קנה מנכרי בלי בלוע חמץ

כתב הפמ"ג [או"ח מ"ז סוף סי' תנא] שאם קנה מנכרי בלי בלוע חמץ על דעת להגעילו ולהשתמש בו בפסח, חייב להגעילו קודם

הטבילה, משא"כ אם קנהו לצורך שאר ימות השנה וטבל אותו ואח"כ נמלך להגעילו לפסח, מהניא הטבילה הראשונה וא"צ

לחזור ולטבול, וכעין מה שנתבאר בש"ך [ס"ק ד] הנ"ל.⁶⁵

ביאורים והערות

64. הפת"ש [ס"ק ה] הביא מספר יריעות האהל שצריך לחזור ולטבולו בכרכה.

65. ולפי האחרונים שחלקו על הש"ך והצריכו בכל גווני הגעלה קודם הטבילה יש לעיין אם גם בנ"ד יהא הדין כן.

קנין הלכה

מראי מקומות

בדברי הש"ך ס"ק ד

הש"ך מחלק בין שני אופנים:

- א. קנה כלי בלוע איסור מנכרי ודעתו להשתמש בו רק בצונן [באופן שהאיסור אינו אוסר כלל את המאכל], בזה כתב הלבוש שגם לפי הרשב"ם רשאי לטובלו קודם ההגעלה, דכיון שאין דעתו כלל להשתמש בו חמין אין כאן שרץ בידו.
 - ב. אך אם בזמן הטבילה דעתו להשתמש בו גם חמין, רק שעכשיו ישתמש בו צונן ולכן אינו מנעילו, בזה לדעת הרשב"ם אין לטובלו קדם ההגעלה, ואף לצורך אכילת הצונן מוטל עליו להגעילו ואח"כ לטובלו.
- אמנם התפארת למשה והמקור חיים והבית מאיר חלקו על הלבוש והש"ך, ונקטו שבכל גוונא מצריך הרשב"ם להכשיר את הכלי ואח"כ לטובלו, אף כאשר כוונתו לאכול רק צונן.⁶⁶

אין להגעיל כלי בן יומו

כתב הרמ"א שאין להגעיל אלא כלי שאינו בן יומו. והט"ז [ס"ק ב] תמה דהא מותר להגעיל גם כלי בן יומו אם יש שישים נגדו. [וכתב בנקודה"כ דאה"ג, אלא שדין זה פשוט הוא ולא הוצרכו כלל לכותבו כאן, וגם כתבוהו באו"ח (סי' תנב). והמקור חיים ציין לדברי הרמ"א (או"ח סי' תנב ס"ב) שנהגו שלא להגעיל כלל כלי בן יומו, אף כשיש שישים [והטעם שאם יגעיל כלי בן יומו כשיש שישים עלולים למעות ולהגעילו גם כשאין שישים].

אין להשתמש במי ההגעלה

- כתב הרמ"א שאין להשתמש במי ההגעלה, ומקורו באיסור והיתר [כלל נח סעיף עה] שכתב דלכתחילה אין להשתמש במים אלו. וכתב האו"ח שני טעמים לזה:
- א. כיון שפליטת הכלי שאינו בן יומו מעורבת במים, לכן נהי שאינה אוסרת מן הדין כיון שנותנת טעם לפגם, מ"מ לכתחילה אסור אטו בן יומו, וכשם שאסור להשתמש בכלי שאינו בן יומו, ואף שבעלמא אין מאכל נאסר מפליטת כלי שאינו בן יומו דבזה הוי כדיעבד, מ"מ מים אינם חשובים כ"כ ומתייחסים אליהם כלכתחילה.⁶⁷
 - ב. טעם נוסף כתב האו"ח, דאם בשעה שמגעיל את הכלי דעתו להשתמש במים ה"ז כמבטל איסור לכתחילה, ולכן בכל גווני אין להשתמש במים. טעם זה הובא גם בגר"ז [או"ח סי' תנב ס"ו].
- ועיין בהגר"א [ס"ק ז] שכתב שכל עיקר דין זה אינו אלא חומרא בעלמא, דשני הטעמים הנ"ל אינם מן הדין, דנמל"פ מותר [גם במים] וכן אין זה מבטל איסור לכתחילה מן הדין כיון שאין כוונתו לבטל האיסור.

וכתב החיי אדם [כלל קכה סכ"ט] שאף באופן שהבלוע בכלי הוא היתר, כגון שהגעיל כלי בשרי ביורה שהיא פרווה, מ"מ נהגו שלא להשתמש כלל במי ההגעלה, דלא ליתי לאיחלופי [וכן משמע מהפוסקים דאף כשמגעיל כלי חמין קודם הפסת, בזמן שהחמין מותר באכילה, מ"מ אין להשתמש במים האלו].

ביאורים והערות

66. ביאור הדברים הוא דהנה לשון זו שבא בתחילה להשתמש צונן דטובלו ואח"כ כשישתמש בו יגעילנו היא לשון הרא"ש [פ"ה ע"ז סי' לו], והרא"ש כתב זאת כחולק על הרשב"ם, והיינו שלפי הרשב"ם אין הדין כן וחייב להגעיל קודם. אמנם בדברי הטור פירשו הלבוש והש"ך שכתב את הציור הנ"ל שבא להשתמש צונן לומר שבכ"ג גם הרשב"ם מתיר לטבול לפני ההגעלה, וכדי שלא יקשה מהרא"ש הנ"ל כתבו שהטור דייק לכתוב שבא להשתמש רק צונן, דרק בזה מודה הרשב"ם, ומזה נובעים שני הדינים של הש"ך הנ"ל. אמנם התפל"מ והמקור"ח והפרישה פירשו שהטור כתב דבריו בדעת הרא"ש ולא בדעת הרשב"ם, ולפי דבריהם להרשב"ם בכל גוונא בעינן להכשיר את הכלי תחילה.

67. כעין סברא זו דמים שאני מתבטל כתב הט"ז [סי' צה ס"ק י] ומקורו באו"ח [כלל לד].

קנין הלכה

מראי מקומות

קילוף במקום הגעלה

כתב הרמ"א דכל מקום שצריך הגעלה לא מהני קילוף הכלי בכלי אומנות [כגון אם הוא כלי עץ], וכתב הגר"א [ס"ק ח] המעם משום שהבליעה של האיסור היא בכל עובי דופן הכלי. אמנם במקרה שהכלי בלע את האיסור רק ע"י עירו, כתב הגר"א [יו"ד סי' קח ס"ק כח] שבזה מהני קילוף, כיון שעירו אינו אוסר אלא כ"ק, וכן משמע בשו"ת מהר"י וייל [סי' קצג].

סעיף ד

דין מחבת בפסח ובשאר ימות השנה [כולל שיטת הרמ"ע מפאנו המובאת בש"ך ס"ק ח] נתפרש בסימן תנא [סי"א].

והעולה מזה שלענין מחבת שבלעה שאר איסורין פסק השו"ע דצריכה ליבון, וכפסק השו"ע כאן. וכתב הגר"א שהשו"ע נקט לעיקר כדעת הרא"ש והראב"ה שהקלו במחבת, ורק לחומרא הצריך ליבון. [ולכן לענין פסח היקל השו"ע כאן שמצטרפת השיטה דחמין בפסח חשיב היתירא בלע].⁶⁸

כתב החכמת אדם [כלל עד ס"ו] שבמקום הפסד מרובה יש להתיר אף בשאר איסורים ע"י הגעלה, וסיים בצ"ע. ומשמע שלענין שאר איסורין בענין ליבון גמור שניצוצות ניתזין ממנו, ולא סגי בליבון קל שקש נשרף עליו מבחוץ, וכן כתב שם החכמת אדם [ורק לענין פסח, שהרמ"א הביא דיעות יש מחמירין להצריך ליבון, היקל הרמ"א בליבון קל כיון שבפסח יש צירוף של הסוכרים דהיתירא בלע].

מחבת שבישל בה חלב

כתב הש"ך [סוס"ק ח] שלפי הרמ"ע הסובר דכל שהכלי בלע ישירות מהאיסור בלי אמצעי הוי בגדר תשמישו ע"י האור ובעי ליבון, ה"נ מחבת של בשר או חלב בעיא ליבון. ועיין בהגהות רע"א [וכן הוא בשו"ת רע"א סי' מט, והובא בפת"ש ס"ק ז] שתמה דנהי דמיקרי בליעה ע"י האור מ"מ תיהני הגעלה כיון שבשר או חלב הוו בגדר היתירא בלע, ובעין מה שנתפרש בגמ' [ע"ז דף עו]. לענין שיפורד ואסכלה של קרשים דסני להו בהגעלה.

סעיף ה

מקור הדין ברשב"א [תורת הבית בית ד שער ד דף לד:]: וברא"ש [פ"ה ע"ז סי' לד]. והחידוש הוא דלא נימא דכיון שהגעיל את הכלי א"כ כל מה שיכול לצאת ממנו ע"י חמין כבר יצא ויוכל להשתמש בו מעתה ע"י חמין [ורק לא ישתמש בו על ידי האור שאז יפלוט הכלי מה שלא פלט בהגעלה], קמ"ל דזה אינו, אלא כיון שבלע הכלי ע"י האור מעתה ההגעלה פולטת ממנו מעט, וכן כל שימוש בחמין שיעשה אחר ההגעלה יפלוט מעט מעט. וכתב האיסור והיתר [כלל גח סל"ה] שהאיסור הוא גם בדעיבד, והיינו שאם הגעיל כלי המעון ליבון ואח"כ בישל בו דבר מאכל נאסר המאכל.

שימוש בצונן בכלי בלוע איסור

מן הדין אין לאסור שימוש בצונן [שאינו חריף] אף בכלי שבלע איסור ע"י חמין או כבישה, אמנם כתב המרדכי [פסחים סי'

ביאורים והערות

68. אמנם מחבת שמשתמשים בה בלי שמן כלל כגון מחבת המכונה מחבת טפלון, לכו"ע חשיבא תשמישו ע"י האור ובעיא ליבון גמור גם לפי השו"ע, ולמעשה א"א ללבנו דחייס עליה, ואף אם מורחים מעט מזעיר שמן מ"מ חשיב לכו"ע תשמישו ע"י האור וכמבואר במשנ"ב [סי תנא ס"ק כז].

קנין הלכה

מראי מקומות

תקסה] שיש לגזור שמא ישתמש בכלי בחמין ויאסר המאכל, ולכן אסרו להשתמש בכלי בקביעות. אמנם כתב הרמ"א [ומקורו באיסור והיתר], שבשני אופנים יש להתיר שימוש בצונן בכלי בלוע איסור:

[א] שימוש בדרך עראי, כגון בבית הנכרי.

(א) וכתבו הש"ך [סי' צא ס"ק ג] והפר"ח [שם] שהיתר זה הוא אף באופן שנותן בכלי דבר מאכל שאינו יבש.⁶⁹ [אמנם פשוט דלא מיירי שנותן משקה בשיעור זמן של כבישה].

(ב) כתב הרמ"א [בסוף הסעיף] שמותר ליתן בכלי של איסור חומץ ושאר דברים חריפים אחרי מריקה ושטיפה היטב. וכתב הש"ך [סי' צא ס"ק ג] בשם הארחת חיים שלא יתן בכף של האיסור דבר חריף אם הוא לח, דיש לחוש שהדבר החריף פולט מהכלי [משא"כ דבר חריף יבש, כגון תבלין יבש מותר ליתנו בכלי], וגם בסימן זה [ס"ק י] מציין הש"ך לדברים אלו.⁷⁰

(ג) עוד הביא הפר"ח [סי' צא ס"ק ג] והמנחת יעקב [כלל יא אות ו] [הובאו דבריו בהגהת רע"א על הש"ך סי' סט ס"ק סו] את דברי המ"מ [פ"ו הלכות מאכ"א], והר"ן [פרק כל שעה], שכתבו דשימוש עראי הותר רק בכלים שיש להם היתר בהגעלה, שהרי בסתמא עתיד להגעילם והשימוש עראי יהא זמני, אבל כלי שאין לו תקנה בהגעלה, אם נתיר לו שימוש דרך עראי ישהנו בביתו זמן רב וחיישינן שמא ימעה ויבשל בו חמין.

וכתב הפמ"ג [סי' צא ש"ד ס"ק ג] שדין זה אינו רק בכלי חרס, אלא כל כלי שאין לו הכשר, [כגון כלים שחיישינן דילמא חיים עליהו] אין היתר להשתמש בהם אף בדרך עראי.

(ד) סכין שבלעה איסור בחמין אין היתר להשתמש בה בצונן אפילו אחר הדחה אלא בעיא נעיצה בקרקע י' פעמים, כמבואר להלן [סעיף ז].

ב. עוד כתב הרמ"א שבדיעבד שרי להשתמש צונן, אף בכלי שבלע איסור בחמין. ופירש הש"ך [ס"ק יא] שהכוונה שלא היה לו כלי אחר וקנה מהגוי כלי בלוע מאיסור, מעתה הוי כדיעבד ושרי להשתמש בו צונן. ולכאורה בזה ההיתר הוא רק כל זמן שלא ימצא כלי אחר להשתמש בו, וכך כתב הפר"ח.⁷¹

כלי שתשמישו בצונן אך יש לחוש שחייממו בו יין

כתב הרמ"א שאפילו כלים שתשמישן בצונן אם יש לחוש שחייממו בהם יין נזהגין להגעילם. ועיין ש"ך [ס"ק יב] שציין לרמ"א [סי' תנא ס"ו], וכוונתו לומר שדין זה של הרמ"א תלוי במחלוקת הראשונים אי אזלינן בתר רוב תשמישו של הכלי, והשו"ע [סי' תנא שם] פסק דאזלינן בתר רוב תשמישו, ולשיטתו כל שהכלי אינו בן יומו די לו בהדחה ושטיפה היטב, וא"צ הגעלה.⁷² והרמ"א כתב דנהגין להחמיר וגם כאן כתב דנהגין להחמיר, והיינו דאף שמעיקר הדין מודה הרמ"א לרוב הפוסקים דאזלינן בתר רוב

ביאורים והערות

69. וחלקו הש"ך והפר"ח על הרמ"א [סי' צא ס"ב] שאסר נתינת דבר שאינו יבש בכלי של איסור.

70. ולכאורה פשוט שאם יהא זה משקה חריף וישהה בכלי בשיעור שיתננו על האור וירתיח יאסר המשקה, והרמ"א והש"ך איירו בשלא שהה שיעור זה ואפ"ה אסר בחריף, וצ"ע שהרמ"א לא חילק בזה [ולגבי חומץ עיין ש"ך סי' קה ס"ק ג] שהאריך לומר דלא חשיב דבר חריף.

71. ויש לעיין אם בכה"ג שאין לו כלי אחר התיר הרמ"א להשתמש בו גם בקביעות עד שימצא כלי אחר, או שההיתר הוא רק בדרך עראי [ולהך צד שרק בדרך עראי נתחדש כאן שגם בבית ישראל שרי בכה"ג].

72. אמנם לכאורה צ"ע דעד כמה שהחשש הוא שמא בישלו בו ייין של איסור לכאורה לא שייך לילך בזה אחר רוב תשמישו, שהרי יין בלוע בכלי אינו נפגם במעת לעת, והרי האחרונים ביארו שההיתר של רוב תשמישו מבוסס על הא דאין כאן איסור תורה הואיל ונפגם וצ"ע.

קנין הלכה

מראי מקומות

תשמישו, מ"מ לכתחילה נוחגין להחמיר, ומ"מ כתבו הפוסקים שלענין דיעבד מקילין כרוב הפוסקים [וכן פסק המשנ"ב סי' תנא ס"ק מז].

ומה שהיקל הרמ"א בכלי חרס שעיקרו לשתייה שא"א להגעילם, היינו אף דשרי לכתחילה לקנותו מן הגוי, דכיון שא"א להגעילם דיינינן להו כדיעבד ותלינן שלא נשתמש בהן כלל בחמין.

בביאור דברי הש"ך ס"ק מזו בכלי חרס חדשים

בגמ' ע"ז [דף לג:]: איתא כסי [כוסות של חרס] אי שתי בהו עכו"ם יין פעם ראשון ושני כו"ע לא פליגי דאסור, ובפעם ג פליגי והלכתא דשרי.

ונחלקו הראשון בביאור הגמרא:

א. רש"י מפרש שכלי חרס חדשים רכיכי ובולעים מהיין, אף שהיין לא שהה בהם זמן רב ואחרי שתי השתמשויות של

היתר [כגון ששתו בהן יין של היתר] שבע הכלי מבלוע ואינו בולע מהיין אלא כשאר כלים.

ב. ר"ת [תוס' ד"ה כסי] מפרש דפעם ראשונה ושנייה קאי על ההדחות שעושה ישראל כדי להכשיר הכלי, דלא סגי בב' הדחות רק בג'.

והשו"ע [סי' קלה] פסק כרש"י, ואליבא דהרשב"א דבכל כלי חרס אמרינן דכשהוא חדש הרי הוא בולע. ולכן הוקשה לש"ך דמה בכך שהנכרי השתמש בכוסות החרס רק בצונן, מ"מ כשהיו חדשים בלעו, ואינם ניתרים אלא במילוי ועירווי. ותירץ דאח"כ לא מיירי באופן שנשתמשו בכלים האלו קודם שבאו לידי הגוי.

סעיף ו

הפוסקים נחלקו בדיון כלי שנשתמש איסור במקצתו, אם אמרינן דנאסר כולו משום דהם מקצתו הם כולו, ואת"ל שנאסר כולו אי מהניא הכשרת מקצת הכלי לכל הכלי. והבאנו לעיל [בסי' תנא סעיף יב] את תמצית שיטת הראשונים והפוסקים בזה. ונוסיף כאן כמה פרטים:

ליבון מקצת הכלי עם הגעלת כולו

עיין ט"ז [ס"ק ז] שהביא את דברי הרשב"א במשמרת הבית [בית ד שער ב דף לח.]: שכתב דמה שאמרה הגמ' בפסחים [דף ל:]: גבי הכשר סכין אידי ואידי ברותחין, הכוונה שמתחילה מלבן את הברזל היוצא מן הקתא, ואח"כ מגעיל ברותחין את הברזל ואת הקתא ביחד, וזה מועיל גם אם הסכין בלעה ע"י האור, דליבון מקצת הסכין מקליש גם את הברזל של חלק הסכין שאינו מתלבן, וע"י ההגעלה נכשר הכל. וכתב בט"ז שחידוש זה [שהגעלת כל הכלי מצטרפת לליבון מקצתו] משמע גם בדברי הרא"ש [פ"ה ע"ז סי' לד].

[אמנם להלכה בלא"ה נקטו הפוסקים כהרא"ה והטור והרמ"א שכלי שנאסר ע"י שמקצתו בלע איסור אמרינן בו כבולעו כך פולטו, ונכשר הכלי ע"י הגעלה או ליבון של מקצת הכלי].

התפשטות הבליעה בתוך הכלי

איסור שמן הנצלה ע"ג שיפור נבלע ומפעפע בכל הכלי, ואם האיסור כחוש נאסר מהכלי רק כדי נטילה. ולדידן שאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן, כמו שכתב הרמ"א [סי' קה], אף שכתב הש"ך שלגבי בלוע באוכל לא אמרינן דאין אנו בקיאים אלא אם נראה

קנין הלכה

מראי מקומות

לנו שהוא כחוש אינו אוסר אלא כדי נטילה, מ"מ לגבי בלוע בכלי נסתפק הש"ך שאומרים בזה דאין אנו בקיאים ודנים זאת כבלוע שמן. וכתב רע"א [סעיף זה על הש"ך ס"ק יז] דה"ה לגבי פעפוע אל תוך הכלי יהא קיים ספק זה של הש"ך, דאפשר דמחמרינן דהוי כשמן ומפעפע בכל הכלי.

עוד כתב רע"א [בהגהתו על הש"ך הנ"ל בדברי הר"ר מנחם מ"צ] שאם יש כלי שבלוע במקצתו איסור ע"י האור ובא ללבנו, מתבאר מדברי הר"ר מנחם מ"צ שלא אמרינן שתוך כדי חימום הכלי קודם שנתלבן, יתפשט הבלוע בכל הכלי [ויצטרך ללבן את כל הכלי]. וכתב רע"א דצ"ל דס"ל שבלוע שבכלי אינו מתפשט ממקום למקום בכלי עצמו ע"י חום הכלי בלי רוטב.

בדברי האו"ה שבסוף הש"ך ס"ק יז

עייין ש"ך [סוס"ק יז] שהביא את דברי האו"ה שמשמע ממנו שדבר הבלוע ע"י האור מוליך את הבליעה ואת הפליטה ככולו. [דאף שנקט הש"ך לעיל מיניה כהפוסקים שאין האיסור מתפשט אל כל הכלי, היינו דוקא בבישול ע"י רוטב אבל בחום שע"ג האור מתפשט האיסור בכל הכלי].

ומה שכתב האו"ה דכן לענין הפליטה מהכלי אמרינן דע"י האור יוצאת הפליטה מכל הכלי, כתב הש"ך לבאר דאין הכוונה שליכון מקצת הכלי מתיר את כל הכלי, דבזה נקט הש"ך לעיל מיניה כהרא"ה, שליכון שורף ומכלה את האיסור ואין זה אלא במקום בו נעשה הליכון ולא בכל הכלי, אלא הכוונה שאם יש שיפור שנבלע כולו איסור, ואח"כ צלו על חלק ממנו היתר, בולע היתר את האיסור מכל השיפור ובעי שישים נגד כולו.

בשר או חלב הנבלע במקצת כלי ומתפשט ככולו

עייין בהגהת רע"א [על הש"ך ס"ק יז] שהביא את דברי הפמ"ג [או"ה סי תנא מ"ז ס"ק יז ד"ה נמצא] שכתב שאם בשר [או חלב] נבלע במקצת הכלי והוא מתפשט אל כל הכלי, אם אח"כ יגע חלב או בשר בצד השני של הכלי לא יהא בזה איסור בשר בחלב, דהתפשטות הבשר בתוך הכלי הוי נ"ט בר נ"ט דהיתירא ונקלש הבשר, ורע"א כתב שדין זה צ"ע לדינא. [ויתכן לפרש דרע"א נסתפק שמא בתוך כלי אחד הכל נידון כהתפשטות אחת ולא כמעבר מכלי לכלי, ואין כאן אלא הקלשה אחת. עוד י"ל דרע"א לשיטתו כמש"כ בשו"ת שבסוף ספר דרוש וחידוש שדין נ"ט בר נ"ט הוא רק באופן שהבליעה בכלי והבליעה באוכל נעשו בשני זמנים שונים, אך אם הכל היה בהתפשטות אחת אין זה נ"ט בר נ"ט, וה"נ י"ל בנידון ההתפשטות בתוך הכלי דכיון שהכל בשלב אחד אין זה נקלש.

סעיף ז

במשנה ע"ז [דף עה:]: איתא הסכין שפה והיא טהורה, ובגמ [דף עו:]: אמר רב עוקבא בר חמא ונועצה עשר פעמים בקרקע. ופירשו רוב הראשונים שהשיפה [השחזה] והנעיצה הם שני אופנים שונים של הכשר הסכין, ולא בעינן תרוויהו.⁷³ עוד מבואר בגמ' שהנעיצה מועילה רק לחתוך בה צונן, ולא לחתוך בה רותח [ולענין שיפה אי מהניא לרותח יבואר להלן]. עוד יבואר להלן לענין חיתוך רותח, אי בעי ליכון או סגי בהגעלה.

קנין הלכה

מראי מקומות

נעיצה

עיקר מטרת הנעיצה של הסכין היא כדי להעביר את טיחת האיסור שעליה יפה יפה, כך כתבו הרשב"א בתוה"א [בית ה שער ד דף לד:]: בשם ר"ת והר"ן [סוף ע"ז דף מ. ד"ה נועצה], וכן כתב הש"ך [יו"ד סי' י ס"ק ה] ובנקודות הכסף [סי' פט על המ"ז ס"ק ו].

והא דלא סגי בקינוח הסכין במטלית או בהדחתה, כתב הרשב"א [שם] שהוא משום שהסכין בלעה מרותח גמור ולא נדבק בה השמנונית היטב, א"נ כיון שתשמישה תדיר לא סגי לה בקינוח, והיינו שמתוך שתשמישו תדיר נדבקת בה שמנונית האיסור היטב ובעיני נעיצה.⁷⁴

ויש ראשונים שמשמע מהם שנעיצה מהניא גם להפליט מהבלוע בסכין. עיין רשב"א [בתוה"א בית ד שער ג ויובא להלן] שכתב שאחרי הנעיצה מותר לחתוך בסכין גם דבר חריף כמו צנון וכיו"ב, והרי כשחותך דבר חריף נפלט הבלוע בסכין, ומאי מהניא לה נעיצה, ומשמע שנעיצה מפלמט קצת מהבלוע בסכין.⁷⁵

וע"ע ר"ן על הרי"ף ע"ז [דף לט: במשנה] שכתב שבשעה שחותך בסכין, אגב דוחקא דסכינא בולע האוכל הנחתך בסכין מן הסכין, ולכן הצריכו נעיצה או שיפה. וכן כתב בנקודות הכסף [סי' י על המ"ז ס"ק ז] וז"ל היינו טעמא דשיפה ונעיצה דע"י כך הלכה לה אותה הקליפה הדקה שבסכין, דנעיצה היא בכל מקום במקום קליפה וכו' עכ"ל. והובאו דברי הנקודה"כ האלו בחכמת אדם [כלל ג ס"ד, וכלל מז ס"ח], וכן הוא גם בפמ"ג [סי' י א"א ס"ק ו], שדעת הש"ך כהפרישה שנעיצה מפליטה מכדי קליפה של הסכין.⁷⁶

ודעת המ"ז [סי' י ס"ק ו] שנעיצה אינה מפליטה מהסכין כלל רק מסירה את השמנונית הטוחה ע"ג הסכין, ועיין פמ"ג [מ"ז שם ד"ה ופש] שכתב דא"כ צ"ע מש"כ הרשב"א וכן פסק השו"ע שנעיצה מועילה גם לחתוך חריף, והרי דבר חריף מפליט גם מגוף הסכין כמבואר בשו"ע [סי' צו ס"א], דאף בסכין מקונח אסרינן.

במקום שלא עשו נעיצה

הפוסקים נחלקו בסכין של גויים שלא נעצה בקרקע אך קינחה בדבר קשה או הדיחה יפה: דעת הרשב"א [חולין דף ח:]: בשם רבינו יונה שבדעיבד שרי אף בלי נעיצה, וכן כתב התורת חמאת [כלל סא ס"ד] ובמנחת יעקב

ביאורים והערות

74. והש"ך [נקודה"כ סוף סי' פט] כתב את הטעם השני שתשמישה תדיר. ובר"ן [פ"ה ע"ז דף לט: המובא להלן] מבואר דאגב דוחקא דסכינא עלול האוכל הנחתך בסכין לבלוע ממנו, ולכן הצריכו נעיצה. [משא"כ שיפורד שאם יבוא להשתמש בו צונן סגי לו בהדחה, כיון שאין בו דוחקא].

75. וכן הוכיח התבואות שור [סי' י סק"ד] מדברי הרשב"א האלו. ויותר מפורש הוא ברשב"א במשמרת הבית [בית ג שער ג דף עז.]. שכתב דאפילו הדחה בצונן מהניא קצת לבלוע בכלי, כדחזינן בהכשר כלי היין, והוסיף שהוא כעין מה שמצינו בנעיצת סכין דמהניא אפילו לדברים החריפים, דלולי הנעיצה או ההדחה דוחקא דסכינא מפליט קצת.

76. והנה הש"ך [סי' צו ס"ק ט] כתב שאם חתך צנון בסכין בשרית ויש שישים בצנון נגד הסכין אין הצנון נעשה בשרי, שהבשר הנפלט בטל בשישים. וכתב רע"א [שם] על הש"ך דלכאורה די בשישים כנגד קליפת הסכין, שהרי כתב הרשב"א וכך נפסק בטוש"ע [סי' קכא] דנעיצת הסכין מהניא אף לחתוך בו דבר חריף, והרי פשוט שנעיצה אינה מפלמט אלא מה שבקליפת הסכין ולא מכל עובי הסכין, וא"כ על כרחנו שגם הדבר החריף אינו מפליט מכל עובי הסכין רק מקליפתו. אמנם הניח זאת רע"א בצ"ע, דבש"ך [סי' צד ס"ק כט] איתא דכאשר נפלט ע"י חריפות הצנון ודוחקא דסכינא, רק מה שבקליפת הסכין די בזה בהדחה להצנון, ומזה שהצנון נאסר כולו חזינן שבזמן חיתוכו נפלט הבלוע בכל עובי הסכין ולא רק בקליפתו, ושוב צ"ע איך מהניא נעיצה בקרקע להתיר לחתוך חריף, והניח רע"א קושיא זו בצע"ג.

קנין הלכה

מראי מקומות

[שם], וכ"כ הפר"ח [סי' י ס"ז]. והתבואות שור [סי' י ס"ק יח] כתב שנעיצה מעכבת, ואם לא נעץ ה"ז אסור אף אם הדיחה יפה יפה.⁷⁷

ועיין בהגהת רע"א [סי' צו על הש"ך ס"ק ג] שהביא את המחלוקת הזו.

נעיצה לחתוך בו דבר חריף

כתב הרשב"א [תורת הבית בית ב שער ה] דאחרי שנעץ את הסכין בקרקע רשאי לחתוך בה אפילו דבר חריף, ולמד זאת מהגמ' [ע"ז דף ע"ו:] שהתירו לחתוך אתרוג אחרי נעיצה בקרקע, והובאו דברי הרשב"א בטור ובשו"ע ללא חולק. ובספר בכור שור [חולין דף קיא] כתב שעל כרחנו לומר שהרשב"א סובר שנעיצה מפלגת קצת מהבלוע בסכין. [ועיין לעיל שהבאנו שכן מבואר במשמרת הבית (בית ג שער ג)]. אבל לפי המבואר בתוס' שהנעיצה מועילה רק לשמנונית המוחה על הסכין ומאידך ס"ל [בדף קיב תור"ה אגב] שחיתוך דבר חריף מפלג מנוף הסכין, א"כ אין נעיצה מועילה לחתוך דבר חריף.⁷⁸ וסיים שכל בעל נפש יחוש ולא יאכל צנון ושאר דברים חריפים בסכין של גויים או של טריפה ע"י נעיצה. וע"ע בבית מאיר [סי' צו] שגם הוא תמה על פסק השו"ע שנעיצה מועילה לדבר חריף. [וגם הוא כתב שהרשב"א לשיטתו במש"כ שנעיצה מועילה להפליט קצת מן הבלוע].

השחות הסכין [שיפה]

הפוסקים נחלקו בענין השחות הסכין:

- א. ברשב"א וברוב הפוסקים משמע שהשחות הסכין מועילה רק לאכול בה צונן, דומיא דנעיצה, אך לא סגי בה לאכול רותח.
- ב. ברמב"ם [פי"ז מאכלות אסורות ה"ז] מבואר דהשחות הסכין מהניא אף לאוכלה רותח. וכתב הר"ן [בע"ז] דכן משמע בירושלמי, וכן פסק השו"ע. והרמ"א הביא את דעת המחמירים דלא מהניא השחות לחתוך בה רותח, וסיים דלכתחילה נהגו להחמיר בזה, אמנם בדיעבד [אם השחזו והשתמש בה במאכל רותח] אין לאסור.
- אמנם הסברא בזה צ"ע, דלכאורה אין ההשחות נוגעת אלא בקליפת הסכין, ומהכ"ת היא מותר לאכול בה רותח, הרי הרותח פולט מכל עובי הסכין. וכתב הפמ"ג [סי' י מ"ז ס"ק ו] דאף שההשחות רק מסירה את קליפת הסכין, מ"מ היא מבלבלת את שאר הטעם הבלוע בסכין ומקלישתו עד שאין לו כח לצאת ע"י הרותח.⁷⁹

סכין שיש בו גומות

בגמ' [ע"ז דף ע"ו:] מבואר שנעיצה של הסכין אינה מועילה בסכין שיש בה גומות, ולא נתפרש אם השחות הסכין מועילה בזה. ומלשון הרמב"ם משמע שהשחות מועילה אף בסכין שיש בה גומות,⁸⁰ וכן משמע בשו"ע.

ביאורים והערות

77. ועי"ש שכתב דאף הרשב"א בשם רבינו יונה התיר, הרשב"א אזיל לשיטתו במקום אחר, אך לדינא קיי"ל שהדחה אינה מועילה.
78. וכתב הבכור שור שלפי תוס' צ"ל שאתרוג אינו נחשב דבר חריף, ולכן אמרו בגמ' שנעיצה מועילה לחתוך אתרוג.
79. עוד כתב הפמ"ג [סי' י ש"ד ס"ק ג וס"ק כב] די"ל דקים להו לחז"ל שעיקר הטעם הבלוע בסכין מתרכז בקליפה של הסכין, ובשאר הסכין יש רק משהו. והוסיף דלפי טעם זה לא תועיל השחות הסכין לאיסור חמץ בפסח האוסר במשהו, ובאור"ח [סי' תנא א"א ס"ק ז] הביא הפמ"ג את דברי החק יעקב והפר"ח [ס"ק ג] שהשחות מתרת בדיעבד גם לענין איסור חמץ בפסח. והפרישה כתב שהקלו חכמים בהשחות לגבי סכין שאינו בן יומו.
80. ז"ל הרמב"ם [פי"ז מאכ"א ה"ז] הלוקח סכין מן הגויים מלבנה באש או משחזיה בריחיים שלה, ואם היתה סכין יפה שאין בה פגימות

קנין הלכה

מראי מקומות

אמנם בביאור הגר"א [או"ח סי' תנא ס"ג] כתב דלא מהניא השחזה בזה, וכן כתב החכמת אדם [כלל מז ס"ח], וכן כתב בדרכי תשובה [ס"ק פב] בשם שו"ת בית דוד.

מלשון הרמ"א משמע דלגומות שבסכין בעינן ליבון, ואם הגעיל בלי ללכך ה"ז אסור אף בדיעבד, וכן כתב הפמ"ג [או"ח סי' תנא מ"ז ס"ק ה] בשם הא"ר [ודלא כהחך יעקב] וכתב דכן הלכה.⁸¹

לשון השו"ע ואם יש בה גומות (או) שרוצה לחתוך בה חמין, כתב בבאר הגולה ובהגר"א שאין למחוק תיבת "או".

סכין של איסור שנא לאכול בה רותח

הראשונים הקשו בדגמ' פסחים [דף ל:]: מסקינן שדי להגעיל סכין ברותחין וא"צ ליבון, ואילו בגמ' חולין [דף ח:]: איתא דסכין של גויים צריכה ליבון באור. וכתבו בזה כמה תירוצים:

א. תוס' [ע"ז דף עו: ד"ה אמר] כתבו בתירוץ ראשון דלכך סכין בעיא ליבון משום שמשמשים בה ע"י האור [עיי"ש בתוס' דלר"ת איירי דוקא בסכינים גדולים שדרך לצלות בהם בשר. והריב"א כתב דאף בסכין קטנה בעיא ליבון משום שלפעמים מהפך בה בשר ע"ג גחלים] ורק לענין איסור חמין די בהגעלה משום דהיתירא בלע. וגם ברמב"ם מצינו חילוק זה, שבהלכות מאכלות אסורות [פי"ז ה"ז] כתב שהסכין טעונה ליבון, ואילו בהלכות פסח [פ"ה הי"ג] כתב שדי בהגעלה, וכן כתב גם הר"ן בפסחים [דף ח:]: בשם הראב"ד.

ב. באופן אחר כתבו התוס' והרא"ש בע"ז [שם] ד"ל דעיקר הכשירה של סכין הוא בהגעלה, אלא שבסכין גדולה יש בדרך כלל גומות והן צריכות ליבון משא"כ סכין קטנה, וע"ע בב"י שהביא שימות נוספות בראשונים.

להלכה: השו"ע הצריך ליבון כשנא להשתמש בה רותח, א"נ כשנא לשחוט, ולא חילק בין סכין גדולה לקטנה.⁸² [וכמו כן הצריך ליבון לסכין שיש בה גומות, וזה אף כשנא להשתמש בה לצונן, דסו"ס דבוק איסור בגומות והנעיצה אינה מועילה לזה].⁸³ אמנם כתב הרמ"א שבדיעבד אם הגעיל את הסכין ולא ליבנה והשתמש בה במאכל חם אינו נאסר. ועיין ש"ך [בתחילת ס"ק ב] שזה קאי אף על סכין בן יומו.⁸⁴

ביאורים והערות

די לו אם נעצה בקרקע קשה וכו' עכ"ל. ומשמע להדיא שהשחזה מועילה גם לסכין שיש בה גומות.
81. ובחמ"א [כלל מז ס"ח] כתב שאם אפשר לנקות את הגומות א"צ ללכך [והוא גם ברמ"א בסוף הסעיף לענין השחזה עם הגעלה, שכתב דמהניא בלי ליבון אם יכול לנקות הגומות].

82. טעמו של השו"ע שהצריך ליבון לסכין אינו מבורר, דהא השו"ע עצמו סובר באו"ח [סי' תנא ס"י] דאזלינן בחר רוב תשמישו של הכלי, ואפילו סכין גדול אין רוב תשמישו ע"ג האור. ומטעם זה נקט הפר"ח לדינא דסגי בהגעלה. ועיין בהגר"א [ס"ק יח וס"ק לא] דמשמע שאכן אין זה מן הדין רק שהשו"ע והרמ"א החמירו לכתחילה ללכך, ולכן בדיעבד סגי בהגעלה [וכתב הגר"א (ס"ק לא) דדוקא בסכינים גדולים יותר מדאי בעינן ליבון כיון שרגילים לצלות עליהם].

83. והנה לענין האיסור שבגומות די בליבון קל שקש נשרף בו, כמבואר ברמ"א [או"ח סי' תנא ס"ד]. אך לענין אכילת רותח מחמירין להצריך ליבון קשה.

84. ולכאורה שיטת הרמ"א צ"ע דהא הרמ"א באו"ח [סי' תנא ס"ו] החמיר שלא לילך אחר רוב תשמישו. וי"ל דגם שם אפשר שלא החמיר אלא לכתחילה, [ועיי"ש שהבאנו שהא"ר (ס"ק מז) והחך יעקב והגר"ז כתבו שלענין דיעבד יש להקל, והפמ"ג פקפק בזה, ועיי"ש בשעה"צ (ס"ק נא) שלגבי אינו בן יומו יש להקל]. ועוד י"ל דכיון שלא ידוע לנו שהשתמש באור לכן לא אסרינן את המאכל דיעבד אלא תלינן שלא השתמש בכלי באור.

קנין הלכה

מראי מקומות

בדברי הרמ"א במי שאינו יכול ללבן הסכין היטב

כתב הרמ"א שאם אינו יכול ללבן הסכין היטב משום הקתא ילבנו ויגעילנו אח"כ. והכוונה בזה, שהקתא הוא של עץ ואם ילבן את הברזל של הסכין בליבון קשה עלול להנוק הקתא, ולכן די ללבנו ככל שיוכל ואח"כ יגעילנו [דהא מדינא סגי בדיעבד בהגעלה]. ומה שהמשיך הרמ"א וכתב ומיהא אם ליבנו ולא הגעילו, הכוונה ג"כ על הציור הנ"ל שיש לחוש שמא ינוק הקתא, דמ"מ ליבון קל בודאי יוכל לעשות בלי חשש, וזה מועיל בדיעבד שהרי גם הגעלה מהניא דיעבד, וכ"ש ליבון קל שקש נשרף שהוא מועיל יותר מהגעלה.⁸⁵

בדברי הרמ"א שהשחזה עם הגעלה מהניא לכתחילה כמו ליבון

מקור הדין במרדכי [שלהי ע"ז סי' תתס] בשם הריב"א, עיי"ש שכתב דעיקר מעלת הליבון היא הסרת הקליפה, והאבן מעביר את הקליפה היטב, וכנראה סובר דעיקר האיסור הבלוע ע"י האור ואשר לא סגי לו בהגעלה הוא בקליפה, ושאר הבלוע סגי לו בהגעלה אף אם נבלע ע"י האור.

אמנם המג"א [או"ח סי' תנא ס"ק לז] הביא את דברי התה"ד [סי' קל] שכתב דהמרדה [רחת] אינו נותר אף ע"י קליפה והגעלה, וכן הביא שם המשנ"ב [ס"ק קיא] בשם האחרונים. [והערוך השולחן [סי' קכא ס"ק לב] כתב שרק בסכין היקל הרמ"א לכתחילה בהשחזה והגעלה הו"ו בליבון, משום שבסכין מן הדין סגי בהגעלה לחוד, וכנ"ל שבדיעבד מקילין בהגעלה לחוד, אך היכי דבעינן ליבון מן הדין לא היה הרמ"א מיקל כהמרדכי דסגי בהשחזה והגעלה].

ביאורים והערות

והנה בסי' תנא [ס"ו] הביאו האחרונים את דברי הרמ"ע מפאנו שלא הקלו לילך אחר רוב תשמישו אלא באינו בן יומו, ולא בכך יומו. ולפי"ז צ"ע איך הקילו הרמ"א והש"ך בדיעבד בהגעלה אף בסכין בן יומו, ואיך לומר דתלינן שלא נשתמש בו ע"י האור שהרי איירי בסכין בן יומו. וצ"ל שידוע שהגוי השתמש היום בסכין, אך לא ידוע אם השתמש בו היום ע"י האור, ולכן שפיר י"ל דאולינן בטר רוב תשמישו, ושפיר יש מקום גם לתלות שלא נשתמש בו מעולם ע"י האור.

85. ובביאור הגר"א [ס"ק ל] פירש שלכתחילה הצריכו הגעלה מלבד הליבון כדי להגעיל את הסכין הנעוץ בתוך הקתא, ועל זה כתב הרמ"א שבדיעבד סגי בליבון בלי הגעלה, וכמבואר ברמ"א לעיל [סעיף ו] שאם ידוע שלא נשתמש בכל הסכין רק בקצהו די להכשיר קצהו, דכבולעו כך פולטו.

קנין הלכה

שאלות לחזרה על החומר הנלמד בחודש אלול תשע"א
 או"ח הלכות פסח סימן תנא מסעיף יח, סי' תנב
 מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז מג"א, משנ"ב ביאור"ל ושעה"צ
 יו"ד הלכות הכשר כלים סי' קכא
 מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

סימן תנא סעיף יח

- א. נפה שהשתמשו בה במשך השנה;
 (1) האם אפשר להשתמש בה לכתחילה בפסח ע"י שפשוף והגעלה, ומה הטעם?
 (2) ומה הדין בדיעבד אם השתמש בו ע"י שפשוף לבד?
 (3) באיזה אופן מותר לכתחילה להשתמש בו ע"י שפשוף והגעלה לכו"ע?
- ב. (1) נפה - של חמץ או של פסח - שנפל עליה מים לפני שניקו אותה, האם אפשר לתקנה שיוכלו להשתמש בה בפסח?
 (2) אם אין לו נפה לפסח, באיזה אופן יוכל לאכול המצות, וממה יש לו ליזהר?
 (3) שאר כלי לישה, האם צריכין הגעלה לפסח?
- ג. (1) מגררת, האם מהני לה הגעלה כדי להשתמש בה בפסח, ומה הן הטעמים?
 (2) ומה הדין בדיעבד, בצונן, כשניקרו אותו היטב מתחילה, ומה הטעם?
 (3) ומה הדין אם נשתמשו בו בערב פסח - למצה או לחזרת - כשנשתמשו בו במשך השנה גם לחמץ ממש או רק לבליעת חמץ?
- ד. (1) כיס של ריחיים וסלים של נצרים שמלאים נקבים, שמשתמשין בהם חמץ, האם אפשר להכשירם לפסח, ומה הטעם?
 (2) שקים ישנים או חדשים, שהיה בהם קמח חמץ, כמה תנאים צריך שיועיל לכבסן כדי להשתמש בהם לקמח למצות?
 (3) הסדינין שעושים עליהם המצות וצריך להחליפן כל ח"י רגעים, האם מהני להפוך אותן על הצד השני, והאם מהני הדחה או דביעבד כבוס גמור?
 (4) ומה הדין אם עבר ועשה המצות ללא הפיכה וללא כיבוס?

סעיף יט

- ה. מרדה של עץ;
 (1) האם מועיל לה הגעלה או קליפה בכלי אומנות מקודם?
 (2) האם אפשר ללבנה?
 (3) ומה הדין בדיעבד אחר הגעלה?
- ו. מה הדין בדיעבד, אם הוציא מצה חמה מן התנור, במרדה של חמץ;
 (1) אם היה במרדה לכלוך חמץ בעין?
 (2) אם אפו ע"י המרדה עוגות חמץ עם שומן - כשהוציא עמו המצה קודם הפסח עד הלילה, וכשהוציאוהו בפסח?
 (3) אם הדיחו המרדה מקודם ואין עליה חמץ בעין רק הבלוע?
- ז. (1) אם הוציא מצה חמוצה במרדה של פסח ואח"כ רדו בה מצות אחרות; מה דין המצה הראשונה, ומה דין שאר המצות, ומה הדין אם מצות אלו נתערבו אח"כ במצות אחרות כשרות, והטעם?
 (2) מרדה שהוציא בה מצה כפולה ונפוחה, האם אפשר לכתחילה להוציא בה מצות אחרות?
 (3) ומה הדין במרדה שהוא ספק אם היא חדשה או של חמץ?

סעיף כ

- ח. שולחנות שאוכלים עליהם דברים חמים כל השנה;
 (1) האם סגי להכשירן בעירווי מכלי ראשון או בעינן אבן מלובן, לכתחילה ובדיעבד?
 (2) והאם צריך אח"כ לשים מפה על השולחן או שאפשר להשתמש אתה כך?

קנין הלכה

סעיף כא

- ט. חביות של חרס שבלעו חמץ בצונן, מותרים בהגעלה או בעירוי ג' ימים.
 (1) אחר ההגעלה האם מותר להשתמש בו גם בחמין או רק בצונן?
 (2) האם ההגעלה מועלת אף אם הכלי בן יומו מבליעת החמץ?
 (3) האם העירוי ג' ימים צריכים להיות רצופים?
 (4) והאם עירוי ג' ימים מהני גם בשאר איסורים אם היה איסור כבוש בכלי היתר?
- י. (1) איך הוא דרך ההגעלה בחביות של חרס?
 (2) והאם מהני גם הגעלה בחביות של עץ?
 (3) חבית של מי דבש שהדבש נתבשל ביורה שבישלו בה שכר, מה דינה?
 (4) כלים שהיו בהם יין שרף, האם מהני להו הגעלה?
- יא. (1) חביות של חרס שלא הגעילו אותן, רק שהדיחו אותן היטב, ונתנו בתוכן יין או מי דבש, ושהו שם מעת לעת, האם מותר לשתותן בפסח - כשהיה בן יומו מבליעת השכר או אחרי בן יומו, ומה הטעם?
 (2) ומה הדין אם נשתהה היין או הדבש בחבית גם בפסח?

סעיף כב

- יב. (1) כלים - לא של חרס - שנשתמש בהם חמץ בצונן, האם מותר להשתמש בהם בפסח בצונן או בחמין, ומה הטעם?
 (2) ומה הדין בבית שאור או בית חרוסת, להשתמש בהם בחמין או בצונן או ללוש בהם, עם הגעלה ובלי הגעלה, ומה הטעם?
 (3) כלי חרס שנשתמשו בהם בחמץ בצונן, האם מותר להשתמש בהם בפסח בצונן או בחמין, והאם מהני להו הגעלה?
- יג. האם מותר לשום שום דבר על תנור של בית החורף, ומה הטעם;
 (1) כשהתנור חם והמצה צונן או להיפך?
 (2) כששניהם צוננים?
 (3) ומה הדין בדיעבד כשהניח המצה עליה, בכל האופנים דלעיל?
 (4) ומה הדין להניח קדירות עליה לכתחילה ובדיעבד?
 (5) ומה הדין להניח מצה תוך התנור או לאפות בו מצות או לענין בישול בתוכו?
 (6) והאם מהני היסק מבפנים, ליבון או טוח בטיט?

סעיף כג

- יד. (1) כלי חרס מצופה זכוכית, דינו ככלי חרס. מה הטעם, ומה דינו - כשדרך תשמישו בחמין או בצונן, ביש בה בקעים ובאין בה בקעים?
 (2) ומה הדין כשהחרס מצופה עופרת או בדיל, והטעם?
 (3) ומהו המנהג שנהגו בזה, וטעם המנהג, ומתי אין צריך לנהוג כן?

סעיף כד

- טו. (1) מה דינו של כלי עץ המצופים בסמנים, כשנשתמש בהם חמץ בחמין או בצונן?
 (2) קדרות ברזל המצופים בהיתוך, האם מהני להו הגעלה, לענין פסח ולענין כל השנה, ומה הטעם?

סעיף כה

- טז. (1) כלי שתיה, של זכוכית או של עץ או של חרס או של מתכות, האם צריכים הגעלה או סגי בשטיפה, לכתחילה ובדיעבד, ומה הטעם?
 (2) והאם מהני גם על ידי מילוי ועירוי, ומה הטעם?

סעיף כו

- יז. (1) כלי זכוכית שמכניס בהם חמץ לקיום או שמשתמש בהם בחמין, האם צריכין הכשר והאם מהני להו הגעלה, ומה הטעם?
 (2) איך הוא המנהג באשכנז ובמדינות אלו?
 (3) מה הנפק"מ בין הנפסק בסעיף זה לנפסק לעיל בסעיף כה?
 (4) מה הדין בדיעבד אם נשתמש בכלי זכוכית של חמץ - מצה בחמין; כשרוב תשמיש חמץ שלו בצונן, כמשהה החמץ הצונן מעת לעת, בכבוש מעת לעת?
 (5) ומה הדין בהפסד מרובה, בתוך מעת לעת או אחר מעת לעת?
- יח. (1) לפי המנהג שכתב הרמ"א, מה יעשה במקום שאין בנמצא כלי זכוכית ואין לו כוסות ושאר כלים, האם יכול להקל ולהגעילם או לסמוך על ניקוי ועירווי ג' ימים?
 (2) ומה הדין בכלים שפיהם צר ואינו יכול להכניס ידו לנקותם?

סעיף כז

- יט. (1) שפוד שצלו עליו בשר מולייתא או שאר חמץ ולא לבנוהו רק הגעילוהו, וצלו עליו עופות לפסח, מה דינם?
 (2) ומה הדין בהפסד מרובה, והטעם?
 (3) ומה הדין כשהוא אינו בן יומו, והטעם?
- כ. (1) שפוד שצלו עליו בשר מלוח שהיה במלח פירורי חמץ, ואח"כ צלו עליו עופות לפסח, מה דין העופות לכתחילה ובדיעבד, והטעם?
 (2) אם אין ידוע אם היה פירורי חמץ במלח, רק שהוא מלח שלא נבדק מפירורי חמץ, מה דין העופות לכתחילה ובדיעבד?
- כא. (1) הברזים שבחביות, מה המנהג לעשות אתם? ומה טוב יותר לעשות, והטעם?
 (2) ברז של חבית שכר או של יין שרף, שתחבו במי דבש בפסח, ושהה מעת לעת או לא, בן יומו או אינו בן יומו, האם מותר באכילה או בהנאה?
 (3) כלי פורצולן [חרסינה], יש להם דין כלי חרס או כלי זכוכית?

סימן תנב סעיף א

- כב. (1) עד איזה זמן יש להגעיל את הכלים לכתחילה, ומה הטעם?
 (2) אלו דברים צריך ליזהר בהם כשמגעיל אחר זמן איסורו?
 (3) האם יש דברים שצריך ליזהר בהם גם כשמגעיל קודם זמן איסורו?
 (4) כשמגעיל כלים האם צריך להוציא מיד או להשהותם קצת במים?
 (5) האם מועיל הגעלה כשכבר נחו המים מרתיחתן, לדעת המחבר ולדעת הרמ"א?
- כג. (1) אם לא הגעיל קודם פסח, האם יכול להגעיל ביו"ט או בחול המועד, והטעם?
 (2) והאם אפשר ללבן תוך הפסח?
- כד. כתב הרמ"א: וכשמגעיל קודם פסח לאחר שש צריך ליזהר בכל הדברים הנזכרים שאין צריכים ליזהר בהם קודם שש.
 (1) האם מה שכתב 'לאחר שש' הוא דוקא?
 (2) והאם מה שכתב 'בכל הדברים' הוא דוקא?

סעיף ב

- כה. (1) מה טעם יש ליזהר לא להגעיל כלי בשר וכלי חלב ביחד, כששניהם בני יומן?
 (2) ומה הדין בדיעבד, כשהגעילם ביחד?
 (3) מתי אפשר להגעילם ביחד לכתחילה כששניהם בן יומן?

קנין הלכה

- (4) כשאחד מהם אינו בן יומו, מה הטעם שמוותר?
 (5) כשמגעיל כלי של איסור במה יש לזהר?
 (6) מה טעם נהגו שלא להגעיל שום כלי בן יומו, כגון מבשר לחלב או מחמץ למצה?
 (7) כשמכשיר שולחנות, האם צריך מעת לעת מאכילת חמץ או מעת לעת מהשפשוף?
 (8) אלו תנאים הביא המשנ"ב לזהר כשמכשיר שולחנות?

סעיף ג

- כו. (1) האם ובאיזה אופן אפשר להגעיל כלי בתוך כלי שאינו מנוקב, והטעם?
 (2) והאם ובאיזה אופן אפשר להגעיל כלים הרבה בתוך סל מנוקב וכדו'?

סעיף ד

- כז. (1) כשמגעיל בצבת, איך צריך להגעיל?
 (2) והאם עדיף להגעיל בצבת או בשבכה?

סעיף ה

- כח. (1) האם מגעילין בחמי טבריה, ומה הטעם?
 (2) האם מגעילין בשאר משקה שאינו מים, לכתחילה ובדיעבד, קודם פסח או בפסח, ומה הטעם?
 (3) והאם מגעילין במים שנעשו כציר מרוב פליטת הכלים, לכתחילה ובדיעבד, כלים בני יומן או אינן בני יומן, ומה הטעם?

סעיף ו

- כט. (1) כלי גדול שאינו יכול להכניסו לכלי אחר מחמת גדלו, ורוצה להכשירו, מה יעשה?
 (2) ממה עושה השפה, בימות השנה ולפני פסח?
 (3) כלי שתשמישו בחוץ, האם מועיל לה תקנה זו, והטעם?
 (4) כלי שפיו צר או שיש לה קנים האם מועיל לה הגעלה?

סעיף ז

- ל. (1) מה הטעם נוהגין לשטוף הכלי במים קרים אחר הגעלה מיד?
 (2) ומה הדין בדיעבד אם לא שטף, והטעם?

י"ד סי' קכא סעיף א

- לא. (1) הלוקח מהעכו"ם כלים ישנים שתשמישן בצונן, כגון כוסות וצלוחיות, מה עליו לעשות כדי שיוכל להשתמש בהם?
 (2) כלים שנסריהם מדובקים בחלב, האם מותר לשום שם יין או שאר משקין, והטעם?

סעיף ב

- לב. (1) הלוקח מהעכו"ם כלים ישנים שנשתמש בהם בחמין, של מתכת או של עץ או אבן, מה עליו לעשות כדי שיוכל להשתמש בהם?
 (2) מה הדין אם הטביל הכלי קודם הגעלה, כשדעתו להשתמש בו צונן וכשדעתו להשתמש בו חמין, בן יומו או אינו בן יומו, ומה הטעם?
 לג. (1) אלו דברים כתבו הב"י והרמ"א לזהר בהם כשמגעילים כלים הנקנים מן העכו"ם?
 (2) במקום שצריך הגעלה האם מהני קליפה בכלי אומנות?

סעיף ד

- לד. מחבת שמטגנים בה, האם צריכה הגעלה או ליבון, לענין חמץ בפסח, לענין בשר או חלב, ולענין שאר איסורים, ומה הטעם?

סעיף ה

- לה. (1) כלי שצריך ליבון, האם מותר להשתמש בו בחמין שלא ע"י האש, ומה הטעם?
 (2) והאם מותר להשתמש בן צונן כשאין לו כלי אחר, דרך עראי או דרך קבע, ומה הטעם?
 (3) והאם מותר להשתמש בו בחומץ או בשאר דברים חריפים?
- לו. (1) כלים מהעכו"ם שתשמישן בצונן, שיש לחוש שחיממו בו יין או שעמד בהם יין מעת לעת, מה דינו - דרך עראי ודרך קבע?
 (2) כלי משתאות של חרס או זכוכית מהעכו"ם שנשתמשו בו בצונן, האם סגי במריקה ושטיפה, והטעם?
 (3) והאם אפשר לתת בתוכו דברים חריפים או קשים כתבלין וכיו"ב?
 (4) ומה הדין בכלים חדשים הנקנים מן השוק?
 (5) ומה הדין בכלים חדשים הנקנים בביתו של עכו"ם?

סעיף ו

- לז. (1) כלי מתכות שנשתמש בו איסור בכולו או במקצתו, האם מועיל הגעלה או ליבון במקצתו להכשיר את כולו, ומה הטעם?
 (2) מהו מקור מחלוקת הראשונים בסוגיא דתרומה וחסאית?
 (3) מה הסברא לחלק בין ליבון להגעלה?
 (4) ומה הדין כשהתירא בלע, שנשתמש בו חלב במקצתו ורוצה להכשירו לבשר?
 (5) שפוד שצלו בו בשר בשר שלא נמלח ורוצה ללבנו לצלות בו בשר כשר, האם סגי בליבון מקצתו, והטעם?
 (6) ומה הדין בשפוד שצלו בו בשר נבילה ורוצה ללבנו לצלות בו בשר כשר, לכתחילה ובדיעבד?
 לח. באר היטב דעת הטור והרא"ש כפי שהביא הש"ך בביאור דבריהם?

סעיף ז

- לט. (1) סכין ישן הנקנה מן העכו"ם, מה יעשה להכשירו, אם בא להשתמש בו צונן או חמין, ביש בו גומות ובאין בו גומות, לכתחילה ובדיעבד?
 (2) האם הגעלה עדיף מהשחזה או להיפך?
- מ. מה הדין אם הגעיל שני כלים בני יומן או יותר במים שלא היה בהם ששים נגד שניהם רק כנגד אחד מהן, כשהגעילן בבת אחת או בזה אחר זה?

קנין הלכה

שאלות הנוגעות למעשה בחומר הנלמד בחודש אלול תשע"א או"ח הלכות פסח סימן תנא מסעיף יח, סי' תנב יו"ד הלכות הכשר כלים סי' קכא

שאלה א. כלים של חמץ, נקיים לגמרי, או אינם נקיים לגמרי,

- (1) האם יש ענין למכור אותם לגוי.
 - (2) והאם שונים כלים שכל הרגילות הוא לבשל בהם הרבה חמץ כדייסות וכדו'
 - (3) וכשמצניעים את כלי החמץ, האם צריך להחביא גם את המפתח.
 - (4) האם מותר להשאיר בויטרינה את הגביעים כוסיות וכדו' שרגילים כל השנה לשתות בהם משקאות חריפים.
 - (5) ואם אין לו מקום להצניע את כלי החמץ האם יכול להניחו במקומות גבוהים כגון ע"ג הארונות וכדו'.
 - (6) וכן מי שכבר סגר את כל הארונות ונשארו לו כמה כלים שהשתמש בהם עד ער"פ ממש, האם יכול להניחם ע"ג הארונות
 - (7) וכן מי שאין לו מקום מיוחד להצניע את כלי הפסח, האם יכול להניחם ע"ג הארונות, גבוהים, או נמוכים, והאם יכול להשאיר את הגביעים של פסח וכדו' בויטרינה.
 - (8) וכן מי שיש לו עובד זר בבית האם מותר לו להשאיר את הסירים שלו בהשיג יד.
 - (9) ואם לא ניקה את הכלים ניטב, ולא מכר, או נכנס אחרי פסח לחילוני שלא מכר ולא ניקה האם יכול להשתמש בכליו.
- [ס"א, מג"א סק"א, וסק"ב ט"ז סק"א משב"ז שם, מ"ב סק"ח, וסק"ז, שעה"צ סק"ו].

שאלה ב. כפיות, מזלגות, או צלחת חלבית, שנמצא מעורב בין הבשרי

- (1) האם צריך להכשירם בתוך סיר מים, או כד חשמלי, בשעה שרותח על הגז, או יכול גם להכשירם בתוך הכד גם אחרי שנכבה, או אחרי שהסיר את הסיר מהאש, וכבר אינו מעלה רתיחות.
 - (2) וכן מצקת בשרית שהשתמשו בה כמה פעמים בטעות בחלבי, כיצד מכשירה.
 - (3) האם חלוק בין אם תמיד מכניס את המצקת לסיר רק אחרי שכבר כיבה את האש, או שלפעמים מכניס גם לסיר בשעה שהאש עדיין דולקת.
 - (4) וכן האם יש חילוק בין אם רגיל להכניס את המזלגות בתוך הסיר, או שרק משתמש בהם לאכילה, וכן האם יש חילוק בין מי שרגיל לפעמים להכניס צלחת לתוך המיקרו גל, או שלא עושה כך כלל.
 - (5) וכן מי שקנה צלחת חדשה וחימם בה במיקרו גל בטעות מרק ירקות שהיה של שביעית או מאכל חלבי במיקרו גל שהיה בו בליעות ב"י ממאכלים בשרים, כיצד מגעיל את הצלחת.
 - (6) וכן מי שלקח בטעות פעם אחת צלחת חלבית וחימם בה אוכל במיקרו גל שחיממו בה תוך מעל"ע בשרי האיך מכשירה.
 - (7) וכן מטחנה שטוחנים בה שום, צנון, וכדו' ורוב הפעמים כשטוחנים בה דגים עם שום וכדו', טוחנים רק אחרי שמעבירים לקערה וכדו' ולפעמים טוחנים גם בתוך הסיר, רוצים להכשירו לפסח, כיצד מכשירו.
 - (8) וכן סכין בשרי שהרגילות לחתוך בו בשר רק בצלחת ולפעמים חותכים גם בסיר, נתערב עם חלבי, והרגילות לחתוך בסכין זה גם דברים חריפים, כיצד מכשירו
 - (9) האם יש חילוק בכל הנ"ל בין אם נאסר מחמת שאר איסורים, כגון בב"ח וכדו', לבין אם הכלים הם של חמץ ורוצה להשתמש בהם בפסח
- [ס"ו, חזו"א או"ח קי"ט סק"ו, וסימן קכ"ב סק"ה, משב"ז סק"ט, מ"ב סק"ו, וסקמ"ו, וסקס"ח, מחבר ס"ג, סי"ב, ס"כ, יור"ד קכ"א ס"ה, ט"ז סק"א, משב"ז שם. שעה"צ סק"א, וסק"נ, יור"ד סימן קכ"א ס"ז וביאור הגר"א שם סקי"ח, מ"ב סקמ"ח, ושעה"צ סקנ"א].

שאלה ג. כשמכשירים את המטבח לפסח

- (1) הארונות שמעל מקומות הבישולים, האם צריך להכשירם, וכיצד יכשירם.
- (2) והאם מועיל להדביק תחתם נייר כסף.
- (3) האם צריך, ומועיל, לערות על השיש,
- (4) והאם צריך ומועיל להגעיל את הכיורים, ואיך.
- (5) האם אפשר להכשיר תנור לפסח, האם יש חילוק אם הרגילות שגולש לו מהתבניות, או שבדרך כלל לא קורה, כך.
- (6) פלטה וכירים חשמליות, או פלטה שמניחים על הגז, האם צריך, ויכול, להכשירם לפסח
- (7) כד חשמלי, האם יכול וצריך להכשירו לפסח, וכן דוד מים של שבת,
- (8) והאם חלוק אם רגיל להניח עליהם חלות לחם, או לא מניח. [סט"ו, מ"ב סקפ"ה]
- (9) חצובות, האם מותר לכתחילה לבשל על אותם חצובות בשרי וחלבי בזה אחר זה, וכשיועד שגלש לו חלב ואח"כ גולש מבשרי, מה דין הסיר הבשרי, וכן אם הניח בשר לצלות על החצובות עצם שגלש עליהם תחלה מפודינג, מה דין הבשר
- [סי"ד, מ"ב סקל"ד, וסקפ"א, סקנ"ב, וסקקי"ג, ס"ד, ומ"ב סקט"ו, וסקס"ה, אש"א סק"ל, משב"ז סימן תנ"ב סק"ד]

שאלה ד. מחבת בשרי ב"י שטיגנו בה חביתה עם חמאה

- (1) האם מועילה הגעלה.
- (2) ומה הדין אם המחבת היה אינו ב"י.
- (3) וכן מי שצלה בשר, ורוצה עכשיו לצלות עליו תפוז"א, או אפה עוגה חלבית בתבנית ורוצה לאפות בו עכשיו עוגה פרוה, כיצד יכשירו
- (4) וכן אפו עוגה חלבית בתבנית ואח"כ אפו בה בשר.
- (5) ומה הדין אם העוגה היתה רק מעורבת עם חלב וכדו'
- (6) ומה הדין אם טיגנו בלינטשעס חלבי במחבת בשרי ב"י, אינו ב"י.
- (7) ומה הדין סיר בשרי שבישלו בו אטריות מעורבות עם גבינה ונגמרו המים
- (8) ומה הדין במחבת טפלו.
- (9) ומה הדין אם אפו עוגה חלבית בתבנית בשרית, ורק מרחו קצת שמן כדי שלא ישרף
- (10) ומה הדין אם בישלו חלב רותח בתוך סיר בשרי.
- (11) וכן סיר שבישלו בו מרק בשרי שהבשר לא היה כשר, או שומן מאותו בשר, או שמן, או יין של שמיטה אחרי הביעור
- (12) ומה הדין מחבת חלבי להפכו בתנאים המותרים לבשרי, או להכשירו כדי שיהיה פרוה.
- (14) ומה הדין מחבת שטיגנו בו ביצה עם דם, או ספק איזה דם זה
- (15) ומה הדין אם מסתפק אם טיגן שניצלם במחבת חלבי או בשרי
- (16) ומה הדין אם סיר ריק עמד על האש רותח וניתז עליו חלב
- (17) ומה הדין אם הסיר היה קר וניתז עליו טיפת חלב רותח
- (18) ומה הדין אם בישלו ירקות של שביעית, פירות של ערלה, ומיד כשכיבו את האש, או אפילו לפני שכיבו את האש, שפכו את כל המים מהסיר ונשארו הירקות הפירות האסורים לבד,
- (19) טיגנו שניצל בשרי במחבת חלבי ב"י, וחתכו אותה במתוך המחבת כשעדיין האש דולקת מה דין הסכין, ומה הדין אם כבר כיבו את האש [ס"ד, סט"ו, אש"א תנ"ב סקי"ג, רע"א סימן קכ"א על הש"ך סק"ח, ביאור הגר"א שם סק"ט, נקוה"כ יור"ד סימן צ"ג, חזו"א או"ח סימן כ"א סק"ג, סימן תס"א אש"א סק"א, גר"ז תנ"א סקי"ג קונ"א, סקל"ו. קכ"א ס"ד, תנ"א ס"א, ביאור הגר"א בסימן קכ"א, ביאור הלכה תנ"א ד"ה מותרת, חכמ"א כלל ע"ד ס"ו, מ"ב סקס"ב, ש"ך סק"ח, משב"ז תנ"א סקט"ז, חזו"א או"ח סימן קי"ט סקי"ט, אש"א תנ"א סק"י, שע"ת סימן תנ"א סקכ"ז, קכ"א ס"ז, תנ"א משב"ז סק"ה, פ"ת סימן קכ"א סק"ז].

שאלה ה. מצקת חלבית שהכניס אותה בטעות בתוך סיר בשרי

- (1) האם צריך להגעיל את כולה

קנין הלכה

- 2) ומה הדין אם הגעיל רק מקצתה, ונמצא בשבת או בשמחה וכדו' ואין לו עכשיו סיר אחר גדול להגעיל את כל המצקת
- 3) ומה הדין אם אחרי שהגעיל רק את החלק שהכניס השתמש בכל המצקת כולה בסיר אחר.
- 4) ומה הדין אם עירבב עם המצקת אח"כ סיר אחר ללא הגעלה, והיה ס' רק כנגד אותו מקצת שתחב לפני כן בבשרי
- 5) ומה הדין באופנים אלו, אם תחב מזלג חלבי לתוך שניצל בשרי שעל האש, וליבן רק את החלק שתחב בתוך השניצל, - או שחתך עם סכין חלבי בשר בתוך התבנית בתנור, - או שהכניס מצות עם מרדה לתנור, ובאותו שעה נגע מישהו בצד השני עם פיתה, או נתפס שם בצק מחומץ.
- 6) ומה הדין מצקת בשרית שהיתה חלקה בתוך המרק הבשרי, ונגע בחלק שבחוץ עם גבינה, פיצה וכדו' 7) והאם יש חילוק בכל זה באורך של המצקת
- 8) והאם יש חילוק אם המצקת כבר היתה כולה רותחת, או לא.
- 9) ומה הדין אם לקח מצקת פרוה ותחבו חלקו בסיר בשרי, האם צריך לכתחילה להגעיל את כולו.
- 10) בכל האופנים שצריך להגעיל את המצקת הידית, בין אם באמת בפועל היתה חמה, או לא, כיצד צריך להכשירה.
- 11) מה הדין בכל זה אם החלק השני של המצקת, המחבת, או ידיות הסיר היו עשויים מחלק נפרד
- 12) ומה הדין בכל הנ"ל, לכתחילה ובדיעבד, בין כשמקצתו היה חם, או כולו היה חם, אם המצקת היתה מעץ, או שהיו נעשים מפלסטיק. [ט"ז סימן קכ"א סק"ז, ביאור הגר"א תנ"א סק"מ, ש"ך קכ"א סק"ז, באר הגולה שם, ובביאור הגר"א שם. אש"א תנ"א סקכ"ד, ש"ך סקי"ז-י"ח, רע"א תנ"א סקי"א, משב"ז סימן צ"ד סק"א, ושפ"ד שם סק"ג, חו"ד סימן צ"ב סק"ז, מג"א סקכ"ד, וסקכ"ה, מ"ב סקע"ו וסק"ע, גר"ז סימן תנ"א סקכ"ב, חכמ"א ע"ד י"א, ביאור הגר"א תנ"א סקמ"ב].

שאלה 1. בישלו, או כבשו, חריפים, חמוצים, בסיר בשרי, העבירו אותם אח"כ לסיר פרוה, וחיממו אותם, או השאירו אותם שם מעל"ע.

- 1) בישלו אח"כ בסיר הפרוה חריפים אחרים מה גדרם.
- 2) וכן צנון שחתכו בסכין בשרי, ואח"כ חתכו שוב בסכין פרוה, מה דין הסכין הפרוה.
- 3) וכן אם חתכו בצל בסכין פרוה, טיגנו אותו במחבת, ואח"כ טיגנו בצל אחד במחבת, מה דינו
- 4) וכן כבד מעורב עם שום שגרדו במגרדת שלפני כן גירד עליה צנון שנחתך בסכין חלבי מה דינו
- 5) וכן שום שנחתך בסכין בשרי, טחנו את השום בבלנדר, ואח"כ טחנו בו שום אחר מה דין השום השני. [מג"א תנ"א סקל"ב, וסקל"ה, מ"ב סק"צ, אש"א סקל"ה, אבן העוזר יור"ד סימן צ"ו סק"ה, חו"ד, רע"א סימן צ"ו סק"ה, אש"א סימן תמ"ז סקל"ב, חו"ד ביאורים סימן צ"ו סק"ו].

שאלה 2. כששוכרים דירה או צימר וכדו' שלא ידוע מי התגורר שם במשך כל השנה, ורוצים להשתמש בכלים וכדו'.

- 1) יש שם בקבוקים פלסטיק, זכוכית, רקים, אינו יודע מה היה שם, האם יכול לאכסן בהם מים.
- 2) והאם יכול סתם לשתוש מים קרים וכדו' מתוך ספלי החרסינה שנמצאים שם. 3) והאם יכול לשתות מים וכדו' בכוסות אחרים שודאי השתמשו בהם בעבר בחמים, או משקאות חריפים.
- 4) והאם יכול להשתמש עם הסכין של הבעה"ב פירות, ירקות, ולחם
- 5) והאם יכול לבשל בקופסת שימורים ריקה שמצא.
- 6) והאם אפשר להשתמש בכירים החשמליות או הפלטה, מיקרו גל, טוסטר, שלהם 7) האם יועיל שידליק את הפלטה על החום הכי גבוה
- 8) ואיך יוכל להשתמש בכל הכלים האלו.
- 9) והאם יכול לבשל בגז שלהם.
- 10) והאם יש חילוק בין אם מעמיד סירים ע"ג הגז שלהם, או מטגן ע"ג הגז בעצמו.
- 11) והאם יועיל כשיניח ניר כסף על הכירים, פלטה.
- 12) במיקרוגל האם תוכל לחמם בתוך כלי סגור
- 13) והאם יכול לבשל במקומות אלו שיש מעל הגז קולט אדים

קנין הלכה

[תנ"א סכ"ו, מ"ב סקקנ"ד, שעה"צ קצ"ו, וקצ"ז, יור"ד קכ"א ס"ה, וס"ז. פר"ח סימן קכ"א סקט"ו. מ"ב תנ"א סקל"ד, וסקקל"ו, וסקל"ד, רע"א תנ"א סק"ז, מ"ב סימן תנ"ב סקי"ג, יור"ד סימן צ"ד ס"ד ובביאור הגר"א שם סקי"ד, שעה"צ תנ"א סקצ"ז]

שאלה ח. כשמכשיר את השיש עם איזה כד מכשירו.

(1 והאם צריך להכשיר את הברזים, 2) וכן האם אפשר להשתמש בכד חשמלי, ובדוד של שבת לפסח. 3) ואיך יכשיר את הברזים לפסח. [ט"ז סוף סימן תנ"ב, חק יעקב סימן תנ"א סקנ"ה, מ"ב סימן תמ"ד סק"ד, תנ"א סקס"ח].

תשובות לשאלות בעניינים הנוגעים למעשה בחומר הנלמד בחודש אלול תשע"א

או"ח הלכות פסח סימן תנא מסעיף יח, סי' תנב

יו"ד הלכות הכשר כלים סי' קכא

תשובה לשאלה א. מבואר במחבר [סק"א] שכלים של חמץ שנקיים לגמרי אין כל ענין למכור אותם לגוי, אלא מספיק להצניעם שלא ישתמש בהם, ולא רק סירים שהבישול הרגיל שלהם כל השנה הוא ירקות, בשר וכדו', אלא שלפעמים מעורב בו גם חמץ, אלא אפילו סיר שכל בישולו הוא דיסות אטריות וכדו', אפילו שבליעתו מרובה, מאחר ואין בו בעין ויש בו רק בליעות מותר להשהותו בפסח. [כמזואל זמג"א סק"א]

אלא שמבואר בשו"ע שצריך להצניעו במקום צנוע שאין רגילים לילך לשם, וטוב לסוגרם ולהצניע המפתח, ומאחר וכל הטעם של הצנעת המפתח אינו כדי שלא יוכל לפתוח, אלא כדי שעד שילך לפתוח להוציא את הסירים יזכר שזה של חמץ, [כמזואל זמ"צ סק"ח] לכן ודאי שמותר לו לדעת היכן הניח את המפתח, ואפילו שלא קשה כ"כ להגיע אליו

אבל להשאיר את הכלים בארונות הרגילים שאפשר בנקל להגיע אליהם ובלי כל היכר ודאי אסור, וכן להשאיר בוטרינה כלי כסף וכדו' שמשתמשים בהם כל השנה גם במשקאות חריפים של חמץ וכדו', אפילו שאין תשמישו בכ"ר אסור, כדמוכח במג"א שרק בצירוף גובה מתיר בכ"ש, [וכמזואל זט"ז סק"א, וזמש"ז ז"ש]

ולהניח את הכלים במקומות גבוהים כגון מעל גבי הארונות וכדו', נחלקו האם אפשר להשאיר אותם לנוי במקומות גבוהים, לדעת הב"ח אפילו שקשה להגיע אליהם הכל בכלל הגזירה ואסור, [וכן נלאה דעת הט"ז].

אבל לדעת המג"א [סק"ג] בסירים שבישלו בער"פ ממש בחמץ, או אפילו מעט צלחות וסכ"ם שהשאיר בחוץ עד ער"פ, ואכלו איתם בער"פ חמץ, וכבר סגר את כל כלי החמץ אפילו שקשה לו לפרק שוב, אסור לו להניחם ע"ג הארונות וכדו' אפילו במקום גבוה, אלא צריך להצניע ממש, אבל כלים שכבר לא השתמשו בו כמה ימים בחמץ, מאחר וכל התשמיש שלו הוא אינו ב"י שלרוב הפוסקים מותר, והוא בגובה ממש, מותר. ומ"מ כתב שהמחמיר תבוא עליו ברכה.

והעירוני שבמ"ב [סק"ז] נראה שאם מצניעים אותם לפני פסח צריך שבשעה שמצניעים כבר לא יהיה ב"י, ואם כנים הדברים צ"ע טעמו שהעיקר שבפסח זה יהיה רק אינו ב"י.

אבל מי שאין לו ארונות, או מקומות מיוחדים להניח כל השנה את כלי הפסח, ורוצה להניחם ע"ג ארונות גבוהים וכדו' בזה גם לדעת הט"ז לא חוששים שמא ישכח פעם אחת וישתמש בהם, בצירוף שבפסח זה כבר יהיה נטל"פ, אבל בכלים שכאלו שהרגילות להשתמש בהם דברים חריפים כגון מטחנות, או סירים כאלו שהרגילות בפסח לבשל בהם בארש"ט או מיץ לימון וכדו' מאחר ואם יבשלו בהם במשך השנה חמץ, ואח"כ יבשלו בהם בפסח דברים אלו יאסר מדינא, וזה השימוש הרגיל שלהם, לכו"ע אסור להשאיר כלים אלו במשך השנה במקומות מגולים אפילו שגבוהים הרבה. [כמזואל זמש"ז סק"א]

אמנם גם בסתם כלים שמותר, זה רק להניחם ע"ג הארונות או כל גובה הרבה, אבל להשאיר כלי כסף גביעים כוסיות וכדו' של פסח בוטרינה שאינו מקום גבוה אסור. [כמזואל זט"ז וזמש"ז סק"א]

אבל מי שיש לו עובד זר בבית, ומשאיר אצלו סירים שמבשל בהם את המאכלים האסורים שלו וכדו', להניח במקום נמוך ודאי אסור, אבל להניחו במקום גבוה ללא מחיצה וכדו', לדעת הב"ח אסור, ולדעת המג"א כשהסירים כבר אינו ב"י, מותר. [כמזואל

צמטצ"ז טס

כל זה רק להשאיר כלים נקיים, אבל אם הכלים לא נקיים לגמרי ממש, אפילו שנשאר עליו רק לכלוכים מועטים דבוקים והם של חמץ צריך לשפשם היטב,

ולא רק צריך לשפשף אותם היטב, אלא אפילו אם מגיע אחרי הפסח לבית של חילוני וכדו' שלא ניקה ולא מכר את חמצו, גם באופן שלא חושש ממאכלים אסורים, אפילו שיש מעט לכלוך דבוק בדפנות הסירים באופן שיש חשש שזה חמץ, צריך לשפשפו היטב. כי המשהו בעין שיש עבר עליו הפסח באיסור, [כמזואר צטעה"ז סק"ז] ורק אם ראו שהכלים נקיים לגמרי אפילו שברור לו שחילוני זה לא מכר חמצו לנכרי מותר לו להשתמש בסירים שלו.

תשובה לשאלה ב 1) קיי"ל שכל כלי כתשמישו כך הכשירו, וכלי שהשתמשו בו בכ"ר שאצל האש, להלכה קיי"ל [כמזואר צרע"א, משצ"ז סק"ט, ועוד וכמזואר צמ"צ סק"ל], דלא כפשוטו משמעות המצנר צס"ג] שצריך להגעילו דוקא אצל האש, כלומר שמצקת בשרית שעירבו בה סיר חלבי העומד על האש, אינו יכול להגעילו ע"י שיכניס אותו לסיר מים ורתחים שכבר כיבה את האש, או לתוך כד חשמלי שכבר נכבה, ורק כלי שהרגילות להשתמש בה בכ"ר רק אחרי שהוסר מהאש כגון שהרגילות שלו להשתמש במצקת רק אחרי שמכבה את האש, אפילו שמכניסו לכ"ר, מועיל להגעילו בכ"ר שהוסר מהאש, כלומר אחרי שכיבה את האש, [כמזואר צמז"א או"מ קכ"צ סק"ה]. וכ"ש כפיות, או צלחות חלביות שהשתמש בהם בבשרי, שהרגילות הוא להשתמש בהם רק בכ"ש, שיותר להגעילם בכ"ר שהוסר כבר מהאש.

2. אלא שלדעת המחבר [סק"ז] לענין הגעלה הולכים אחרי רוב תשמישו, ולכן מזלגות, כפיות, בשרים שנמצאו מעורבים בסכו"ם החלבי, מאחר שהרגילות שלהם הוא בדרך כלל רק לאכול בצלחת שהוא כלי שני, אפילו שקורה שמכניסים אותו בתוך סיר שהוא כ"ר, במקום שהרגילות הוא להשתמש עם מצקת ולא עם כף, הולכים אחרי רוב תשמישו, וכן צלחת בשרי שנמצא מעורב בין החלבי, אפילו שקורה לפעמים שמכניסים אותו לתוך המיקרו גל שהבליעות שלו נחשבים כבליעות של ככלי ראשון, במקום שהשימוש הרגיל הוא להכניס בכלים המיוחדים לשימוש במיקרו גל ולא צלחות, מספיק להגעילם בכ"ש, וכן הדין אם רוצה להשתמש בצלחות או סכו"ם של חמץ לפסח. [כמזואר צס"ז],

3. בביאור הטעם שהולכים אחרי רוב תשמישו, ביארו החזו"א [או"מ קי"ט סקט"ז] ועוד אחרונים, דמאחר וכל כלי אחרי שהוא ב"י פליטתו מותרת מפני שהוא נטל"פ, אלא שחכמים אסרו להשתמש בו לכתחילה, והטילו עליו דין הגעלה, כשחיבו הגעלה הגדירו את מהות תשמיש הכלי לפי רוב שימושו,

לכן רק בכלי ישן שכבר השתמשו בו כמה פעמים הולכים אחרי רוב תשמישו, אבל צלחת חדשה שמעולם לא השתמשו בה כלל, אפילו שרק פעם אחד חיממו בה בטעות במיקרו גל מרק ירקות של שביעית וכדו', או שחימם בו מאכל חלבי במיקרו גל שיש בו בליעות של בשרי ב"י, ודאי שהכשרו הוא בכלי ראשון, [כמזואר צמ"צ סק"ט] כי כל תשמיש הגעלתו הוא רק לפי מה שנבלע בו.

4. וכן כלי שכל התשמישים הרגילים שלו הם של היתר, ופעם אחת השתמשו בו איסור, כגון חתכו בסכין חלבי פעם אחת בשר רותח, או סכין שכל מה שחותכים בו, הוא רק ירקות פירות וכדו' ופעם אחת חתכו בו פירות חמוצים, של ערלה, או צנון ובצל של שביעית טבל וכדו' לא אמרינן שהולכים אחרי רוב תשמישו, ולא יצטרך ליבון, [כמזואר צמז"א קי"ט סקט"ז]

5. וכן צלחת בשרית שתמיד אוכלים בה מאכלים של היתר בכ"ש, ופעם אחת בטעות הכניסו בתוכה קוגל חלבי וחיממו בתוך מיקרו גל, או מטחנה כזו שטוחנים בה בדרך כלל דגים או בשר וכדו' בכ"ש, ופעם אחת טחנו בה פירות רותחים כשהיו עדיין בתוך הסיר, מאחר וכל שאר תשמישו הוא רק בהיתר ממש, וא"כ ביחס להגעלה מעולם אין לו ולא שייך עליו שום הגדרה כל שהיא כי מעולם לא השתמשו בה איסור, לכן צריך להגעילם בכ"ר, [כמזואר צמז"א הני"ן]

6. וכן מבואר להדיא במש"כ המחבר [סי"צ] שלכתחילה כל הכלים הטעונים הגעלה צריך גם להגעיל ידיות שלהם, וביאר המ"ב [סקס"ט] מהב"ח ועוד אחרונים שאפילו ששאר כלים הבליעות אינם עוברים לידידות כי לא אמרינן חם מקצתו חם כולו, מ"מ לכתחילה צריך להגעיל כי חוששים שמא פעם אחת קיבל בליעות כשהדיחו את הכלי הכלי ראשון, והמחבת שמא פעם ניתז ניצוצות, ואפילו שגם אם אירע כן זה רק חשש לפעם אחת ואין זה הרגילות כלל מ"מ חשש המחבר להצריך הגעלה בכ"ר, שמאחר ובלי חשש זה אין על הידיות דין הגעלה כלל כי אין לו כל בליעות, לכן עד כמה שחוששים צריך להגדירו לפי החשש שלו ולהגעילו בכ"ר.

ואפשר שזה גם טעמו של המחבר [צס"כ] שכתב שהשולחנות רגילים לערות עליהם לפי שלפעמים נשפך עליהם מן הקדירות, ואפילו

קנין הלכה

שזה רק לפעמים חשש לזה המחבר, ויש שפירשו שלכן כתב המחבר רגילים כלומר שאינו חיוב. אמנם אפשר מטעם הנ"ל כי ללא זה אין לשולחן כל דין הגעלה ובכה"ג לא שייך לומר רוב תשמישו. וכן מבואר בביאור הגר"א [שם סקני"ח] שכתב על המחבר והוי כלים שתשמישו ע"י עירו. כלומר שאינו מנהג וכדו' אלא שהוא מוגדר כך. אבל במ"ב [סקמ"ה] מוכח שגם דבר שצריך רק הדחה, ומיעוט תשמישו הוא בדברים המצריכים הגעלה, בהדחה סגי, ואפשר שהדחה זה גם גדר דין חיוב מסויים ולכן אפשר להגדירו כך, ועדיין צ"ע.

7. וכן צלחת בשרית שנתערבה בין הצלחות החלביות, ובטעות הכניסו בה כמה פעמים מאכלים חלבים רותחים, ובתוך המעל"ע האחרון הכניסו אותה לתוך מיקרו גל עם חלבי אפילו שודאי שרוב תשמיש הצלחת היה בכ"ש, מאחר ובתוך מעל"ע השתמשו בו בכ"ר ובתוך מעל"ע הרי זה בליעת איסור בטעם מושבח שמדינא צריך להגעילו, לא שייך לומר שמגדירם אותו כרוב תשמישו וצריך להגעילו בכ"ר [כמזואל צמ"ז סקמ"ו] ואפילו אם רק מסתפק האם השתמש בה בתוך מעל"ע בכ"ר. [כמזואל צמז"א שם, וצסימן קכ"ז סק"ד, ונלשון המ"ז כמז אס ידוע ויל"ע אס חולק].

8. אלא שלפי"ז כלי שהרגילות להשתמש בו בדברים חריפים, וכן מגרדת או מטחנה כזו שהרגילות לטחון בהם דברים חריפים, מאחר וכשיבשלו או יטחנו בהם דברים חריפים גם הבליעות שאינם ב"י חוזרים לאסור, בכלים אלו ההגעלה הוא מדינא ממש שלא יתערב מאכלות אסורות, ולא רק מצד התקנה של איסור שימוש בכלי שאינה ב"י, א"כ כלים כאלו כמטחנות וכדו' שטוחנים בזה דגים מעורבים בלחם, או קציצות בשר שמטוגנים עם לחם, אפילו שברוב המקרים זה רק אחרי שמעבירים את זה לכלי שני, אבל קורה גם שמכניסים את המטחנה לתוך הסיר עצמו וטוחנים, והרגילות לטחון בזה גם דברים חריפים, לכו"ע צריך להגעילו בכ"ר, [וכ"כ צמז"א שם] אלא שבמטחנה לכתחילה בין כך צריך ליבון מדין בית שאור כמבואר בשו"ע.

- אבל בחת"ס [יור"ד סימן ק"י] כתב, שאחרי שהגעילו את הכלי לפי רוב תשמישו, הוקלש בליעתו ונשאר בדרגה שגם דבר חריף אין בכוחו להשביחו ולהפליטו, ולכן אחרי שהוגדר מחמת רוב תשמישו לכ"ש והגעילו בכ"ש מותר לו אח"כ להשתמש בו גם לדברים חריפים כי הטעם הקלוש שנשאר מהכ"ר כבר אין בכוחו ליפלט

9. כל זה רק לדעת המחבר, אבל לדעת הרמ"א בין לענין חמץ בפסח ובין לענין שאר איסורים [כמזואל צסימן קכ"א ס"ה צמ"א] לא הולכים אחרי רוב תשמישו, ולכן כל סכו"ם וכדו' שצריך הגעלה כגון שהחלבי נתערב בין הבשרי, או צלחות שקורה לפעמים שמכניסים אותו למיקרו גל ונמצא מעורב חלבי ובשרי וכדו', שצריך הגעלה אם קורה לפעמים שמכניסים אותו לתוך הסיר שהוא כ"ר צריך להגעילו בכ"ר,

10. ומ"מ חלוקים סוגי הסכו"ם, כי אם כל הרגילות של ההשתמשות בסכו"ם בתוך סירים של כלי ראשון הוא רק כשיכח שאחרי שמורידים את הסיר מהאש בעודו רותח מכניסים לתוכו כף וכדו' להוציא ממנו אוכל, לא צריך להגעילם בתוך כ"ר שעומד על האש, אלא יכול להגעילו גם בתוך כד חשמלי אחרי שכבר גמר לרתוח ונכבה וכבר אינו נחשב לעומד אצל האש, או להגעילו בתוך סיר מים רותחים שלא עומד כבר אצל האש, אבל אם זה מצקת וכדו' שלפעמים מערבים בזה מאכלים על האש עצמו, בזה צריך להגעילו דוקא כשהכד עדיין פועל ונחשב על האש. [כמזואל צמ"ז סקל"ו]

11. בטעם הדבר שלדעת הרמ"א לא הולכים אחרי רוב תשמישו, כתב הט"ז [סק"א] מפני המון עם שלא ידעו לחלק בין דבר שרוב תשמישו לבין דבר שרק לפרקים, ומבואר בדעתו שגם לדעת הרמ"א אינו אלא חומרא [כ"כ צמז"ז שם].

- נפק"מ בזה שגם לדעת הרמ"א אינו מדינא אלא רק חומרא הוא, דהדין של רוב תשמישו הוא גם לגבי דברים שרגילים להשתמש בהם בכ"ר, ולפעמים משתמשים בהם ע"י האור, כגון סכינים שהרגילות לחתוך בהם דברים מבושלים ולפעמים חותכים בהם גוש בשר על האש, שמחמת מיעוט תשמישו נחשב כדבר הצריך ליבון, וביותר שבסכינים גם לדעת המחבר באופנים מסויימים חושש למיעוט תשמישו [כמזואל צסימן קכ"א ס"ו, וצמז"א הגר"א שם סק"ח] אפילו שאם לא הולכים אחרי רוב תשמישו וצריך ליבון, מבואר במ"ב [סקמ"ח] שבדבר שבדבר שצריך ליבון רק מחמת מיעוט תשמישו, מאחר ואינו אלא חומרא בלבד, בליבון קל סגי, ולכן גם סכינים כאלו שהרגילות לחתוך בהם בשר רותח בתוך התבנית שנאפו בהם שנחשב ככ"ר, אם יש חשש שחתכו בו כמה פעמים עוגה חלבית רותחת או להיפך, ובדרך כלל חותכים אותם כשהם מחוץ לתנור, גם אם לפעמים חותכים אותם כשהם עדיין בתוך התנור שנחשב ע"י האור, אמנם צריך ליבון אבל מספיק ליבון, ובשעה"צ [סקני"א] מבואר שכן הדין בכל דבר שיתקלקל ע"י הליבון, שאפשר ללכת אחרי רוב תשמישו

12. אמנם גם לדעת המחבר שהולכים אחרי רוב תשמישו זה רק כשהמיעוט אינו מצוי, אבל אם המיעוט הוא מצוי אין הולכים אחרי רוב תשמישו, [כמזואל צמז"ז סק"ג] ובפשטות מבואר כן במ"ב [סקני"ד] על מש"כ המחבר [ס"כ] ששולחנות צריכים לערות

קנין הלכה

עליהם רותחים כי לפעמים נשפך עליהם, כתב המ"ב שהמהרי"ל מצריך הגעלה כי לפעמים מניחים עליהם פשטיד"א, ומשמע שאזיל על המחבר ומ"מ חשש למיעוט ואפשר מפני שהוא מצוי.

- אלא שיש לדון האם כשמצוי נכנס לגדר רוב תשמישו וא"כ זה יהיה מדינא, או שבמצוי גם המחבר מחמיר לחשוש, ונפק"מ להמבואר לעיל שאם זה רק חומרא והמיעוט הוא מבליעות שמצריך ליבון, סגי בליבון קל, וכן כשיתקלקל ע"י הליבון אין צריך ליבון, אבל אם נאמר שמחמת המיעוט המצוי נהפך ונכנס הגדרת שם הכלי שצריך מדינא ליבון, לא יועיל לו ליבון קל.

ובשעה"צ [סקקמ"ד] כתב לענין שולחנות שמדינא הרי קי"ל שהולכים אחרי רוב תשמישו, וא"כ אם נימא כמש"כ ששולחנות הוא נחשב מצוי, ולכן גם לדעת המחבר צריך הגעלה, מבואר להדיא בשעה"צ שגם זה אינו מדינא וצ"ע.

13). אלא שלהמבואר לעיל שכל הטעם שהולכים אחר רוב תשמישו זה כי מדינא הפליטות מותרים, א"כ כל מה שגם לדעת הרמ"א זה רק חומרא, זה רק בסכ"ם וכדו' של בב"ח או שאר איסורים, אבל לענין כלים של חמץ להכשירם לפסח, מאחר ודעת הרמ"א שנטל"פ בפסח אסור, ואפילו בדיעבד אוסרים המאכל, נמצא שהפליטות ג"כ אסורים, א"כ לדבריו בזה צריך לחשוש למיעוט תשמישו מדינא [כ"כ נמש"ז ע"ס]

- ולכן כתב הפמ"ג [ע"ס] שכל מש"כ הרמ"א [ס"ו] שכלי שתיה בדיעבד סגי להו בשטיפה, זה רק בכלים אלו שלא מצוי כלל שישתמשו בכלי ראשון כגון כוסות וכדו', ובאינו מצוי מבואר בשעה"צ [סקק"א] שלא חוששים לרוב תשמישו. אבל בשאר כלים לדעת הרמ"א בפסח גם בדיעבד יאסר,

- אבל בשעה"צ [סק"נ] כתב שבאינו ב"י בדיעבד גם בכל הכלים אפשר לסמוך על הרבה פוסקים שמתירים על סמך רוב תשמישו, ואפשר שטעמו מפני שבצירופים מצרף בהרבה מקומות דעת המתירים בנטל"פ בפסח וצ"ע. ואפשר שאפילו כשזה ב"י.

- אבל במגן האלף [מנ"א סק"ו] כתב שטעם ההיתר של רוב תשמישו הוא דכיון שרוב תשמישו הוא בכלי שני תלינן שגם בפסח ישתמש בו רק בכ"ש, ולדבריו לכאורה גם אם ודאי יודע שבמעל"ע האחרון השתמש בו בכ"ר, יכול להגעילו לפי רוב תשמישו, וכן להיפך באופן שידוע ודאי שבפסח מתכוון להשתמש בסכ"ם זה בכלי ראשון כי אין מצקת לפסח, לדעת המגן האלף לא יועיל להתיר להגעילו בכ"ש. אמנם בפשטות הפוסקים לא סברו טעם זה כמבואר לעיל

תשובה לשאלה ג. מבואר בשו"ע שכל הכלים הכשירים כמו הצורה שנבלעו, דכבולעו כך פולטו

1) לכן כשצריכים להכשיר את המטבח לפסח המקומות מתחלקים ומתחלפים לפי צורת הבליעה שבהם, כגון אם יש ארון מעל הגז, מאחר וכל השנה מבשלים בו דיסה, פודינג וכדו', אטריות, של חמץ הרי זה ככיסוי הכלים [שמבואר נס"ד] שמחמת הזיעה של המאכל עולה ונבלע בארון שמעליו, וכשיבשל בפסח יעלה זיעה מהבישולים לאותו מקום ויפליט את בליעות של חמץ שנבלעו מחמת הזיעה ויתחבר עם המאכל ואפילו שזה נ"ט בר נ"ט שנבלע מהמאכל לארון ומהארון חוזר ונבלע בפסח במאכל, וגם כבר עבר זמן מבישולי החמץ והוא נטל"פ, לדעת הרמ"א אפילו בדיעבד בפסח נאסר גם בזה.

[אלא שאם יכסה היטב את תחתית אותם מקומות צניר כסף וכדו' גם אם הניר כסף יקבל את הזיעה של הבישולים שצפספס כל שצין הניר כסף לארון יהיה יצט, אין מה שיפליט את הזיעות של החמץ מהארון, דמכלי לכלי לא עוזרים בליעות ציצט, וכמבואר נמ"צ [סקל"ד] לענין חצובה, אלא שמ"מ לכתחילה לא סומכים על ב' כלים],

וכשרוצה להכשיר את אותו מקום מאחר ונבלע ע"י זיעה מכלי ראשון שהוא תתאה לא יועיל לערות עליו מים רותחים [כמבואר נמ"צ סקפ"א] ואפשר שאם מגיע המים מלמטה כששופך ישר מהכלי יש לדונו כתתאה [לפי חלק מהמחירונים נש"ך סימן ז"צ סקל"ו, מה הגדרת תתאה ואכמ"ל] ואם יעמיד כד חשמלי וכדו' פתוח מתחת לאותו מקום וירתיח בו מים באופן שיעלו בשעת הרתיחה זיעה עד לאותו מקום, אפילו שמבואר בשו"ע שבכל הגעלה כבולעו כך פולטו, אבל להגעיל ע"י זיעה נחלקו הפוסקים אם מהני לדעת הפר"ח [צסימן קכ"א סק"ד] מועיל, ולדעת החו"ד [צסימן ז"צ] לא מהני, ובבית שלמה חילק בין אם הדבר הנאסר הוא מחמת זיעה סגורה כגון מיקרוגל של חמץ שרוצה להכשירו לפסח, או מגיע למקום שיש בו מיקרוגל ואינו יודע מה כשרותו, באופן שכל האיסור יכול להיות ע"י זיעה שיצא מהמאכלים ולא שניתז מהמאכל על גוף המיקרו גל, שבכה"ג מאחר והוא סתום לגמרי מצד אחד הזיעה חמור יותר, ונחשב כמים ממש, ובזה מאידך מהני הגעלה ע"י זיעה, כי נחשב כמים משא"כ מתחת לארון וכדו' שאינו סגור לגמרי כל סיבת האיסור שע"י ומחמת הזיעה הוא רק מפני שבעת הבישול השני הוא מתחבר עם הבליעות שנבלעו תחלה ע"י הזיעה, אבל מאחר ואינו סגור לגמרי אין בכוחו ליפול למטה ורק מתחבר עמו, ובזה הזיעה אינו נחשב כמים להועיל להגעלה. ואם יתיז מים רותחים ישירות מהכד על אותו מקום, יש לדון האם נחשב כעירוי או מאחר והוא מגיע מלמטה אפילו שאינו עומד במקומו אלא

ניתז נחשב כתתאה ועדיף מעירוי

2) הכשרת השיש למרות שעיקר חשש האיסור שלו הוא רק מפני שנבלע בו חמץ ע"י שניתז עליו וכדו', וזה לכל היותר נחשב לעירוי ברוב הפעמים זה גם נפסק הקילוח כי זה רק טיפות, מאחר והרבה פעמים מניחים עליהם ממש גוש חמץ רותח, כפיצה וכדו', וכן מניחים סירים ורתחים והשיש רטוב, אפילו שכל אלו יש להם דין עילאה שמבליע רק כד"ק, מ"מ מבואר במ"ב [סקני"ג] שדפי מוליאות שנותנים עליהם לפעמים חמים לא מהני להו עירוי, לבד, וכן מבואר בהמשך [סקני"ג] לגבי שולחנות, ובטעם הדבר נחלקו ביד יהודה [סימן 57] ביאר שודאי שכל עילאה אין בכוחו להבליע יותר מכד"ק, אבל מאחר שהוא נבלע ע"י גוש אלים הבליעה שלו יותר, ואין בכח העירוי להפליטו, ובפמ"ג [סימן 57] ביאר טעמו דגוש מבליע יותר מכד"ק אפילו בהיותו עילאה,

3) ומ"מ מבואר בשו"ע שיכול לעשות עירוי ולהעביר על גביו אבן מלובנת, ואפילו שבמקום שצריך הגעלה מדינא משום שרוב תשמישו הוא בכ"ר, לא מהני להגעילו ע"י אבן מלובנת בזה שרוב תשמישו הוא ע"י עירוי, מהני אבן מלובנת. [כמבואר במ"ב סקני"א] ומ"מ גם בצורה זו יש להקפיד שלא להגעיל את השיש אלא אחרי שכבר לא השתמשו בו מעל"ע כי אבן מלובנת אינה ממש כהגעלה בכ"ר. [כמבואר במ"ב סקני"א] אלא וגם כשמערה עליו מים רותחים צריך לערות בכיון ההפכי של הכיור כי אחת המשך השיש רטוב מהמים, אבל לא מהכח ראשון של השפיכה אלא נזחל בהמשך וזה כבר לא עירוי שיועיל להגעלה, וכשירתח עוד מים וישפוך שוב, מאחר והוא עדיין נשאר רטוב לא מהני ההגעלה [כמבואר בסימן קכ"א ס"א]

4) ואם גם מכסה את השיש אם באמת לא יהיה כל רטיבות ביניהם הרי זה כב' כלים שבדיעבד אינו אוסר, ולענין האיסור שימוש בב' כלים לכתחילה אפשר שלא יחמירו כ"כ, [ולמרות שזמניאיות תמיד רטוב צנייהם, מ"מ כ"י שפליט נריך שרטיצות תהיה דרגת יס"ב שמוכל להפליט ולהצליע, וצדך כלל אינו כן]

אלא שבמציאות בשיש א"א להעביר אבן מלובנת, או מגהץ רותח וכדו' כי יתפוצץ, וכל שיש חשש שיתפוצץ גם אם רוצה אסור לעשות בכזה אופן לכתחילה לא מועיל לו הגעלה כזו, כי חוששים שמא לא יעשה כראוי, [כמבואר בס"ז, וזמ"ב ס"ז] ולכן גם אם נאמר שבשיש יועיל הגעלה, וגם לא כל שיש יכול להועיל לו הגעלה ורק אם זה עשוי מאבן מועיל לו הגעלה [כמבואר בס"ת] אבל אם זה נעשה מכתישת אבנים כלומר שיש יצוק כגון שיש קיסר כתב ביד יהודה [סימן ס"ט אלוך פ"א] שדינם ככלי חרס שבולע בין הדבקים ולא מועיל לו הגעלה [וכ"כ דרכ"ת קכ"א כ"ה].

5) כיורים, חשש איסורו הוא, מפני שעירו מים רותחים עליו כשיש בו חמץ, או שעירו חמץ רותח רטוב כגון דיסות, ובפסח כשיהיה בו כלי פסח, ע"י העירוי יחזור ויפליט ויבליע בכלים, ואפילו אם אין בכח ערוי להפליט ולהבליע כאחד, [כמבואר ב"ר"ד סימן ק"ה] מ"מ בעירוי הרתח הראשון יפליט בליעות מהכיוור, ובעירוי השני המים יבלעו בסירים ובשאר הכלים של פסח, ואפילו שזה נטל"פ אבל קיי"ל שאסור ולכתחילה מיהת ודאי אסור, וכן כשיכניסו שם סיר רותח עילאה בפסח, ויהיה רטיבות בין הסיר לכיור, יפליט את הבליעות של חמץ מהכיוור ויבליעו בכלי,

6) להכשירו אם הוא כלי חרס לא מהני לו הגעלה, [כמבואר בס"א] ורק בכיורים נירוסטה אפשר להגעיל, אלא שלהגעיל ע"י מים רותחים בלבד לא מהני, כמבואר לענין שולחנות [זמ"ב סקני"ג] שמאחר ולפעמים מניחים שם סירים רותחים לא מהני עירוי בלבד, וכן מאחר ולפעמים רוחצים כלים במים חמים מהברז בשעה שהבוליער דולק, אפשר שנחשב כעירוי מדבר שעומד על האש ממש, ולא יועיל לו הגעלה מאינו אצל האש, וכל העצה היא ע"י אבן מלובנת כמבואר במ"ב שם שאפילו שאין דינה ככלי ראשון, ממש לענין זה מועיל. או שיניח כיור אחר בתוכו, שאז יחשב כב' כלים, וגם אם יהיה רטיבות ביניהם גם כשיכניסו בכיור סיר רותח וכדו', לא יהיה בכוחו להרתח את המים שבין הכיורחים שיוכל להפליט מהכיוור הרגיל לתוך הכיור שהכניס.

7) תנורים מבואר בשו"ע שכל שתשמישו ע"י האש צריך ליבון חמור עד שניצוצות ניתזים ממנו, ומאחר והרבה פעמים בשעת האפיה ניתז, או נשפך, בתוך התנור דברים בעין נחשב ע"י האור, ולהכשיר באופן זה א"א, מאחר וזה יתקלקל, - וגם מבואר [בס"ב] שכל שנבלע ע"י האור צריך שיהיה הסיקו מבפנים וכאן הסיקו מבחוץ, - וגם אין כל מציאות שבחום של התנור שלנו יגיע לניצוצות, ואפילו שהבליעות עצמם שנעשו ע"י האור לא היו בדרגת ניצוצות, מ"מ כל שתשמישו ע"י האור מאחר וליבון אינו מפליט אלא שורף לגבי להכשירו צריך לשרוף הבליעות, וזה אינו נמדד לפי הדרגת חום שבו הוא נבלע, אלא אחרי שכבר הוגדר כע"י האור צריך ליבון חמור של ניצוצות, דליבון קל אינו שורף אלא פולט. [כמבואר בס"ד, ובסקט"ו, וזמ"ב סקס"ה, וכן פירש זאש"א סק"ל, וזמ"ב ס"ז סימן מנ"ב סק"ד]

8) ואפילו שעיקר האפיה בתנור הוא בתוך תבניות ולא בתוך האש עצמו, נמצא שרוב איסורו הוא רק בגלל הזיעה שנבלעת ולזה אפילו שהוא נהיה ע"י האפיה שאצל האש אין לו דין אש ובהגעלה סגי, וכל שסגי בהגעלה כשא"א להגעילו מספיק להכשירו ע"י

ליבון קל, ואפילו לדעת הרמ"א שחוששים למיעוט שימוש כל שהסיבה שצריך ליבון הוא מחמת מיעוט תשמישו מבואר במ"ב [סקמ"ח] שבליבון קל סגי, לכן אם ידליק את התנור על החום הגבוה ביותר לזמן ממושך יש לדון מגיע למצב ודרגה של ליבון קל, אבל אם הרגילות שגולש א"כ מה שגולש זה כבר ע"י האור, וסתם להדליק בחוזק הגדול לא יועיל וכמבואר לעיל.

9) וכן לענין פלטה חשמלית מאחר ולפעמים גולש עליו בעין והוא אש ממש הגעלה לא מועילה לו, וכן הבלעך שמניחים בשבת, אלא שאפשר שדומה לחצובה, שמבואר במ"ב [סקל"ד] שדי בליבון קל, אבל מאידך אפשר שחמור מחצובה שבחצובה אחד מהטעמים שדי בליבון קל דמאחר והוא עומד אצל האש הבליעה נשרפת, [כמנז"ל נמ"ז ס"ג] ובמציאות בבבלעך ופלטה האש אינה כ"כ חזקה לשרוף, וא"כ יצטרכו ליבון חמור, דאפילו שניקו אותו לגמרי מהבעין אבל הבליעות שבו לא נשרפו, ואפילו שכך הבליעות נעשו רק בדרגה וצורה כזואינו מועיל לו רק ליבון חמור וכדלעיל,

10) החצובות שעליהם מניחים את הסירים מבואר ברמ"א שצריכים הגעלה מפני שחוששים שלפעמים גולש ונבלע בחצובות, ומ"מ מבואר במ"ב [סקל"ד] שסגי בליבון קל, מפני שב' כלים אין בליעה מזו לזו וגם נשרף כשמגיע לשם ורק משום חומרו של חמץ החמירו בו לכתחילה, נמצא לדבריו שלהעמיד סיר חלבי ע"ג חצובה באותו מקום שבישלו בשרי ואפילו באופן שברור לו או שרגיל לגולש מותר אפילו לכתחילה, ואפילו שלענין ב' כלים מבואר [צ"ור"ד סימן ז"ג] שלכתחילה מחמירים שלא להניח אחד ע"ג השניה,

11) ויש לעיין האם הטעם שנשרף בפני עצמו הוא טעם מספיק להתיר לענין בדיעבד, כגון שהעמידו סיר בשרי וידוע שגולש, ותוך מע"ע בישלו באותו מקום סיר עם פודינג וכדו' וידוע שגולש או שהיה ממש רטוב ביניהם, [לדעות שצנע"ט צ"שול ע"מנו אינו נחשב לנ"ט צ"נ"ט] האם יאסר בכה"ג הפודינג כי מכלי כלכי כשרטוב ביניהם הבליעות עוברים, או שהטעם שאפשר לתלות שנשרף גם מספיק להתיר. וכן אם הניח בשר לצלות ע"ג החצובות שעליהם בישל חלבי שגולש, האם יאסר,

ובחכמ"א [כלל ע"ד ס"ד] כתב לכתחילה להגעיל גם את החצובה מחלב לבשר כלומר שחשש גם בחצובה לדין ב' קדירות לכתחילה. וביותר מבואר להדיא ברע"א [סק"ז] שאם הניחו מאכל בעין ע"ג החצובה אוסר אפילו בדיעבד כלומר שלא סומכים על ההיתר של נשרף אפילו בדיעבד רק לענין ב' כלים, כלומר שאם הניח לצלות בשר ע"ג חצובה שגולש עליה חלבי [צ"י] יאסר בדיעבד, וכן לדבריו לכתחילה ודאי אסור אפילו שבמע"ע האחרון לא השתמש בו לחלבי ולא גלש, כדן כל כלי חלבי אינו ב"י.

ומ"מ לענין לכתחילה כשרוצה להשתמש באותו מקום אח"כ בחלבי, ודאי שמספיק שידליק את האש קצת זמן דמאחר וזה בליעות של היתר בליבון קל סגי.

12) קנקן חשמלי וכן דוד של שבת, במשך השנה גם ניתז עליו ממאכלים של חמץ, ומבואר במ"ב [סקס"ט] שצריך לחשוש לזה, לפעמים מניחים עליו פיתות וכדו' להפשיר, להגעיל פלסטיק דנו הפוסקים האם הוא מוגדר ככלי חרס שלא מועיל הגעלה, ולכן ודאי שצריך להחמיר לא להשתמש בו, והדוד של מים של שבת אפילו שגם צריך לחשוש לזה שבמשך השנה ניתז עליו ממאכלים של חמץ, מ"מ כשהוא ממתכת מהני לו הגעלה, אלא שיש לדון באלו שמניחים לפעמים, או רגילים להניח חלות ע"ג הדוד לחמם, שאפשר שלפחות הכיסוי יחשב כבליעות שע"י האור שצריך הגעלה ולא ליבון, וכמבואר לענין כיסוי החררה [צ"ט"ו וצ"מ"ז סקפ"ה] וצ"ע

תשובה לשאלה ד. 1). קיי"ל שבליעות שנעשו ע"י האש צריך ליבון ולא מועיל הגעלה. [כמנז"ל נמ"ז ס"ג, סט"ו, ועוד] ולכן אם צלו בשר או כבד וכדו', ונתברר שאינו כשר, צריך ללבן היטב את הרשת שעליו צלו, וכן מי שמוצא מתקן מנגל בדרך ואינו יודע איזה בשר צלו עליו לא מועיל להגעיל את המתקן אלא צריך ללבנו.

2). אמנם כל זה אם המאכל היה איסור, וכנ"ל, אבל אם המאכל היה היתר אלא רוצה להכשירו, וכגון אם צלו בשר ע"ג שפוד, ורוצה עכשיו לצלות עליו תפ"א וכדו' לאכול עם גבינה וכדו', או שאפה בשר בתבנית, ורוצה עכשיו לאפות בו עוגה פרוה, שמבואר [צ"א"א צוטש"ט] שרק להגעיל מחלבי לבשרי אסור, אבל מחלבי לפרוה מותר, או אפילו אם רוצה לאפות בו בשרי והוא שעת הדחק שאין לו כלי אחר ונחוץ לו מאוד שכתב בפמ"ג [א"ש"א ת"ז סק"ג] שיותר, אפילו שהבליעות כאן נעשו ע"י האש, מ"מ לדעת הרע"א, [סימן קכ"א על הש"ך סק"ת] ביאור הגר"א, [ש"ס סק"ט] ועוד [כהנ"ק"כ צ"ור"ד סימן ז"ג] שבהתירא בלע גם דבר שע"י האור לא צריך ליבון ומהני הגעלה.

והטעם שמהני הגעלה, דנהי דההגעלה אינו מפליטה את כל הממשות שנבלע ע"י ומחמת האור, אבל אחרי ההגעלה נשאר רק בליעה קלושה מאוד, וכדי שיחול עליו איסור צריך יותר ממשות מסוימת, ורק אם לפני שהגעיל כבר נבלע בו מהמין ההפכי, כלומר אם אחרי שאפו בשר בתבנית, אפו בה בטעות עוגה חלבית, ומשחו אותה עם חמאה, אחרי שהתבנית כבר נאסרה מבליעות של

קנין הלכה

בב"ח, לא מהני הגעלה אלא ליבון. [חזו"א לו"ס סימן כ"א סק"ג] וכעין מה שביארו האחרונים החילוק בין נ"ט בר נ"ט דהתירא שכבר אין יכול לחול עליו איסור, ונ"ט בר נ"ט דאיסורא שאחרי שכבר חל עליו איסור אינו פוקע.

אבל לדעת הש"ך גם בהתירא בלע, כל שנבלע ע"י האור לא מועיל לו הגעלה אלא ליבון, כלומר שגם אם רק בשר בתבנית א"א להגעילה אלא ללבנה.

3. אלא שבחזו"א מבואר שמצריכים ליבון רק אם היה הבליעות של ב' המינים הוא ע"י האש, כלומר גם הבשר וגם החלב שאחריו, אבל אם רק הבשר היה על האש, והחלב שאחריו לא היה על האש, כגון שאפו עוגה שרק מעורב בה חלב, שבכה"ג לכו"ע אינו נחשב שהחלב נבלע ע"י האור וכדלהלן, בהגעלה סגי.

4. אבל בפמ"ג [תס"א אש"א סק"א] מבואר שאפילו אם השני היה ע"י בישול, כלומר שתבנית שאפו בה בשר ואח"כ אפו בה עוגה שרק מעורב בה חלב, שמצד החלב אינו נחשב ע"י האור, מ"מ צריך ליבון כי בשעה שנתערב החלב בתוך הבשר נהיה כל הבשר כולו איסור, ואפילו אם נימא שבאמת אפשר אח"כ ע"י ההגעלה להפליט כל החלב אבל על כל הבשר שנבלע בדרגת אור חל כבר שם איסור ולא מהני ליה הגעלה..

5. אמנם בגר"ז [סימן תנ"א סק"ג קוני"א] נראה שאפילו שתייהם אש אבל בזה אחר זה, כלומר אם אפו בשר בתבנית ואח"כ אפו בה עוגה שמשוחה עם חמאה ששתייהם ע"י האור ממש, מאחר וכל אחד כשלעצמו הוא היתר הבליעות של שתייהם הם קלושים ובהגעלה סגי. וכבר הקשו עליו האחרונים [מהרש"ס מ"צ סימן מ"ג, ועוד] דודאי כל שעדיין לא הגעילו כל ממשותו קיים, וכשנבלע אח"כ גם החלב באותו דרגה, חל עליו שם איסור ובדרגה שע"י האור. ורק אם כבר הגעילו נשאר קלישות שלא חל עליו.

6. אבל אם הבליעות כבר אינו ב"י, כלומר טיגנו חביתה עם חמאה במחבת שלפני מעל"ע טיגנו בה בשר, החת"ס כתב [הוצא צפ"ת סימן קכ"א סק"ז] שמדינא נחשב להתירא בלע, אלא שמ"מ מחמיר לכל היותר להגעילו ג"פ. [ויש לעיין להראשונים שלעולם צמון הכלי הוא עדיין מושגת וכל המיסרון הוא כי אינו מטעים אלא פוגם א"כ צפנים עכשו קיבלו שתייהם כולו איסורא שע"י האש ורק כשיצא לכלי אחרי הגעלה יוצא רק הטעם השני והראשון כבר פגום ולהדיא תלוי שמתלוקת של נפרד]

7. ולענין מחבת נחלקו הראשונים האם בליעות שנעשו ע"י מחבת נחשב לענין זה ע"י האש, או לא.

8. יסוד המחלוקת הוא דיש אומרים שמאחר ובמחבת יש רק קצת שמן והרבה פעמים הוא מתייבש, לכן נחשב ע"י האור, וע"ז חולק הרא"ש שאינו נחשב ע"י האור דגם מה שמתייבש אינו מחשיבו עדיין כתשמישו ע"י האור, דאל"כ גם כל סיר שבישלו בו מאכל ובמשך הבישול נתייבש כגון מי שבטעות בישל בסיר בשרי אטריות עם גבינה וכדו', ובמשך הבישול נתייבש המים יחשב ע"י האור ולא יועיל הגעלה.

9. והטעם שבבישול באופן זה וכן במחבת אינו נחשב ע"י האור, כי באמת אינו מתייבש אלא רק נספג בתוך המאכל אבל עדיין אינו יבש באמת. וכ"כ הגר"ז [סימן תנ"א סל"ז] כי לחלוחית יש במשקה בתוכו ורק נתייבש בדופני הקדירה. ובתוספת ביאור כתב החזו"א שמקושר עם כל מה שבלוע בתוך המאכל שהוא לח ומבליע לחותו בהיבש בתמידות.

10. להלכה, דעת המחבר [צסימן קכ"א ס"ד] שמחבת של עכו"ם לא מועיל הגעלה, מאידך בהלכות פסח כתב [צסימן תנ"א ס"א] שמועיל הגעלה.

11. בביאור הגר"א [צסימן קכ"א, וסימן תנ"א] כתב שדעת המחבר הוא שמחבת אינו נחשב ע"י האש, ורק מחמיר לחוש לו כע"י האור, ולכן מצרף בפסח לדעות שחמץ לפני פסח נחשב שהתירא בלע. ובחכמ"א [כלל ע"ד ס"ז] כתב שבהפס"מ אפשר להקל במחבת, ובביאור הלכה [ד"ה מותרת] כתב שכן העיקר להלכה

12. אלא שמאחר שהטעם שמהני הגעלה הוא [כמש"כ הרא"ש] שבאמת יש לחלוחית, אלא שנכנס לדופני המאכל, א"כ במחבת טפלון שמטגנים בו בלי כל משקה ודאי שלא מועיל הגעלה.

13. וביותר שלא רק טפלון אלא מבואר במ"ב [סקס"ג מהרצ"ה אחרונים] שאפילו שומן שמושחים, כלומר חלוק חביתה שמיניחים בה שמן שזה נכלל בגרדי מחבת, לבין תבנית שלפני האפיה רק מורחים בה קצת שמן וכדו' שזה נקרא יבש, וגם אין סברת נספג במאכל. וכך כתב במ"ב להלכה ששומן שמשחו לא מהני הגעלה, אבל שמן במחבת וכדו' מועיל, - והגדר אימתי נחשב שמושחים ואימתי אינו נכלל אלא כשומן שמושחים שלכו"ע נחשב כע"י האור, מבואר בגר"ז שכתב שאין העיסה רוחשת..

14. אלא שיש חולקים שהעיקר זה מה שרואה פני האש עצמו כגון שפוד מנגל וכדו' וא"כ לדידן כל מחבת מותר.

קנין הלכה

15. עוד נחלקו ביסוד וגדר דין שע"י האור שלא מהני הגעלה וצריך ליבון, האם כל היסוד של מחבת הוא רק מפני שזה ללא אמצעי, כלומר כאשר מטגן חביתה עם חמאה החמאה עצמה ישר נוגעת במחבת, וכן כשמטגן שומן של איסור, וכדו' - ולפי"ז דבר איסור עצמו אפילו שנתבשל כגון יין שמן של שמיטה, אפילו שזה ממש בישול מ"מ אינו ע"י אמצעי והגעלה שע"י מים אין בכוחם להוציא אלא ליבון,

ולפי"ז אם טיגנו חביתה עם חמאה במחבת בשרי, לכו"ע לא יועיל הגעלה, ורק להיפך אם טיגנו במחבת חלבי שניצל בשרי עם שמן שנוי במחלוקת,

16. דעת הש"ך [סק"ח] שכל שהוא בלי רוטב לא מהני לו הגעלה, כלומר שאם בישלו חלב, ואח"כ בישלו שומן של בשר, נחשב ע"י האור וצריך ליבון - וביותר שאפילו בדוגמא שזה התירא בלע לא מועיל לו הגעלה, כלומר שלדעת הש"ך אם טיגנו שניצל בשרי במחבת חדש א"א להפוך אותו ע"י הגעלה להיות פרוה,

17. וכ"כ ברע"א [על הש"ך הנ"ל] שהכל תלוי באמצעי, ולפי"ז אם בישל חלב בסיר שהתיכו בו תחלה שומן וכדו' לא מהני הגעלה, כי גם השומן וגם החלב נבלעו שלא ע"י אמצעי, וזה גם איסורא בלע, אלא שהרע"א חולק על הש"ך ומחלק בין בשר או חלב באופן שזה עדיין התירא בלע, שמהני כשצריך להפוך משימוש של מין אחד לשני אפילו אם הבליעות נעשו מבלי אמצעי, כלומר סיר שבישלו בו חלב באופנים שיותר להפוך אותו לבשרי, או פרוה, מועיל לו הגעלה, אבל חמץ בפסח, גם אם בישלו חמץ כגון מאכל שהוא עצמו חמץ וללא אמצעי, שבזה לא מועיל לו הגעלה, מפני שחמץ שמו עליו ורק האיסור צריך לחול עליו. [ואפשר עוד שהציאור הוא שגם כשה"ג נשאר בליעות קלושות עדיין, ומשהו צמח נשאר איסור].

18. אבל בפמ"ג [תנ"א משצ"ז סקט"ז, הציאו הרע"א הנ"ל וחולק עליו] כתב, שאמנם בש"ך מבואר שכל הגדר שע"י האור תלוי רק אם נבלע ע"י אמצעי או לא, כלומר שאם בישלו חלב נחשב בליעה ע"י האור, מ"מ להלכה מסיק דלא כהש"ך שכל שהוא בישול, כגון שבישלו חלב אפילו שהוא בלי אמצעי לאו כלום, כי מאחר וזה נבלע רק בצורה ובכח של בישול יש לכח בישול של מים להפליטו

19. וכן בחזו"א [או"ח סימן קי"ט סקי"ט] כתב שבכל הראשונים מבואר כהפמ"ג, שאינו תלוי כלל אם האיסור נבלע ע"י אמצעי או לא, אלא תלוי רק באם נבלע ע"י בישול או ע"י האור ממש, ועוד כתב בחזו"א שהעיקר כדעת הגר"א לחלק שהמחבר מדינא סובר במחבת כהרא"ש שאינו נחשב כע"י האור, ורק מחמת חומרא כתב שצריך ליבון, ולכן בחמץ מצרף את השיטות שנחשב להתירא בלע שמועיל לו הגעלה, עוד כתב בחזו"א שגם שומן, וחמאה נחשב לענין זה כבישול ולא כע"י האור

לפי"ז כל מקום שיש ספק במחבת כגון מסתפק אם היה דם בחביתה שטיגן או לא, או שטיגן חביתה במחבת בשרי ונתעורר לו ספק אולי לא שם שמן אלא חמאה, מאחר וגם כשהוא בלי אמצעי אינו נחשב ע"י האור, ומחבת הוא רק מחומרא נחשב כע"י האור, מספק יועיל לו הגעלה.

20. גדולה מזו מבואר בשע"ת [סימן תנ"א סקכ"ז] שסיר שבישלו בו מרק וכדו' וכיבו את האש ורוקנו אותו מהמאכל, וניתז עליו איסור בעוד הסיר רותח ממש, אבל כבר אינו על האש, מאחר ולפני כן בישלו בו מרק, דופני הקדירה עדיין מלאים בבליעות של רוטב, ולכן מה שמכניסים לתוכו, אינו נחשב שמתבשל ע"י האש, אלא ע"י אמצעי, וסגי בהגעלה, ונפק"מ אם בישלו מרק עם ירקות של שביעית, או קומפוט של פירות של ערלה, ושפכו את המים ונשאר רק הפירות, הירקות, לפחות באופן שכבר כיבו את האש אפילו שהסיר עדיין רותח, אינו נחשב ע"י האור וסגי בהגעלה.

אבל כשמכניסים בשר לתוך מחבת חלבי כתב בפמ"ג [אש"א תנ"א סק"י] אפילו שהבשר הגושי כשמתחיל להרתיח מוציא רוטב, מ"מ דרגה זו נחשבת ע"י האור, ולא אמרינן כמש"כ הרא"ש שמחובר עם לחלוחית המאכל שבתוכו, כי מיד שמתחיל להרתיח הנוגע במחבת הוא עדיין יבש ממש.

21. ומ"מ נסתפק בפמ"ג [צסימן ע"ו שפ"ד סקכ"ג] האם זה שגם כשאינו ע"י אמצעי אם נתבשל מועיל לו הגעלה, כלומר בישול יין, שמן, של ערלה, שביעית וכדו', מועיל לו הגעלה זה רק כשיש כמות, אבל אם ניתז רק טיפות חלב ע"ג מחבת בשרי רותח, או סיר רותח שניתז עליו מבחוץ טיפות משמן של תרומה שביעית וכדו', שמא מאחר וזה רק טיפות אין לו כח יפלט ע"י בישול ונחשב ע"י האור,

ומ"מ מבואר בפמ"ג הנ"ל שזה רק אם הכלי רותח, כלומר שאם ניתז חלב רותח ע"ג מחבת קר ודאי שאין בכוחו ליחשב כע"י האור, גדולה מזו מסתפק בשע"ת [סימן תנ"א סקכ"ז] אם מחבת שהיה רותח על האש וכיבו את האש, ורק אח"כ הכניסו בו איסור, כלומר מחבת חלבי ב"י רותח אלא שכבר כיבו את האש והכניסו לתוכו שניצל בשרי, אפילו שהמחבת עדיין רותח ממש אפשר

קנין הלכה

שכבר אינו נחשב על האש.

23. ובפמ"ג [סימן מ"א משנ"ז סק"ה] כתב שאם כבר הסירו מהאש אפילו שהוא עדיין בכ"ר כבר אינו נחשב כע"י האור, וסגי בהגעלה. ולכן כל הדין שסכין נחשב ע"י האור שצריך הגעלה, כלומר שאם חתכו עם סכין חלבי בשר רותח שצריך ליבון ולא הגעלה, [כמנואלר צסימן קכ"א ס"ז] זה רק אם חתכו אותו בתבנית שעדיין בתוך התנור או שחתכו שניצל בשרי שמטוגן בטעות במחבת חלבי ב"י, אם חתכו אותו, או תחבו את הסכין בתוכו להפכו וכדו' כשהוא עדיין בתוך המחבת דלוק, הסכין צריך ליבון אבל אם חתכו אותו רק אחרי שכבר כיבו את המחבת, אפילו שהוא עדיין בתוך המחבת הרוחת להכשיר הסכין מספיק הגעלה

נמצינו למדים: 1. טפלון בשרי ב"י וטיגנו עם קצת חמאה לכו"ע לא מהני הגעלה. 2. טיגנו בלינטשעס חלבי עם חמאה מחמירים שלא מהני הגעלה, ובספיקות מקילים. 3. תבנית שרק מושחים ואפו עוגה חלבית ממש כלומר שנגמר החלב ואח"כ אפו בשר לכו"ע לא מהני הגעלה. 4. להיפך והחלב רק היה מעורב רק הפמ"ג מחמיר שלא מהני 5. אינו ב"י החת"ס מקיל בג"פ. 6. ביטלו אטריות וכדו' עם גבינה וכדו' בסיר בשרי ונגמר המים לכו"ע מהני הגעלה. 7. רק חלבי או רק בשרי להפוך בכל האופנים מועיל הגעלה. [דל"א כהש"ך] 8. ביטלו יין שמן איסור וכדו' לדעת הרבה דלא כהש"ך ומהני הגעלה. וכן סיר בשרי שביטלו בו חלב [ויומר קיל כשהר"שון צניטולן] 9. אם המחבת היה רותח ע"ג האש וניתז עליו טיפות חלב וכדו' ספק בפמ"ג. 10. ואם הניחו בו חמאה וכדו' לא מהני הגעלה. 11. אבל אם כבר אינו ע"ג האש, וכ"ש רק החמאה וכדו' רותח נגעה במחבת מהני הגעלה [ע"י עירוי] 12. ביצה עם דם מאחר וזה ספיקות מהני הגעלה. 13. שניצל בשרי שטוגן במחבת חלבי ב"י וחתכו אותו כשהמחבת עדיין תחת האש ממש, צריך ליבון, ואם כבר כיבו את האש מספיק הגעלה.

תשובה לשאלה. נחלקו הראשונים האם בכלי מתכות אמרינן חם מקצתו חם כולו, וכן נחלקו לענין מה נאמר שאמרינן חם כולו, ולענין מה לא נאמר.

1. באופן שהכניס חלק ממצקת חלבית לקדירה בשרית, האם מחמת שחם כולו עובר ומתפשט הבליעה בכל הכף ונאסר כולו, או רק חלק הכף שבפנים נאסר.

2. והאם תלוי אם במציאות החלק החיצוני חם, שרק בכה"ג ולגבי זה אפילו שבלא רוטב בליעות אינם מתפשטות, מאחר וחם כולו מתפשט בכלו מדין חם מקצתו חם כולו, אבל אם החלק החיצוני הוא עדיין קר והוציאו מיד, גם בכלי מתכות לא נבלע כלל, או שלהיפך מדין חם מקצתו חם כולו אפילו שבפועל החלק החיצוני אינו חם מתפשט הבליעה בכלו, אבל אם בפועל כל המצקת חם אפילו במצקת מעץ וכדו' שלא אמרינן חם מקצתו חם כולו, הבליעות מתפשטים בכלו.

3. וכן יש אומרים שגם אם חם כולו אין בכח הבליעות להתפשט בכלו, ורק אם נגע איסור בצד השני כלומר מצקת בשרית שחלק ממנה נמצא בתוך המרק, והמצקת כולה רותחת, ונגעו בפועל בצד השני עם גבינה וכדו', וכן מחבת בשרי רותח שנגעו בטעות בידית עם בפיצה, גבינה וכדו', מאחר וחם כולו הגבינה נבלעת במקומה, אבל לא שיש לבליעות כח לעלות למקומה.

4. וכן נחלקו לענין הגעלה וליבון, גם כשאמרינן חם מקצתו חם כולו, כלומר כשהכניסו מצקת חלבית לסיר בשרי באופנים שכולה נאסרת, כשרוצה להגעילה האם צריך להגעיל את כולה, או מספיק להכניס רק את החלק שהיה תחלה בתוך המרק.

6. וכן האם יש חילוק בין אם זה נאסר ע"י מרק וכדו' שצריך רק הגעלה, אבל בדבר שצריך ליבון כגון תחב מזלג חלבי תוך שניצל בשרי בשעה שמטוגן על האש, או חתך עם סכין חלבי בשר רותח בתוך התבנית בתנור, שצריך ליבון, האם יועיל ללבן את החלק שחתך איתו ויועיל הגעלה זו לכל הסכין או לא

7. להלכה לדעת ה"ט"ז [סימן קכ"א סק"ז] והגר"א [מנ"א סק"מ] דעת המחבר שחם מקצתו מבליע בכלו, אבל אם הגעיל רק את אותו מקצת, לא עלה הגעלה לחלק השני, ולכן אם אח"כ הכניס את כל המצקת לסיר אחר, נאסר.

ולדעת הרמ"א אם נבלע רק בחלק מהמצקת אמנם נבלע בכלו, ולכן אם לפני שהגעיל את המצקת הכניס את כולה למאכל אחר ולא היה ס' כנגד כולו יאסר, מ"מ לענין ההגעלה עצמה מועיל ויכול ליפלט גם ע"י הגעלה של אותו מקום שהכניס בלבד.

ולא רק בהגעלה אלא גם בליבון כלומר אם הכניס קצה מזלג בשרי בתוך פיצה חלבית שבתוך התנור, אמנם נאסר כל המזלג, אבל אם יגעיל את מקצתו יוכשר כולו. ולדעת ה"ט"ז קיי"ל להלכה כהמחבר כלומר שאם הגעיל רק את אותו מקצת שהכניס לתוך הסיר

לא עלתה לו הגעלה. אלא שמ"מ מבואר בט"ז שאם זה ארוך מאוד אינו נבלע בכולו, ולא צריך להכשיר את כולו,

אלא שמאחר ומקורו הוא הרשב"א באופן שזה התירא בלע, כגון אם הכניס חלק ממצקת פרוה בטעות לתוך מרק בשרי, לדעת הסוברים שמותר להגעיל מבשרי לפרוה, גם לדעת הט"ז [וכן לדעת הש"ך זדעמ המסנר וכדלהלן] אינו צריך להגעיל את כולו, כי במקום שהתירא בלע גם לדעת הרשב"א מועיל הגעלת מקצתו להפליט מכולו

8) לדעת הש"ך [קכ"א סקי"ז] אמנם דעת המחבר שאם תחבו מקצתו של המצקת בקדירה, הבליעות נבלעים ומתפשטים בכולו, ונאסר כולו, ולכן אם יכניס אח"כ את הצד ההפכי לתוך סיר או יכניס את כל המצקת לתוך סיר מרק שיש בו ס' רק כנגד אותו מקצת שהכניס תחלה לתוך הסיר הבשרי, אבל לא יהיה בו ס' כנגד כל המצקת יאסר, אפילו שלכתחילה צריך להכשיר את כל המצקת [כמזכיר נסימן מנ"א ס"ז] אבל בדיעבד אם הגעיל רק את אותו מקצת שתחב בסיר, כולו מותר.

והרמ"א חולק על המחבר [כמזכיר נש"ך סקט"ו, זכאר הגולה, וציאור הגר"א] שבבישול דיינו אם הכניסו מקצת ממצקת חלבי לתוך מרק בשרי בכלל לא נאסר כולו, אבל בדבר הצריך ליבון, כגון מרדה של מצות שכשהיה בתנור נתפס פיתה או בצק מחומץ בצידו השני, -או סכין חלבי שחתכו רק עם מקצתו בשר, אם ליבן רק את אותו חלק שהיה בתנור, או רק את אותו מקום בסכין שחתך איתו את הבשר, והכניס את החלק השני לתוך התנור, או חתך עם הסכין מאכל אחר רותח, המאכל נאסר. כי ליבון בכוחו רק לשרוף ולא להפליט.

9) ומ"מ גם לדעת הט"ז בדעת הרמ"א שכשהכניס מקצתו באמת מתפשט בכולו, אלא שמ"מ מהני הגעלה במקצת שנתחב שיפליט גם ממה שבחוץ, זה רק ביחס לאותו חלק שהיה בשעת הבליעה בחוץ, אבל אם הכניס את כל המצקת החלבית לתוך הסיר הבשרי, ונאסרה כולה, אם יגעיל אח"כ רק חלק מהמצקת לכו"ע לא יועיל הגעלה זו לחלק שמחוץ למי ההגעלה, להפליט את מה שנבלע בה במציאות [כמזכיר זאש"א מנ"א כ"ד]

10) אבל דעת הש"ך עצמו [סקי"ז-י"ח] שלהלכה בדבר שצריך רק הגעלה כגון אם הכניס רק את מקצת המצקת החלבית לתוך סיר בשרי, אמנם לכתחילה צריך להגעיל כולה, אבל בדיעבד אין המקצת השני נאסר כלל, ולא רק לענין שאם הגעילו רק את אותו מקצת שהכניסו לתוך הסיר שמועיל להתיר את כולו, אלא גם אם לא הגעילו בכלל את המצקת, ותחבו אח"כ רק את החלק השני לתוך סיר אחר, המאכל מותר, ומ"מ אם נגע בצד השני איסור, כלומר אם הכניס מצקת בשרית לתוך סיר עם מרק בשרי, ונגע עם גבינה בחלק העליון, אמרינן שמדין חם מקצתו חם כולו נחשב החלק העליון כחם ובולע ממה שנגע בו ונאסר.

11) אמנם בכלי שתשימו ע"י האור, כגון סכין חלבי שחתכו במקצתו בשר רותח, לא מיבעיא אם לא ליבנו אותו כלל, ואח"כ חתכו או תחבו את החלק השני לתוך מאכל רותח שנאסר, אלא אפילו אם רק ליבנו את אותו חלק שחתכו איתו ולא את החלק השני, וחתכו אח"כ בכולו, נאסר המאכל.

ייתירה מזו מבואר במשב"ז [סימן ז"ד סק"א] שלענין זה נחשב ע"י האור כל שעומד ע"ג האש, כלומר שגם סיר חלבי שהכניסו בו לבשל קצת מרק חלבי, גם אם הסיר לא היה מכוסה, מ"מ נחשב שכל הסיר ע"ג האור וגם לדעת הש"ך יאסר כל הסיר גם החלק העליון של הסיר

ומ"מ אם נגע איסור בחלק העליון, כלומר הכניס מצקת בשרית בסיר בשרי, או פרוה, ונגע בחלק העליון של המצקת עם גבינה, במקומו כן נבלע, מדין חם מקצתו חם כולו.

12) אמנם מבואר ברע"א [סימן מנ"א סקי"א], ובפמ"ג [סימן ז"ד משב"ז סק"א, ושפ"ד שס סק"ג], ובחור"ד [סימן ז"ז סקט"ו], שגם לדעת הש"ך שאינו מבליע בכולו, זה רק במקום שזה מדין חם מקצתו חם כולו, כלומר שבאמת המצקת עדיין לא נתחממה כולה, אבל אם כבר נתחממה כל המצקת, אינו מצד חם מקצתו, ולמרות שהחלק העליון אינו בתוך הרוטב מתפשטות הבליעות לכולו.

ולכן גם לדעת הש"ך אם הכניס חלק ממצקת חלבית לתוך סיר בשרי, אם נתחממה כל המצקת, נאסר כולו.

13) ולדבריהם שהש"ך מיירי רק באופן שהצד השני קר, ובזה לדעת הש"ך שאינו מתפשט בכולו, ומ"מ כתב הש"ך שאם נגע האיסור בצד השני בעצמו, במקומה כן נבלע ונאסר, כלומר שאם תחב מצקת בשרית לתוך סיר בשרי, ונגע עם גבינה וכדו' בצד העליון של המצקת, הגבינה נבלעה, א"כ גם אם עדיין לא הספיק החלק החיצוני להתחמם, במקומו נבלע ונאסר, כי רק על אופן זה דיבר הש"ך, אבל בדגול מרבבה [סימן ס"ט הגה על הש"ך סקס"ד] כתב שאין חילוק בין אם במציאות חם כולו או שאינו חם כולו.

14) אבל המג"א [סימן מנ"א סקכ"ד] כתב שבין בדבר שצריך הגעלה בין בדבר שצריך ליבון, לענין הבליעה אמרינן חם מקצתו חם כולו, כלומר שהבליעות מתפשטים בכל המצקת והסכין גם בחלק שלא הכניס לתוכו, אבל לענין להפליט כלומר אם הגעיל רק את

קנין הלכה

החלק של המצקת שהכניס לתוך המרק הבשרי, או ליבן רק את החלק של הסכין שאיתו חתך את הבשר, לא מועיל הגעלה זו להפליט גם מהחלק שמחוץ למי ההגעלה, ולכן אם חזר אח"כ והכניס את המצקת לתוך סיר אחר, אם הכניס רק כנגד אותו מקום שכבר הגעיל תחלה, המאכל מותר, אבל אם הכניס את כל המצקת, וכן אם חתך אח"כ עם כל הסכין, המאכל נאסר.

15) להלכה דעת החק יעקב, ביאור הגר"א [מנ"א סקמ"א], גר"ז, וכן נקט במ"ב [סקע"ו] שבמתכת אמנם נבלע בכולו, דלא כהש"ך, אבל בדיעבד מועיל לו הגעלת מקצתו, כלומר אם הכשיר רק אותו מקום שתחת תחלה לסיר עלתה לו הגעלה.

16) אמנם גדר הבדיעבד אינו שאם כבר הגעיל, דאם רק הגעיל חלק הפנימי של המצקת, ועדיין לא השתמש בו במאכל, גם אם זה שבת ואין לו מצקת אחרת, או שזה בשמחה ואין לו אפשרות עכשיו להגעיל את כולו, מבואר במ"ב [סק"ע] שאסור לו להשתמש במצקת, או במחבת זה שלא הגעיל את הידית שלו, ורק אם כבר השתמש באותו מצקת או מחבת במאכל, נחשב בדיעבד שהמאכל אינו נאסר.

ובחכמ"א [כלל ע"ד י"א] כתב שאם השתמש באותו צד שלא תחב בפנים ולא הגעל אותו, רק בהפס"מ וצורך גדול אפשר להקל.

ובגר"ז [סימן מנ"א סק"צ] כתב שהפס"מ ושמחת יו"ט סמכין על הש"ך שגם במתכת אינו מתפשט בכולו,

17) ומ"מ גם אם חם כולו ומבליע בכולו, מבואר במג"א [סקכ"ה] ובביאור הגר"א [סקמ"ב] שמאחר ופורש ממקום למקום כלומר שאינו נחשב כבליעה ישירה, בליעתו מוגדרת רק כעירוי, ולכן מהני לאותו מקום עירוי בלבד, כלומר שמצקת חלבית ארוכה שתחב מקצתה לתוך סיר בשרי ואינו יכול להגעיל את כולה, או מחבת בשרי שטיגנו בה בלינטשעס חלבי, מספיק לכתחילה להגעיל את הידיות ע"י עירוי בלבד,

18) כל זה כשהידית של המצקת, הם מקשה אחת ממש עם הכלי, אבל אם זה מחובר למחבת בברגים, כתב ברע"א [מנ"א סק"י] שאפילו באופנים שאמרינן חם כולו, הרי זה מוגדר כב' כלים, ואינו מבליע. נמצא שאפילו באמת התחמם כל המחבת, המצקת, וכדו', והידית עצמה רותחת, שבזה לרוב הפוסקים לכו"ע נחשב חם כולו הרי זה כב' כלים שהבליעות אינם יכולים לעבור מאחד לשני.

19) כל זה רק בכלי מתכות, אבל אם הידיות של המצקת, הסיר, המחבת הם בפלסטיק, או שכל המצקת היא מעץ וכדו', והיתה מצקת חלבית והכניסה חלקה לתוך סיר בשרי, והגעיל אותה רק בחלק שנכנס בבשרי, ואח"כ נשתמש בכולה, או שלפני הגעלה השתמש בכולה בסיר אחר והיה ס' רק כנגד החלק שהכניס לפני כן בסיר הבשרי, לכו"ע מועיל כי לא נאמר בזה חם כולו, ומ"מ מבואר בפמ"ג [סימן מנ"א אש"א סק"ד] שלכתחילה גם בכלי עץ צריך להגעיל את כל המצקת כולה, ולכאורה לכתחילה זה שונה שבאופן שא"א או להסוברים שבפלסטיק לא מועיל הגעלה, יכול להגעיל את החלק של מתכת בלבד, אבל במ"ב [סקס"ח מוכח להדיא שאינו סובר כן, שצ"ח שכל הטעם שלכתחילה צריך להגעיל הידות הוא רק כי נוגעים בהם צמחך השנה צידים מלוכלכות, או שניתז עליהם צמחך הזמן, ולפי"ז צפעס אחד שאירע אין צריך הגעלה אפילו לכתחילה וצ"ע

20) וכן אם הכניס מנתק מנתק מעץ לתוך התנור שנאפה בו צער, או הכניסו לתוך סיר שמתצטל בו צער, ונגעו בצד השני צפ"ה, גבינה, וכדו' אפילו צמקום שנגעו לא נאסר

21) אבל אם כל המנתק כולה הייתה רותמת, או כל הסיר היה רותמת, וצ"ע שיש לו צער, ונגעו צידיות צפ"ה וכדו', לדעת הפמ"ג, רע"א, חו"ד, ועוד [מוצא לעיל אות] שבכה"ג הסיר נבלע לא רק מדין חם מקצתו, אם בישלו בסיר בשרי ונגעו בידיות עם גבינה וכדו', לפחות הידית תאסר, אבל לדעת הדגול מרבבה גם אם כולו חם, מאחר והוא עצמו אינו עומד על האש רק החלק השני שלו לולא דין חם מקצתו אין לו כח להבליע ולהפליט, ולכן בעץ וכדו' גם בכה"ג אין נבלע רק במה שבמרק עצמו.

תשובה לשאלה. קיי"ל שבדבר חריף לא אמרינן נ"ט בר נ"ט, ולכן אם בישלו דבר חריף בסיר של חמץ גם לפני פסח, ואפילו להמתירים נ"ט בר נ"ט לפני הפסח, המאכל נאסר, וכן אם בישלו חריפים בסיר בשרי, נאסר אפילו בדיעבד לאכלו עם חלב.

בצורת וכן הדבר חריף שלא אמרינן בו נ"ט בר נ"ט נחלקו המג"א, והאבן העזר, רע"א, חו"ד. דעת המג"א [סקל"ב] , וכ"כ המ"ב [סק"ב] שפליטה שנעשית ע"י דבר חריף, כגון ע"י חיתוך של דבר חריף, או ע"י בישול של דבר חריף, לא רק שמוציא את כל עיקר הטעם מהבליעות שבכלי ומחשיבו כטעם ראשון, אלא גם אח"כ כשיבלע הדבר חריף הזה בתוך מקום שני נבלע בכל כוחו וחזקו לתוך הכלי או המאכל השני, ולכן גם הבלוע שבכלי השני יחשב לטעם ראשון. כלומר שאם בישלו חריפים וכדו' בתוך סיר בשרי, או כבשו אותם בסיר בשרי, חיממו אותם שוב בסיר פרוה, נחשב שבסיר פרוה יש בליעות של בשר בדרכה של טעם

קנין הלכה

ראשון, ואם אח"כ יבשלו בסיר סתם מאכלים יחשב לטעם שני במאכל, אכל אם אח"כ יבשלו באותו סיר פרוה חריפים, מאחר וחרף מוציא את הטעם כמו שהוא ובסיר בלוע טעם ראשון של בשר יאסר עם חלב.

אבל דעת האבן העוזר [יור"ד סימן ל"ו סק"ה], חו"ד, רע"א [סימן ל"ו סק"ה], שאפילו שבכח החרף להוציא מהבליעה הראשונה את כולו, ולכן אינו נחשב כטעם קלוש, מ"מ כשימשיך אח"כ החרף ליבלע בכלי אחר הרי זה ככל נתינת טעם שני, דכל כח החרף הוא רק להפליט את כולו, אבל ממנו ממשיך לרדת בכל נתינת טעם, ולדבריהם אותם חריפים שנתבשלו בסיר בשרי וקיבלו טעם ראשון של בשר, כשחוזרים ומחממים אותם בסיר פרוה יורדים בדרגה, ויש בסיר פרוה רק בליעות של טעם שני, וגם אם מבשלים באותו סיר שוב מאכלים חריפים מקבלים רק טעם שני של בשר.

עוד נסתפק הפמ"ג [אש"א תנ"א סק"ה], האם דבר חריף יבש ע"י דוחקא בכוחו להפליט ולהבליע בלוע שבו לתוך כלי, או שהוא שוה לכלל שאין בלוע יוצא בלא רוטב.

לפי זה אם חתך צנון וכדו' בסכין בשרי ואח"כ חתך את הצנון עם סכין פרוה, בזה לדעת המג"א והפמ"ג הסכין נהיה בשרי דכשהצנון נחתך תחילה בסכין הבשרי נבלע בו טעם ראשון של בשר, וממנו נבלע שוב טעם ראשון לתוך הסכין הפרוה. ואם אח"כ יחתך בסכין הפרוה צנון, בצל וכדו' נחשב שבלוע בו טעם ראשון של בשר ואם יתערב בחלב וכדו' יאסר.

וכן אם חתכו בצל בסכין בשרי וטיגנו את זה במחבת פרוה, שהמחבת נהיה בשרי, ואם אח"כ טיגנו בו בצל, הבצל נהיה בשרי, וכ"ש אם טיגנו בו אח"כ בצל שנחתך בסכין חלבי, שגם המחבת עצמו ניטרף כי יש בו בליעות של בשר וחלב בטעם ראשון.

אבל לדעת האבן העוזר ודעימי, אפי' שהצנון שנחתך בסכין הבשרי נחשב לטעם ראשון של בשר, מ"מ אם אח"כ חותך את הצנון בסכין פרוה נבלע בסכין הפרוה רק טעם ב' קלוש של בשר, והבליעות שבו נחשבים לטעם ב' כלומר נ"ט בר נ"ט, ולכן הסכין נשאר פרוה וכשחותך בו אפי' חריף מותר לערבו בחלב. ואפי' שחותך בו חריף וחרף משאירו בטעם הקודם, מ"מ אחרי שכבר נהיה לנ"ט בר נ"ט אין בכח החרף להשביחו שוב, ונחשב אח"כ רק בטעם ג', ולכן גם אם פורר ע"ג המגרדת כבד מעורב עם שום, בצל וכדו', אחרי שפורר עליו בצל שחתכו בסכין חלבי, לדעת האבן העוזר לא יאסר דהשום והבצל לא יוכל להשביח את הבלוע אחרי שכבר נהיה נ"ט שני.

אבל לדעת הפמ"ג [נאש"א סימן תמ"ז סק"ג] וכן דעת החו"ד [צ"אוריס סימן ל"ו סק"ו] שדבר חריף יבש אין בכוחו להפליט ולהבליע הבלוע בו לתוך כלי. נמצא שלא רק אם חתכו את הצנון בסכין פרוה, אלא אפי' אם חתכו את הצנון בסכין חלבי אחרי שחתכו אותו עם סכין בשרי. הצנון אמנם נאסר, אבל הסכין לא נאסר כי לא קיבל את הבליעות שבתוך הצנון.

אבל אם טחן שום, בצל וכדו', שנחתכו בסכין בשרי במטחנה עד שנהיה לטחינה נוזלית, ואח"כ טחן אותו מטחנה שום ובצל וכדו', בזה לדעת הפמ"ג שחריף משאיר טעם ראשון גם בבליעות שאחרי, אפילו שרק בלוע בשום ובצל בשרי, חוזר ונבלע בתוך המטחנה כי כשנטחן דק אינו נחשב כבלוע, והשום והבצל שיטחן יחשב לבשרי ממש, דמאחר ובעיקר הדין ס"ל להפמ"ג כהמג"א שכשנבלע במקום אחר נשאר בתוקפו ורק בגלל שהוא יבש אינו נבלע, בזה ממתני שנטחן דק דק כתב באש"א [סימן תנ"א סק"ה] שכבר אינו נחשב לבלוע אלא לבעין שנבלע לתוך כלי ויאסר. [וכן מנז"א צמ"ג תנ"א סק"ג].

תשובה לשאלה ז. 1. מאחר וקיי"ל שכבוש כמבושל, לא רק בדברים שמשמשים בהם בחמים אלא גם בצונן, כגון מגיעים למקום ויש שם בקבוקים ריקים של זכוכית או פלסטיק, רוצים למלאות אותם עם מים וכדו', אם יש צד שבקבוקים אלו היה משקאות אסורים, כגון משקאות חריפים למיניהם, או שאר משקאות שאינם כשרים, מאחר וקיי"ל שכבוש הרי הוא כמבושל, נמצא שיש בהם בליעות של איסור, אמנם זכוכית לדעת המחבר [סימן תנ"א סק"ו] אינו בולע כלל, ולדעת הרמ"א לא רק שבולע אלא שאפילו הגעלה לא מועילה לו, וכ"ש בקבוקים מפלסטיק שיש אומרים שאפילו הגעלה לא מועילה להם, ודעת הרבה אחרונים שהרמ"א סובר כן לא רק בחמץ אלא גם בשאר איסורים.

2) אלא שלא בכל הכלים יש דין כבוש, ובכלי זכוכית הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים, ובשעה"צ [סקק"ל"ו] הביא לענין בדיעבד בכה"ג דעת הגר"ז שאוסר, ודעת הפמ"ג [סימן ק"ה] כתב שבהפסד מרובה אפשר להקל, והנפק"מ לענין בדיעבד הוא רק אם הכניסו בהם משקאות, חריפים או חמוצים שגם בליעות שאחרי מעל"ע משייחים, וכל הנפק"מ כאן הוא רק לכתחילה מחמת האיסור להשתמש בכלי שאינו ב"י, ובזה מבואר במ"ב [סקק"ג] להחמיר

3) גם להשתמש בצונן ובלי כבישה יש אופנים האסורים. כגון שימוש בכלי חרס, לשתות מים וכדו' בכוסות חרסיה וכדו', מבואר בשו"ע [תנ"א סכ"ג לפי גירסה אחת מנז"א צמ"ג שס סקק"ל"ג] שבכלי חרס גם אם השתמשו בו רק באיסור צונן, ולא שהה בו מעל"ע,

קנין הלכה

כלומר שאחד מהמשתמשים שם בעבר שמה בכוסות אלו כל משקה אסור צונן, מ"מ אסור להשתמש בו בהיתר בצונן אפילו באופן ארעי. וכ"ש אם שתו בו בעבר חמים שאוסר. ורק בשאר כלים מותר להשתמש בו באופן ארעי בצונן [כמזואל ציור"ד סימן קכ"א ס"ה]

4) עוד אופן שגם שימוש בצונן אסור, אם רוצים להשתמש בסכין של הבע"ב באופן ארעי, לא מיבעיא אם חותכים בו דברים חריפים כגון צנון, בצל, או אפילו פירות חמוצים כגון תפוח גרנד וכדו' ויש חשש שבעבר השתמשו בסכין לבשר לא כשר, או אפילו אם מי שהיה כאן אפילו לפני זמן רב חתך בו פירות קצת חמוצים והם של ערלה, או צנון, בצל וכדו', שאם יחתוך בו עכשיו כל פרי אחר שהוא חמוץ, קי"ל שבחריף ואפילו קצת, שלא בהפסד מרובה דינו כחריף, ולכן בשעה שחתכו אותו בעבר עם הסכין מחמת חריפותו הוא נבלע בסכין, ועכשיו כשחוזר וחותר איתו צנון, בצל, או אפילו פירות חמוצים קצת, הבליעות הישנות חוזרות ונותנים טעם ואוסרים אפילו בדיעבד, [כמזואל צסימן 175]

5) ואפילו אם רוצה להשתמש בסכין רק לחיתוך לחם או ירקות שאינם חריפים כלל, או שרוצה לקנות בחנות ירקות של מי שאינו שומר תו"מ חצי אבטיח וכדו' מהדברים שודאי אינם חריפים, מאחר והמוכר חותר בו ירקות ופירות של ערלה טבל וכדו' צנון, ועוד, מבואר [צסימן קכ"א ס"ז] שבסכין של איסור אסור לכתחילה להשתמש בו אפילו בצונן, ללא נעיצה ' פעמים בקרקע, ודעת רבותינו [מזל צספר דבר חריף ועוד] שגם אם ניקו את הסכין עם סקוטש וכדו' שודאי נקי, אין ראייה שמועיל במקום נעיצה, וגם על נעיצה עצמה לכתחילה לא סומכים שיעשה כדן [כמזואל ע"ס]

6) ואפילו אם זה בית של שומר תו"מ ויש שם סכין שאינו יודע אם זה חלבי או בשרי, ורוצה לחתוך בו לחם צונן לאכול עם חלבי או להיפך, נחלקו הט"ז והש"ך [סימן פ"ט] אם מותר לכתחילה להשתמש בו ללא נעיצה. אלא שמאחר וכל חשש הפליטה בצונן הוא רק בעובי כדי קליפה, לכן יכול לערות מים רותחים על הסכין ולהשתמש בו רק לדברים צוננים, ואם רוצה לחתוך בזה דברים חריפים צנון וכדו' דעת המחבר [ע"ס] שמותר, אמנם הרבה מהאחרונים חולקים שע"ז לא מהני נעיצה וא"כ ה"ה עירו, ו

7) לענין ביטול, אם רואה קופסת שימורים ריקה, רוצה להשתמש בו במקום סיר, אם חושש שהשימורים לא היו עם הכשר (ומצויים שימורים עם חשש טבל, שביעית, ערלה ועוד), ודאי שמצד כבוש נחשב שיש בקופסא בליעות של איסור, ואסור לבשל בזה

8) אם רוצה להשתמש במיקרוגל, תנור, כיריים חשמליות, פלטה של שבת, וכדו' הנמצאים בדירה, אם רוצה להניח עליהם ממש אוכל, גם אם הם נקיים לגמרי, ודאי אסור, והרי זה כשימוש בכלי שיש בו בליעות של איסור אינו ב"י, כי צריך לחשוש שיש בהם בליעות של איסור, כגון אם בישלו במיקרוגל מאכלים מגולים שיש בהם זיעה של המאכלים האסורים שנבלעים בדפנות, והרי זה ככיסוי סיר שנאסר, [כמזואל צסימן תנ"א ס"ד] וכ"ש שהרגילות שבמשך הבישולים ניתז מהמאכלים עצמם על המיקרוגל, שנבלע מהמאכל עצמו, ולהגעיל ע"י שיעמידו סיר מגולה עם מים בתוכו וירתיח, לדעת הפר"ח [סימן קכ"א סקט"ו] מועיל הגעלה ע"י זיעה אבל לדעת החו"ד, ועוד, גם בליעות שנבלעו ע"י ומחמת זיעה, א"א להגעילם ע"י זיעה, וגם יש לחשוש לבליעות שנעשו במשך הזמן ע"י המאכלים עצמם שניתזו, שבדאי לא מועיל כזו הגעלה,

9) וכן כיריים או פלטה מאחר ובמשך הזמן בישלו עליהם מאכלים, לא מיבעיא אם יש לחשוש שהניחו עליהם עצמם את המאכל ונבלע ממנו, וכן שבמשך הזמן בישולים של סירים גלשו וכדו', ואפשר שזב כתשמישו ע"י האש ממש, מלבד אם מה שגלש זה רק מרק של בשר שאינו כשר או מרק מירקות של שביעית וכדו' שמאחר והמרק עצמו אינו אסור ורק בלוע מהאיסור, אינו נחשב ע"י האש [כמזואל צמ"ס יור"ד קי"א] וכן אם לא הקפידו והכיריים וכדו' היו רטובות ממש, וגם אם לא גלש, מה דקי"ל דמכלי לכלי לא עובר בליעות [כמזואל צסימן 173 ס"ת] הוא רק אם אין רטיבות ביניהם, אבל אם יש רטיבות ביניהם, לדעת החו"ד בקצת רטיבות, ולדעת החולקים כשיש רוטב ממש, הבליעות כן עוברות, וודאי שצריך לחשוש שבמשך כל הבישולים היו הסיבות האוסרות הנ"ל, ויש כאן בליעות של איסור, ולכתחילה לא משתמשים בכלי שיש בו בליעות של איסור,

10) להדליק את הכירים על גובה הכי גבוה לא מועיל להחשיבו להגעלה, כי עד כמה שחוששים שהניחו מאכלים לא כשרים ע"ג הפלטה עצמה או שגלש עליו, ונחשב בליעות שע"י האור כדי להכשיר בליעות שע"י האור צריכים ליבון, וכל חימום שע"י הגוף חימום החיצוני לא מועיל לזה. [כמזואל צמ"א ס"ג וצמ"צ ע"ס]. וגם לא מגיע לדרגה זו, וכ"ש טוסטר קטן שיש לחשוש שבמשך השנה הכניסו בו נקיקות וכדו' אסורים, הבליעות הם ע"י האש ממש, ולא מועיל לחמם את הטוסטר על חום הכי גבוה, ורק אם ינקה היטב ויניח בתוכו על כולו היטב נייר אפיה וכדו' יוכל להכניס בתוכו מאכל וכדין ב' כלים וכדלהלן

11) אלא שכל זה אם רוצה להניח את האוכל עצמו ע"ג הכירים וכדו' כי בליעות של כלי עוברים למאכל אפילו אם אין כל רטיבות ביניהם. אבל אם רוצה רק להניח סירים ע"ג הפלטה, כיריים, וכדו', ולא להניח מאכל בעין למרות שמבואר בשו"ע [הנ"ל] שמכלי

קנין הלכה

לכלי ללא רוטב לא עובר בליעות, ולכן אם הניחו לחמם סיר עם מאכל חלבי ע"ג סיר שמתבשל בו בשרי, והיה יבש ביניהם מותר, מ"מ לכתחילה אסור להניח זה ע"ג זה, או כי חיישינן שיזוב מאחד לשני, ובפמ"ג [צסימן ל"ז] מבואר שגם ב' כלים רקים שאין חשש שיגלוש מאחד לשני, אסור לכתחילה, כי לכתחילה מחמירים לחשוש שגם מכלי לכלי הבליעות עוברים [כמזואר צכתז סופר],

12) אבל אם ידוע שבמעל"ע האחרון לא השתמשו בכלים אלו באיסור, מבואר [צמ"צ צסימן תנ"צ סקי"ג, וכן מזואר צסימן ל"ד ס"ד וצזואר הגר"א סקי"ד] שלהניח כלי היתר על כלי שיש בו בליעות איסור שאינו בן יומו מותר אפילו לכתחילה, וכפי מה שביאר הגר"א [פס] הטעם כי כל האיסור להשתמש לכתחילה בכלי שיש בו בליעות של איסור אינו ב"י, זה רק אם האיסור נבלע בו כשעדיין היה איסור כלומר מאכל בעין שאינו פגום, אבל להניח סיר ע"ג כיריים וכדו' שיש בו רק בליעות שכבר אינו ב"י, שגם על הצד שהבליעות מהכיריים יעברו לסיר ביחס לסיר הוא יקבל רק בליעות של אינו ב"י, מותר לכתחילה לעשות, כן,

13) אבל אם חושש שהשתמשו בו בתוך מעל"ע מבואר במ"ב [סימן תנ"א סקל"ו] שרק ב' כלים אחד על השני אסור אבל ג' כלים מותר, כלומר שיכול להניח ע"ג הכיריים או פלטה, נייר כסף שיפסיק בינו לבין הסיר, ואז הרי זה כג' כלים שמותר אפילו לכתחילה להניח גם אם בתחתון יש בליעות של ב"י.

14) וכן בתוך מיקרוגל אפילו אם מניח את הכלי בתוך הצלחת הרגילה שלו, אם היא נקייה הרי זה כב' כלים שאם כבר עבר מעל"ע מהשימוש בו מותר לכתחילה, אלא שעדיין יש את החשש מצד הבליעות שמחמת הזיעה, ולכן צריך שיכסה היטב את הכלי, ומבואר במ"ב [הנ"ל] שכאשר הכלי מכוסה אין לחשוש לפליטות ובליעות של זיעה הבלועה בתנור, ולכן גם אם יש בליעות בדפנות המיקרוגל, אם הוא מכוסה היטב אין זיעה בדרגה כזו שתפליט מהדפנות ותבליע בו, [אלא שדעת רבותינו שאסור להשתמש כן צורה קצונה מכמה טעמים ואכמ"ל]

15) אמנם כל זה רק אם הפלטה נקייה לגמרי, דאם יש עליה חתיכה בעין דבוקה בשעת הבישול זה יבלע לתוך הכלי, דמאכל נבלע בכלי אפילו אם הוא יבש, וגם אין כל נפק"מ כמה זמן עבר עליו, ולכן להשתמש במנגל שרואים בכל מיני מקומות ולא ידוע איזה בשר צלו עליו בעבר, מאחר ובמציאות הברזלים שומניים, יש לחשוש לבעין שנמצא עליו וכשיחמם יפשיר השומן ויבלע בתוך הבשר שצולה כעת, וזה חשש איסור ממש.

16) וכן לבשל ע"ג הגז, אם רואה שהגז נקי בזה הוא קל יותר כי מבואר במ"ב [סימן תנ"א סקל"ד] לעניין חצובות שמאחר ומיד שנופל נשרף, רק לענין פסח יש להחמיר בו כב' כלים ורק לכתחילה, וכשאין לו אפשרות אחרת מבואר ברע"א [פס סק"ז] שמותר, וכ"ש אם אינו ב"י מבליעות של איסור וכדלעיל, אבל גם בגז להניח המאכל עצמו על הגז אסור ואוסר אפילו בדיעבד ולא סומכים ע"ז שנסרף כמבואר ברע"א שם.

17) אם רוצה להניח על השיש עצמו סירים רותחים, רק אם יש חשש שהניחו עליו ממש איסור בתוך מעל"ע, אסור, אבל אם כבר עבר מעל"ע רק להניח עליו מאכלים רותחים בעין כפיצה וכדו' נחשב שימוש ואסור, ולדעת המחבר [ס"כ] יועיל לו הגעלה ע"י עירוי מים רותחים, אבל לדעת המ"ב [פס] יש להחמיר שלא מועיל לו הגעלה ע"י עירוי בלבד. אבל אם במעל"ע האחרון לא הניחו, מותר.

18) עוד צורה שיש לחשוש ולהקפיד עליו שלא יאסור, ולפחות לכתחילה, כשמעמידים לבשל ויש קולט אדים מעליו, אם באמצע הבישול פותחים את הסירים ועולה זיעה ומתחבר לקולט, מאחר ובדרך כלל מלוכלך שומני הרי זה כבעין שמתחבר לבישול ע"י הזיעה ויכול לאסור, ואפילו אם הוא נקי ואינו ב"י, מבואר ברמ"א [יור"ד סימן ל"ג] שי"א שבליעות של כיסוי אוסר אפילו באינו ב"י ואפילו בדיעבד, ובשעה"צ [סימן תנ"א סקל"ז] מבואר ששלא בשעת הדחק צריך להחמיר שכיסוי אוסר אפילו באינו ב"י [וצפרט לפי הטעמים שנאמרו צפוסקיס צטעס חומרא זו שזה הדברים המתאימים לקולט אדים ואכמ"ל] לכן כשיש קולט צריך להקפיד היטב שלא יעלה זיעה מסירים מגולים לקולט.

תשובה לשאלה ח. כשרוחץ כלים עם מים חמים מהברז, כל החשש הוא שיש חיבור מהברז לבליעות של חמץ, והרי זה רק ניצוק, ובניצוק מבואר בסימן ק"ה [ס"ג] לכתחילה אסור לערות מאיסור היתר, ובדיעבד אין לחוש, ומ"מ כתב הט"ז סוף סימן תנ"ב שהנשים נוהגות שלא להשתמש בקדירה שממנו שופכים מים על האבן שמכשירים לפסח אין לו טעם וריח, כלומר שאפשר להכשיר את השיש לפסח עם הכד של פסח, אבל בחק יעקב [סימן תנ"א סקנ"ה] כתב שלכתחילה צריך להחמיר שלא להשתמש בו, ורק בדיעבד אין לחוש וכמבואר בסימן ק"ה כלומר שגם כשרק העליון הוא חם חושש משום ניצוק להשתמש בו אח"כ, וכן מבואר בשעה"צ [סימן ממ"ד סק"ד] נמצא שלדעת החק יעקב אינו יכול להגעיל עם הכד של פסח, וכן לענין חשש של הברזים, במקום הרגיל שהמרחק מהכיר לברז הוא שגם כשמכניסים במשך השנה סירים רותחים עם אטריות, וכדו' של חמץ



קניין הלכה

והזיעה עולה למעלה, הוא מתפשט ואינו נבלע בו בדרגת יס"ב, מ"מ לכתחילה יש להכשירו מדין ניצוק של כל השנה, וכן כד חשמלי מאחר ובמשך השנה שופכים לתוך סירים וכדו' של חמץ, א"א להשתמש בו בפסח, אלא שגם לדעת הט"ז שניצוק אינו חיבור ואינו סיבה לאסור, מאחר והברז הרבה פעמים רותח, ובמשך השנה נוגעים בו בידים מלוכלכות מחמץ מבואר במ"ב [מנ"א סקס"ח] שכשנוגעים בידית חמה בידים מלוכלכות במשך השנה, וגם לפעמים ניתז מהסירים עליו, לכתחילה צריך הגעלה, וכ"ש כד חשמלי שמניחים עליו לפעמים חמץ, אלא לשלתי טעמים אלו מספיק להכשיר את הברז ע"י עירווי לבד, אבל אם יש לחשוש שבמשך השנה כשמכניסים סירים רותחים לתוך הכיור עם אטריות, פתיתים וכדו' מיד אחרי הבישול, עולה זיעה רותחת עד לברז, אפשר שנחשב לבליעות של תתאה וכן לפעמים כשהבוילער דולק ומשתמשים במים הרותחים ונוגעים בידים מלוכלכות עם חמץ או ניתז חמץ, אפשר שנחשב אצל האש שלדעת הפמ"ג [יור"ד סימן 533 שפ"ד סקל"ג] נחשב ככ"ר, ולא יועיל לו עירווי רק הגעלה באופן זה,